

קֻבָּץ

שׁוּלְחָ״ן קָדוֹשׁ

הִלְכוֹת יְמֵי רֹאשׁ־הַשָּׁנָה הַקְּדוֹשִׁים

מִתּוֹךְ רַמְבַּ״ם, טוּר, שֻׁלְחָן־עָרוּךְ

כְּהַדְרָכַת מוֹרֵנוּ מוֹרֶה דַּרְכֵּנוּ

רַבִּי יִצְחָק שְׁמוּאֵל אַהֲרֹן לֶעזֶר שְׁלִיטָ״א

יוֹצֵא לָאוֹר עַל־יְדֵי חֲסִידֵי בְּרֶסְלֶב

ג׳ אֱלוּל תשפ״ז

יַבְנְאֵל עִיר בְּרֶסְלֶב, עִיר שׁוֹמְרֵי הַלָּשׁוֹן, עִיר הַשִּׂמְחָה!

פְּתַח־דָּבָר

בְּעֵת רַעֲוָא דִּרַעֲוִין דְּשַׁבָּת קֹדֶשׁ פָּרָשַׁת שׁוֹפְטִים, הִכְרִיז מוֹרֵנוּ עֲטֶרֶת רֹאשֵׁנוּ שְׁלִיטָ״א עַל ׳הֲכָנָה דְּרַבָּה׳ לִקְרַאת יְמֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה הַקְּדוֹשִׁים, וְאָמַר שֶׁמִּלְּבַד לִמּוּד מַסֶּכֶת רֹאשׁ הַשָּׁנָה, רָאוּי לְכָל אֶחָד **לִלְמֹד אֶת הִלְכוֹת חֻגָּ** מִתּוֹךְ יְסוֹדֵי הַהֲלָכָה שֶׁהֵם **רַמְבַּ״ם, טוּר, שֻׁלְחָן עָרוּךְ**, אֲשֶׁר הֵם הַשּׁוּלְחָ״ן הַקָּדוֹשׁ הַשּׁוֹמֵר עַל הָאָדָם שֶׁיִּזְכֶּה לֵילֵךְ בְּדַרְכֵי הַהֲלָכָה, וְכַיָּדוּעַ כַּמָּה הִזְהִירָנוּ רַבֵּנוּ זַ״ל עַל לִמּוּד הֲלָכָה, וְאֵין הֲכָנָה יוֹתֵר גְּדוֹלָה מִזֶּה לִקְרַאת יְמֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה הַקְּדוֹשִׁים בִּפְרָט אֵצֶל רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ.

וְעַל־כֵּן הוֹעִילְנוּ בס״ד לְסַדֵּר ׳הֲלִיכוֹת עוֹלָם לוֹ׳ – **הִלְכוֹת רֹאשׁ הַשָּׁנָה** מִתּוֹךְ הַשּׁוּלְחָ״ן **קְדִישָׁא:** רַמְבַּ״ם, טוּר וְשֻׁלְחָן עָרוּךְ, לְמַעַן יוּכַל כָּל מְבַקֵּשׁ דְּבַר ה׳ – זוֹ הֲלָכָה, לַעֲשׂוֹת רְצוֹן צַדִּיק, וּלְהָכִין עַצְמוֹ בַּהֲכָנָה רְאוּיָה לִקְרַאת הַיּוֹם טוֹב הַקָּדוֹשׁ.

הַקּוּנְטְרֵס הַקָּדוֹשׁ חֵלֶק בְּצוּרָה שֶׁל **עֲמוּד לַיּוֹם**, הֵחֵל מִיּוֹם ג׳ **אֱלוּל** וְעַד הַיּוֹם הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא – **רֹאשׁ הַשָּׁנָה הַקָּדוֹשׁ** – בְּצִלּוֹ שֶׁל הָאִילָן הַקָּדוֹשׁ **רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ זי״ע** בְּהַר שֶׁל זָהָב בָּעִיר **אוּמָן** יְצַ״ו.

וְכָל הַשּׁוֹנֶה הֲלָכוֹת בְּכָל יוֹם – מֻבְטָח לוֹ שֶׁהוּא בֶּן הָעוֹלָם הַבָּא, וְרָגִיל עַל לְשׁוֹנוֹ שֶׁל **מוֹ״ר עֲטַ״ר שְׁלִיטָ״א** דְּ׳עוֹלָם הַבָּא׳ הָיְינוּ **הַבָּא לְכָאן**, כִּי הַגַּן עֵדֶן נִמְצָא כָּאן בְּזֶה הָעוֹלָם; אַשְׁרֵי מִי שֶׁאֵינֶנּוּ מַטְעֶה אֶת עַצְמוֹ וּמָצִית לַצַּדִּיקִים בִּתְמִימוּת וּפְשִׁיטוּת!

רַמְבַּ״ם

הִלְכוֹת שׁוֹפָר פֶּרֶק רִאשׁוֹן

א. מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה לִשְׁמֹעַ תְּרוּעַת הַשּׁוֹפָר בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כט–א) 'יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם'. וְשׁוֹפָר שֶׁתּוֹקְעִין בּוֹ בֵּין בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בֵּין בְּיוֹבֵל הוּא קֶרֶן הַכְּבָשִׂים הַכָּפוּף. וְכָל הַשּׁוֹפָרוֹת פְּסוּלִין חוּץ מִקֶּרֶן הַכֶּבֶשׂ. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְפָּרֵשׁ בַּתּוֹרָה תְּרוּעָה בְּשׁוֹפָר בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה הֲרֵי הוּא אוֹמֵר בְּיוֹבֵל (ויקרא כה–ט) 'וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר' וְכוּ' (ויקרא כה–ט) 'תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר'. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ מַה תְּרוּעַת יוֹבֵל בְּשׁוֹפָר אַף תְּרוּעַת רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּשׁוֹפָר:

ב. בַּמִּקְדָּשׁ הָיוּ תּוֹקְעִין בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּשׁוֹפָר אֶחָד וּשְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת מִן הַצְּדָדִין. הַשּׁוֹפָר מַאֲרִיךְ וְהַחֲצוֹצְרוֹת מְקַצְּרוֹת שֶׁמִּצְוַת הַיּוֹם בְּשׁוֹפָר. וְלָמָּה תּוֹקְעִין עִמּוֹ בַּחֲצוֹצְרוֹת מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר (תהילים צח–ו) 'בַּחֲצֹצְרוֹת וְקוֹל שׁוֹפָר הָרִיעוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ ה״'. אֲבָל בִּשְׁאָר מְקוֹמוֹת אֵין תּוֹקְעִין בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה אֶלָּא בְּשׁוֹפָר בִּלְבַד:

ג. שׁוֹפָר שֶׁל עַכּו״ם אֵין תּוֹקְעִין בּוֹ לְכַתְּחִלָּה וְאִם תָּקַע יָצָא. וְשֶׁל עִיר הַנִּדַּחַת אִם תָּקַע בּוֹ לֹא יָצָא. שׁוֹפָר הַגָּזוּל שֶׁתָּקַע בּוֹ יָצָא שֶׁאֵין הַמִּצְוָה אֶלָּא בִּשְׁמִיעַת הַקּוֹל אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בּוֹ וְלֹא הִגְבִּיהוּ הַשּׁוֹמֵעַ יָצָא וְאֵין בַּקּוֹל דִּין גֵּזֶל. וְכֵן שׁוֹפָר שֶׁל עוֹלָה לֹא יִתְקַע בּוֹ וְאִם תָּקַע יָצָא שֶׁאֵין בַּקּוֹל דִּין מְעִילָה. וְאִם תֹּאמַר וַהֲלֹא נֶהֱנָה בִּשְׁמִיעַת הַקּוֹל. מִצְוֹת לֹא לֵהָנוֹת נִתְּנוּ. לְפִיכָךְ הַמַּדָּר הֲנָיָה מִשּׁוֹפָר מֻתָּר לִתְקַע בּוֹ תְּקִיעָה שֶׁל מִצְוָה:

ד. שׁוֹפָר שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה אֵין מְחַלְּלִין עָלָיו אֶת יוֹם טוֹב וַאֲפִלּוּ בְּדָבָר שֶׁהוּא מִשּׁוּם שְׁבוּת. כֵּיצַד. הָיָה הַשּׁוֹפָר בְּרֹאשׁ הָאִילָן אוֹ מֵעֵבֶר הַנָּהָר וְאֵין לוֹ שׁוֹפָר אֶלָּא הוּא אֵינוֹ עוֹלֶה בָּאִילָן וְאֵינוֹ שָׁט עַל פְּנֵי הַמַּיִם כְּדֵי לַהֲבִיאוֹ. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵין חוֹתְכִין אוֹתוֹ אוֹ עוֹשִׂין בּוֹ מְלָאכָה. מִפְּנֵי שֶׁתִּקְיעַת שׁוֹפָר מִצְוַת עֲשֵׂה וְיוֹם טוֹב עֲשֵׂה וְלֹא תַּעֲשֶׂה וְאֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה לֹא תַּעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה. מֻתָּר לִתֵּן בְּתוֹכוֹ מַיִם אוֹ יַיִן אוֹ חֹמֶץ בְּיוֹם טוֹב כְּדֵי לְצַחְצְחוֹ. וְלֹא יִתֵּן לְתוֹכוֹ מֵי רַגְלַיִם לְעוֹלָם מִפְּנֵי הַכָּבוֹד שֶׁלֹּא יִהְיוּ מִצְוֹת בְּזוּיוֹת עָלָיו:

ה. שְׁעוּר הַשּׁוֹפָר כְּדֵי שֶׁיֹּאחֲזֶנּוּ בְּיָדוֹ וְיֵרָאֶה לְכָאן וּלְכָאן. נִסְדַּק לְאָרְכּוֹ פָּסוּל. לְרָחְבּוֹ אִם נִשְׁתַּיֵּר בּוֹ כַּשְּׁעוּר כָּשֵׁר וּכְאִלּוּ נִכְרֶתֶת מִמְּקוֹם הַסֶּדֶק. נִקַּב אִם סְתָמוֹ שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ פָּסוּל. סְתָמוֹ בְּמִינוֹ אִם נִשְׁתַּיֵּר רֻבּוֹ שָׁלֵם וְלֹא עִכְּבוּ הַנְּקָבִים שֶׁנִּסְתְּמוּ אֶת הַתְּקִיעָה הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר. קִדְּחוֹ בְּזִכְרוּתוֹ כָּשֵׁר שֶׁמִּין בְּמִינוֹ אֵינוֹ חוֹצֵץ. דְּבַק שִׁבְרֵי שׁוֹפָרוֹת עַד שֶׁהִשְׁלִימוֹ לְאֶחָד פָּסוּל:

ו. הוֹסִיף עָלָיו כָּל שֶׁהוּא בֵּין בְּמִינוֹ בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ פָּסוּל. צִפָּהוּ זָהָב מִבִּפְנִים אוֹ בְּמָקוֹם הַנָּחַת פֶּה פָּסוּל. צִפָּהוּ מִבַּחוּץ אִם נִשְׁתַּנָּה קוֹלוֹ מִכְּמוֹת שֶׁהָיָה פָּסוּל וְאִם לֹא נִשְׁתַּנָּה כָּשֵׁר. נָתַן שׁוֹפָר בְּתוֹךְ שׁוֹפָר אִם קוֹל פְּנִימִי שָׁמַע יָצָא וְאִם קוֹל חִיצוֹן שָׁמַע לֹא יָצָא. הִרְחִיב אֶת הַקָּצָר וְקִצֵּר אֶת הָרָחָב פָּסוּל:

ז. הָיָה אָרֹךְ וְקִצְּרוֹ כָּשֵׁר. גֵּרְדוֹ בֵּין מִבִּפְנִים בֵּין מִבַּחוּץ אֲפִלּוּ הֶעֱמִידוֹ עַל גִּלְדּוֹ כָּשֵׁר. הָיָה קוֹלוֹ עָב אוֹ דַק אוֹ צָרוּר כָּשֵׁר שֶׁכָּל הַקּוֹלוֹת כְּשֵׁרִין בְּשׁוֹפָר:

ח. הַתּוֹקֵעַ בְּתוֹךְ הַבּוֹר אוֹ בְּתוֹךְ הַמְּעָרָה. אוֹתָן הָעוֹמְדִים בְּתוֹךְ הַבּוֹר וְהַמְּעָרָה יָצְאוּ. וְהָעוֹמְדִים בַּחוּץ אִם קוֹל שׁוֹפָר שָׁמְעוּ יָצְאוּ. וְאִם קוֹל הֶבָרָה שָׁמְעוּ לֹא יָצְאוּ. וְכֵן הַתּוֹקֵעַ לְתוֹךְ חָבִית גְּדוֹלָה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ. אִם קוֹל שׁוֹפָר שָׁמַע יָצָא וְאִם קוֹל הֶבָרָה שָׁמַע לֹא יָצָא:

הִלְכוֹת שׁוֹפָר פֶּרֶק שֵׁנִי

א. הַכֹּל חַיָּבִין לִשְׁמֹעַ קוֹל שׁוֹפָר כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים וְגֵרִים וַעֲבָדִים מְשֻׁחְרָרִים. אֲבָל נָשִׁים וַעֲבָדִים וּקְטַנִּים פְּטוּרִין. מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין וּמֻטְמָטוֹם וְאַנְדְּרוֹגִינוּס חַיָּבִין:

ב. כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בַּדָּבָר אֵינוֹ מוֹצִיא אֶת הַחַיָּב יְדֵי חוֹבָתוֹ. לְפִיכָךְ אִשָּׁה אוֹ קָטָן שֶׁתָּקְעוּ בַּשּׁוֹפָר הַשּׁוֹמֵעַ מֵהֶן לֹא יָצָא. אַנְדְּרוֹגִינוּס מוֹצִיא אֶת מִינוֹ וְאֵינוֹ מוֹצִיא אֶת שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ. טֻמְטוֹם אֵינוֹ מוֹצִיא לֹא אֶת מִינוֹ וְלֹא שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ. שֶׁהַטֻּמְטוֹם שֶׁנִּקְרַע אֶפְשָׁר שֶׁיִּמָּצֵא זָכָר וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּמָּצֵא נְקֵבָה:

ג. וְכֵן מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין אֵינוֹ מוֹצִיא אֲפִלּוּ עַצְמוֹ שֶׁאֵין צַד עַבְדוּת שֶׁבּוֹ מוֹצִיא צַד חֵרוּת שֶׁבּוֹ. אֶלָּא כֵּיצַד יֵצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ. שֶׁיִּשְׁמַע מִבֶּן חוֹרִין שֶׁיִּתְקַע לוֹ:

ד. הַמִּתְעַסֵּק בִּתְקִיעַת שׁוֹפָר לְהִתְלַמֵּד לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ. וְכֵן הַשּׁוֹמֵעַ מִן הַמִּתְעַסֵּק לֹא יָצָא. נִתְכַּוֵּן שׁוֹמֵעַ לָצֵאת יְדֵי חוֹבָתוֹ וְלֹא נִתְכַּוֵּן הַתּוֹקֵעַ לְהוֹצִיאוֹ אוֹ שֶׁנִּתְכַּוֵּן הַתּוֹקֵעַ לְהוֹצִיאוֹ וְלֹא נִתְכַּוֵּן הַשּׁוֹמֵעַ לָצֵאת לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ. עַד שֶׁיִּתְכַּוְּנוּ שׁוֹמֵעַ וּמַשְׁמִיעַ:

ה. מִי שֶׁתָּקַע וְנִתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא כָּל הַשּׁוֹמֵעַ תְּקִיעָתוֹ וְשָׁמַע הַשּׁוֹמֵעַ וְנִתְכַּוֵּן לָצֵאת יְדֵי חוֹבָתוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַתּוֹקֵעַ מִתְכַּוֵּן לָזֶה פְּלוֹנִי שֶׁשָּׁמַע תְּקִיעָתוֹ וְאֵינוֹ יוֹדְעוֹ יָצָא. שֶׁהֲרֵי נִתְכַּוֵּן לְכָל מִי שֶׁיִּשְׁמָעֶנּוּ. לְפִיכָךְ מִי שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ אוֹ יוֹשֵׁב בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְשָׁמַע הַתְּקִיעוֹת מִשְׁלִיחַ צִבּוּר יָצָא אִם נִתְכַּוֵּן לָצֵאת. שֶׁהֲרֵי שְׁלִיחַ צִבּוּר מִתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא אֶת הָרַבִּים יְדֵי חוֹבָתָן:

ז. הַתִּינוֹקוֹת שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ לְחִנּוּךְ אֵין מְעַכְּבִין אוֹתָן מִלְּתְקֹעַ בְּשַׁבָּת שֶׁאֵינָהּ יוֹם טוֹב שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה כְּדֵי שֶׁיִּלְמְדוּ. וּמֻתָּר לְגָדוֹל שֶׁיִּתְעַסֵּק עִמָּהֶן כְּדֵי לְלַמְּדָן בְּיוֹם טוֹב. בֵּין קָטָן שֶׁהִגִּיעַ לְחִנּוּךְ בֵּין קָטָן שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְחִנּוּךְ. שֶׁהַתְּקִיעָה אֵינָהּ אֲסוּרָה אֶלָּא מִשּׁוּם שַׁבָּת:

ח. כְּשֶׁגָּזְרוּ שֶׁלֹּא לִתְקֹעַ בְּשַׁבָּת לֹא גָּזְרוּ אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ בֵּית דִּין. אֲבָל בִּזְמַן שֶׁהָיָה הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם וְהָיָה בֵּית דִּין הַגָּדוֹל בִּירוּשָׁלַיִם הָיוּ הַכֹּל תּוֹקְעִין בִּירוּשָׁלַיִם בְּשַׁבָּת כָּל זְמַן שֶׁבֵּית דִּין יוֹשְׁבִין. וְלֹא אַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם בִּלְבַד אֶלָּא כָּל עִיר שֶׁהָיְתָה בְּתוֹךְ תְּחוּם יְרוּשָׁלַיִם וְהָיְתָה רוֹאָה יְרוּשָׁלַיִם לֹא שֶׁתִּהְיֶה בְּתוֹךְ הַנַּחַל. וְהָיְתָה שׁוֹמַעַת קוֹל תְּקִיעַת יְרוּשָׁלַיִם לֹא שֶׁתִּהְיֶה בְּרֹאשׁ הָהָר. וְהָיְתָה יְכוֹלָה לָבוֹא בִּירוּשָׁלַיִם לֹא שֶׁיִּהְיֶה נָהָר מַפְסִיק בֵּינֵיהֶם. אַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר הָיוּ תּוֹקְעִים בְּשַׁבָּת כִּירוּשָׁלַיִם. אֲבָל בִּשְׁאָר עָרֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ תּוֹקְעִין:

ט. וּבַזְּמַן הַזֶּה שֶׁחָרַב הַמִּקְדָּשׁ כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית דִּין קָבוּעַ וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה סָמוּךְ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל תּוֹקְעִין בּוֹ בְּשַׁבָּת. וְאֵין תּוֹקְעִין בְּשַׁבָּת אֶלָּא בְּבֵית דִּין שֶׁקִּדְּשׁוּ אֶת הַחֹדֶשׁ אֲבָל שְׁאָר בָּתֵּי דִינִין אֵין תּוֹקְעִין בָּהֶן אַף עַל פִּי שֶׁהֵן סְמוּכִין. וְאֵין תּוֹקְעִין אֶלָּא בִּפְנֵי בֵית דִּין גָּדוֹל בִּלְבַד כָּל זְמַן שֶׁהֵן יוֹשְׁבִין וַאֲפִלּוּ נִנְעֲרוּ לַעֲמֹד וְלֹא עָמְדוּ תּוֹקְעִין בִּפְנֵיהֶם. אֲבָל חוּץ לְבֵית דִּין אֵין תּוֹקְעִין. וְלָמָּה תּוֹקְעִין בִּפְנֵי בֵית דִּין מִפְּנֵי שֶׁבֵּית דִּין זְרִיזִין הֵן וְלֹא יָבוֹאוּ הַתּוֹקְעִין לְהַעֲבִיר הַשּׁוֹפָר בִּפְנֵיהֶם

בְּרִשּׁוּת הָרַבִּים שֶׁבֵּית דִּין מַזְהִירִין אֶת הָעָם וּמוֹדִיעִין אוֹתָן:

י. בַּזְּמַן הַזֶּה שֶׁאָנוּ עוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים בַּגְּלוּת כְּדֶרֶךְ שֶׁתּוֹקְעִין בְּרֹאשׁוֹן תּוֹקְעִין בְּשֵׁנִי. וְאִם חָל יוֹם רִאשׁוֹן לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת וְלֹא הָיָה בַּמָּקוֹם בֵּית דִּין הָרְאוּיִין לִתְקֹעַ תּוֹקְעִין בְּשֵׁנִי בִּלְבַד:

הִלְכוֹת שׁוֹפָר פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

א. כַּמָּה תְּקִיעוֹת חַיָּב אָדָם לִשְׁמֹעַ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה. תֵּשַׁע תְּקִיעוֹת. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר תְּרוּעָה בְּיוֹבֵל וּבְרֹאשׁ הַשָּׁנָה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים. וְכָל תְּרוּעָה פְּשׁוּטָה לְפָנֶיהָ וּפְשׁוּטָה לְאַחֲרֶיהָ. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ שֶׁכָּל תְּרוּעוֹת שֶׁל חֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי אֶחָד הֵן. בֵּין בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בֵּין בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁל יוֹבֵל תֵּשַׁע תְּקִיעוֹת תּוֹקְעִין בְּכָל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶן. תְּקִיעָה וּתְרוּעָה וּתְקִיעָה. תְּקִיעָה וּתְרוּעָה וּתְקִיעָה. תְּקִיעָה וּתְרוּעָה וּתְקִיעָה:

ב. תְּרוּעָה זוֹ הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה נִסְתַּפֵּק לָנוּ בָּהּ סָפֵק לְפִי אֹרֶךְ הַשָּׁנִים וְרֹב הַגָּלוּת וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִין הֵיאַךְ הִיא. אִם הִיא הַיִּלָּלָה שֶׁמְּיַלְּלִין הַנָּשִׁים בֵּינֵיהֶן בְּעֵת שֶׁמְּיַבְּבִין. אוֹ הָאֲנָחָה כְּדֶרֶךְ שֶׁיֶּאֱנַח הָאָדָם פַּעַם אַחַר פַּעַם כְּשֶׁיִּדְאַג לִבּוֹ מִדָּבָר גָּדוֹל. אוֹ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד הָאֲנָחָה וְהַיִּלָּלָה שֶׁדַּרְכָּהּ לָבוֹא אַחֲרֶיהָ הֵן הַנִּקְרָאִין תְּרוּעָה. שֶׁכָּךְ דֶּרֶךְ הַדּוֹאֵג מִתְאַנֵּחַ תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ מְיַלֵּל. לְכָךְ אָנוּ עוֹשִׂין הַכֹּל:

ג. הַיִּלָּלָה הִיא שֶׁאָנוּ קוֹרְאִין תְּרוּעָה. וְהָאֲנָחָה זוֹ אַחַר זוֹ הִיא שֶׁאָנוּ קוֹרְאִין אוֹתָהּ שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים. נִמְצָא סֵדֶר הַתְּקִיעוֹת כָּךְ הוּא. מְבָרֵךְ וְתוֹקֵעַ תְּקִיעָה וְאַחֲרֶיהָ שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים וְאַחֲרֶיהָ תְּרוּעָה וְאַחֲרֶיהָ תְּקִיעָה. וְחוֹזֵר כְּסֵדֶר זֶה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים. וְתוֹקֵעַ תְּקִיעָה וְאַחֲרֶיהָ שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים וְאַחֲרֶיהָ תְּקִיעָה וְחוֹזֵר כַּסֵּדֶר הַזֶּה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים. וְתוֹקֵעַ תְּקִיעָה וְאַחֲרֶיהָ תְּרוּעָה וְאַחֲרֶיהָ תְּקִיעָה וְחוֹזֵר כְּסֵדֶר זֶה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים. נִמְצָא מִנְיַן הַתְּקִיעוֹת שְׁלֹשִׁים כְּדֵי לְהִסְתַּלֵּק מִן הַסָּפֵק:

ד. שְׁעוּר תְּרוּעָה כִּשְׁתֵּי תְּקִיעוֹת. שְׁעוּר שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים כִּתְרוּעָה. הֲרֵי שֶׁתָּקַע וְהֵרִיעַ וְתָקַע תְּקִיעָה אֲרֻכָּה וּמְשֻׁכָּךְ בָּהּ כִּשְׁתֵּים בָּרִאשׁוֹנָה. אֵין אוֹמְרִין תֵּחָשֵׁב כִּשְׁתֵּי תְּקִיעוֹת וְיָרִיעַ אַחֲרֶיהָ וְיַחֲזֹר וְיִתְקַע. אֶלָּא אֲפִלּוּ מְשֻׁכָּךְ בָּהּ כָּל הַיּוֹם אֵינָהּ אֶלָּא תְּקִיעָה אַחַת וְחוֹזֵר וְתוֹקֵעַ וּמֵרִיעַ וְתוֹקֵעַ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים:

ה. שָׁמַע תְּקִיעָה אַחַת בְּשָׁעָה אַחַת וּשְׁנִיָּה בְּשָׁעָה שְׁנִיָּה אֲפִלּוּ שָׁהָה כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין וְיָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ. וְהוּא שֶׁיִּשְׁמַע כָּל בָּבָא מֵהֶן עַל סִדְרָהּ. לֹא שָׁמַע תְּרוּעָה וְאַחֲרֶיהָ שְׁתֵּי תְּקִיעוֹת אוֹ שְׁתֵּי תְּקִיעוֹת וְאַחֲרֵיהֶן תְּרוּעָה וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה:

ו. שָׁמַע תֵּשַׁע תְּקִיעוֹת מִתִּשְׁעָה בְּנֵי אָדָם כְּאֶחָד לֹא יָצָא אֲפִלּוּ יְדֵי אַחַת. תְּקִיעָה מִזֶּה וּתְרוּעָה מִזֶּה וּתְקִיעָה מִשְּׁלִישִׁי בָּזֶה אַחַר זֶה יָצָא וַאֲפִלּוּ בְּסֵרוּגִין וַאֲפִלּוּ כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ. וְאֵינוֹ יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ עַד שֶׁיִּשְׁמַע כָּל הַתֵּשַׁע תְּקִיעוֹת שֶׁכֻּלָּן מִצְוָה אַחַת הֵן לְפִיכָךְ מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ:

ז. הַצִּבּוּר חַיָּבִין לִשְׁמֹעַ הַתְּקִיעוֹת עַל סֵדֶר הַבְּרָכוֹת. כֵּיצַד. אוֹמֵר שְׁלִיחַ צִבּוּר אָבוֹת וּגְבוּרוֹת וּקְדֻשַּׁת הַשֵּׁם וּמַלְכֻיּוֹת וְתוֹקֵעַ שָׁלֹשׁ. וְאוֹמֵר זִכְרוֹנוֹת וְתוֹקֵעַ שָׁלֹשׁ. וְאוֹמֵר שׁוֹפָרוֹת וְתוֹקֵעַ שָׁלֹשׁ. וְאוֹמֵר עֲבוֹדָה וְהוֹדָיָה וּבִרְכַּת כֹּהֲנִים:

ח. שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת אֶמְצָעִיּוֹת אֵלּוּ שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁל יוֹבֵל שֶׁהֵן מַלְכֻיּוֹת וְזִכְרוֹנוֹת וְשׁוֹפָרוֹת מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ. וְצָרִיךְ לוֹמַר בְּכָל בְּרָכָה מֵהֶן עֲשָׂרָה פְּסוּקִים מֵעֵין הַבְּרָכָה. שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים מִן הַתּוֹרָה. וּשְׁלֹשָׁה מִסֵּפֶר תְּהִלִּים. וּשְׁלֹשָׁה מִן הַנְּבִיאִים. וְאֶחָד מִן הַתּוֹרָה מַשְׁלִים בּוֹ. וְאִם הִשְׁלִים בִּנְבִיא יָצָא. וְאִם אָמַר פָּסוּק אֶחָד מִן הַתּוֹרָה וְאֶחָד מִן הַכְּתוּבִים וְאֶחָד מִן הַנְּבִיאִים יָצָא. וַאֲפִלּוּ אָמַר וּבְתוֹרָתְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ כָּתוּב לֵאמֹר וְאָמַר פָּסוּק שֶׁל תּוֹרָה וְהִפְסִיק שׁוּב אֵינוֹ צָרִיךְ כְּלוּם:

ט. אֵין מַזְכִּירִין זִכְרוֹנוֹת מַלְכֻיּוֹת וְשׁוֹפָרוֹת שֶׁל פֻּרְעָנוּת. זִכְרוֹנוֹת כְּגוֹן ״וַיִּזְכֹּר כִּי בָשָׂר הֵמָּה׳ וְכוּ׳. מַלְכֻיּוֹת כְּגוֹן ״בְּהֵמָה שְׁפוּכָה אֶמְלוֹךְ עֲלֵיכֶם׳. שׁוֹפָרוֹת כְּגוֹן ״תִּקְעוּ שׁוֹפָר בַּגִּבְעָה׳ וְכוּ׳. וְלֹא זִכְרוֹן יָחִיד אֲפִלּוּ לְטוֹבָה כְּגוֹן ״זָכְרֵנִי ה׳ בִּרְצוֹן עַמֶּךָ׳. ״זָכְרָה לִּי אֱלֹהַי לְטוֹבָה׳. וּפְקֻדּוֹנוֹת אֵינָן כְּזִכְרוֹנוֹת. כְּגוֹן ״פָּקֹד פָּקַדְתִּי אֶתְכֶם׳. וְיֵשׁ לוֹ לְהַזְכִּיר פֻּרְעָנוּת שֶׁל אֻמּוֹת עַכּוּ״ם כְּגוֹן ״ה׳ מָלָךְ יִרְגְּזוּ עַמִּים׳. ״זְכֹר ה׳ לִבְנֵי אֱדוֹם אֵת יוֹם יְרוּשָׁלָם׳. ״וַה׳ אֱלֹהִים בַּשּׁוֹפָר יִתְקָע וְהָלַךְ בְּסַעֲרוֹת תֵּיטָן׳. ״שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה׳ אֱלֹהֵינוּ ה׳ אֶחָד׳. ״אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת׳ וְכוּ׳. ״וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל לְבָבֶךָ׳ וְכוּ׳. כָּל פָּסוּק מֵאֵלּוּ מַלְכוּת הוּא עִנְיָנוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ זֵכֶר מַלְכוּת וַהֲרֵי הוּא כְּמוֹ ״ה׳ יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד׳, ״וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ׳ וְכוּ׳:

י. הַמְנַהֵג הַפְּשׁוּט בְּסֵדֶר הַתְּקִיעוֹת שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּצִבּוּר כָּךְ הוּא. אַחַר שֶׁקּוֹרְאִין בַּתּוֹרָה וּמַחְזִירִין הַסֵּפֶר לִמְקוֹמוֹ יוֹשְׁבִין כָּל הָעָם וְאֶחָד עוֹמֵד וּמְבָרֵךְ בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לִשְׁמֹעַ קוֹל שׁוֹפָר וְכָל הָעָם עוֹנִין אָמֵן. וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ וְכָל הָעָם עוֹנִין אַחֲרָיו אָמֵן. וְתוֹקֵעַ שְׁלֹשִׁים תְּקִיעוֹת שֶׁאָמַרְנוּ מִפְּנֵי הַסָּפֵק עַל הַסֵּדֶר. וְאוֹמְרִים קַדִּישׁ וְעוֹמְדִין וּמִתְפַּלְּלִין תְּפִלַּת מוּסָף. וְאַחַר שֶׁגּוֹמֵר שְׁלִיחַ צִבּוּר בְּרָכָה רְבִיעִית שֶׁהִיא מַלְכֻיּוֹת תּוֹקֵעַ תְּקִיעָה שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים תְּרוּעָה תְּקִיעָה פַּעַם אַחַת. וּמְבָרֵךְ בְּרָכָה חֲמִישִׁית שֶׁהִיא זִכְרוֹנוֹת. וְאַחַר שֶׁגּוֹמְרָהּ תּוֹקֵעַ תְּקִיעָה שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים וּתְקִיעָה. וּמְבָרֵךְ בְּרָכָה שִׁשִּׁית שֶׁהִיא שׁוֹפָרוֹת. וְאַחַר שֶׁגּוֹמְרָהּ תּוֹקֵעַ תְּקִיעָה תְּרוּעָה וּתְקִיעָה פַּעַם [ח] אַחַת וְגוֹמֵר הַתְּפִלָּה:

יא. זֶה שֶׁתּוֹקֵעַ כְּשֶׁהֵן יוֹשְׁבִין הוּא שֶׁתּוֹקֵעַ עַל סֵדֶר הַבְּרָכוֹת כְּשֶׁהֵן עוֹמְדִים. וְאֵינוֹ מְדַבֵּר בֵּין תְּקִיעוֹת שֶׁמְּיֻשָּׁב לִתְקִיעוֹת שֶׁמְּעֻמָּד. וְאִם סָח בֵּינֵיהֶן אַף עַל פִּי שֶׁעָבַר אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ:

יב. בְּדִין הָיָה שֶׁיִּתְקְעוּ עַל כָּל בְּרָכָה כָּל בָּבָא מֵהֶן שָׁלֹשׁ פְּעָמִים כְּדֶרֶךְ שֶׁתָּקְעוּ כְּשֶׁהֵן יוֹשְׁבִין אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁיָּצְאוּ מִידֵי סָפֵק בַּתְּקִיעוֹת שֶׁמְּיֻשָּׁב אֵין מַטְרִיחִין עַל הַצִּבּוּר לַחֲזֹר בָּהֶן כֵּלָּן עַל סֵדֶר בְּרָכוֹת. אֶלָּא דַּי לָהֶן בָּבָא אַחַת עַל כָּל בְּרָכָה כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמְעוּ תְּקִיעוֹת עַל סֵדֶר בְּרָכוֹת. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ בְּצִבּוּר אֲבָל הַיָּחִיד בֵּין שֶׁשָּׁמַע עַל סֵדֶר בְּרָכוֹת בֵּין שֶׁלֹּא שָׁמַע עַל הַסֵּדֶר בֵּין מְעֻמָּד בֵּין מְיֻשָּׁב יָצָא וְאֵין בָּזֶה מִנְהָג:

יג. הַתְּקִיעוֹת אֵינָן מְעַכְּבוֹת אֶת הַבְּרָכוֹת וְהַבְּרָכוֹת אֵינָן מְעַכְּבוֹת אֶת הַתְּקִיעוֹת. שְׁתֵּי עֲיָרוֹת בְּאַחַת יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁיֵּשׁ שָׁם מִי שֶׁיְּבָרֵךְ לָהֶן תֵּשַׁע בְּרָכוֹת וְאֵין שָׁם תּוֹקֵעַ. וּבַשְּׁנִיָּה סָפֵק יֵשׁ שָׁם תּוֹקֵעַ סָפֵק אֵין שָׁם תּוֹקֵעַ הוֹלֵךְ לַשְּׁנִיָּה. שֶׁהַתְּקִיעָה מִדִּבְרֵי תּוֹרָה וְהַבְּרָכוֹת מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים:

טוּר

הִלְכוֹת רֹאשׁ הַשָּׁנָה

סִימָן תקפא

א. תַּנְיָא בְּפִרְקֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ אֱלוּל אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה "עֲלֵה אֵלַי הָהָרָה" (שְׁמוֹת כד, יב), שֶׁאָז עָלָה לְקַבֵּל לוּחוֹת אֲחֵרוֹנוֹת, וְהֶעֱבִירוּ שׁוֹפָר בַּמַּחֲנֶה, שֶׁהֲרֵי מֹשֶׁה עָלָה לָהָר שֶׁלֹּא יִטְעוּ עוֹד אַחַר עֲבוֹדָה זָרָה, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִתְעַלָּה בְּאוֹתוֹ שׁוֹפָר, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים מז, ו): "עָלָה אֱלֹהִים בִּתְרוּעָה" וְגוֹ', לָכֵן הִתְקִינוּ חֲכָמֵינוּ זַ"ל שֶׁיִּהְיוּ תּוֹקְעִין בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ אֱלוּל בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה וְכָל הַחֹדֶשׁ כְּדֵי לְהַזְהִיר אֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁיַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (עָמוֹס ג, ו): "אִם יִתָּקַע שׁוֹפָר בָּעִיר" וְגוֹ', וּכְדֵי לְעַרְבֵּב אֶת הַשָּׂטָן. וְכֵן נוֹהֲגִין בְּאַשְׁכְּנַז לְתָקוֹעַ בְּכָל בֹּקֶר וְעֶרֶב אַחַר הַתְּפִלָּה. וְיֵשׁ מִי שֶׁמַּרְבִּין לוֹמַר סְלִיחוֹת וְתַחֲנוּנִים מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ אֱלוּל וָאֵילָךְ.

לְרַב כֹּהֵן צֶדֶק: מִנְהַג בִּשְׁתֵּי יְשִׁיבוֹת לוֹמַר סְלִיחוֹת וְתַחֲנוּנִים בְּעֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה. וְכֵן אָמַר רַב עַמְרָם: בְּעֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה מַשְׁכִּימִין לְבֵית הַכְּנֶסֶת בְּכָל יוֹם, וּמַתְחִיל שְׁלִיחַ צִבּוּר 'אַשְׁרֵי' וְקַדִּישׁ וּמַתְחִיל תַּחֲנוּנִים וּמְסַיֵּם 'וַאֲנַחְנוּ לֹא נֵדַע' וְקַדִּישׁ. וְאָמַר רַב הַאי: מִנְהַג לוֹמַר תַּחֲנוּנִים בַּהֲנָךְ עֲשָׂרָה יָמִים לְחוּד, וּשְׁמָעְנָא דִּבְמִקְצָת אַתְרָוָתָא קָיְמִי מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ אֱלוּל וְאָמְרִי דְּבֵיהּ סְלִיק מֹשֶׁה לָהָר בְּפַעַם שְׁלִישִׁית וְנָחִית בְּלוּחוֹת שְׁנִיּוֹת בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְכָל הַמּוֹסִיף לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים זְכוּת הוּא לוֹ. וְאָנוּ מִנְהָגֵנוּ כַּהֲנָךְ דְּקָיְמִי מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ אֱלוּל.

וּמִנְהָג אַשְׁכְּנַז כְּשֶׁחָל רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּיוֹם חֲמִישִׁי אוֹ בְּשַׁבָּת אָז מַתְחִילִין בְּיוֹם רִאשׁוֹן שֶׁלְּפָנָיו לַעֲמֹד בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר וְאוֹמְרִים סְלִיחוֹת וְתַחֲנוּנִים, וְרֹב צִבּוּר מִתְעַנִּין וּמִתְפַּלְּלִין תְּפִלַּת תַּעֲנִית, וּכְשֶׁחָל רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּשֵׁנִי אוֹ בְּשִׁלִישִׁי אָז מַתְחִילִין בְּיוֹם רִאשׁוֹן בְּשָׁבוּעַ שֶׁלְּפָנֵי הַשָּׁבוּעַ שֶׁחָל רֹאשׁ הַשָּׁנָה לִהְיוֹת בְּתוֹכָהּ.

ב. נוֹהֲגִין בְּאַשְׁכְּנַז לְהִתְעַנּוֹת כֻּלָּם בְּעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וּסְמַךְ לְזֶה מִמִּדְרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא: "וְלִקַּחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן" (וַיִּקְרָא כג, מ), וְכִי רִאשׁוֹן הוּא וַהֲלֹא חֲמִשָּׁה עָשָׂר הוּא אֶלָּא רִאשׁוֹן לְחֶשְׁבּוֹן עֲוֹנוֹת, מָשָׁל לְמְדִינָה שֶׁחַיֶּבֶת מַס לַמֶּלֶךְ וְלֹא נָתְנוּ לוֹ, בָּא אֵלֶיהָ בְּחַיִל לִגְבּוֹתוֹ, כְּשֶׁנִּתְקָרֵב אֵלֶיהָ בַּעֲשָׂרָה פַּרְסָאוֹת יָצְאוּ גְּדוֹלֵי הַמְּדִינָה לִקְרָאתוֹ וְאָמְרוּ לוֹ 'אֵין לָנוּ מַה לִּתֵּן לְךָ' הִנִּיחַ לָהֶם שְׁלִישׁ, כֵּיוָן שֶׁנִּתְקָרֵב יוֹתֵר יָצְאוּ בֵּינוֹנֵי הָעִיר לִקְרָאתוֹ, הִנִּיחַ לָהֶם שְׁלִישׁ הַשֵּׁנִי, כְּשֶׁנִּתְקָרֵב יוֹתֵר יָצְאוּ כָּל בְּנֵי הָעִיר לִקְרָאתוֹ וְהִנִּיחַ לָהֶם הַכֹּל, כָּךְ הַמֶּלֶךְ זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּנֵי הַמְּדִינָה אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁמְּסַגְּלִים עֲוֹנוֹת כָּל הַשָּׁנָה, עֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה הַגְּדוֹלִים מִתְעַנִּין וּמְוַתֵּר לָהֶם שְׁלִישׁ עֲוֹנוֹתֵיהֶם, בַּעֲשָׂרָה יָמִים בֵּינוֹנִים מִתְעַנִּין וּמְוַתֵּר לָהֶם שְׁנֵי שְׁלִישִׁים, בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים הַכֹּל מִתְעַנִּין וּמְוַתֵּר לָהֶם הַכֹּל, בְּמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים עוֹסְקִים בְּמִצְוַת סֻכָּה וְלוּלָב וְאֵין עוֹשִׂין עֲוֹנוֹת, לְכָךְ קוֹרֵא יוֹם טוֹב רִאשׁוֹן – 'רִאשׁוֹן לְחֶשְׁבּוֹן עֲוֹנוֹת'.

ד. וְרוֹחֲצִין וּמְסַתְּפְּרִין עַל פִּי הַמִּדְרָשׁ: אָמַר רַבִּי סִימוֹן כְּתִיב (דְּבָרִים ד, ז): "כִּי מִי גּוֹי גָּדוֹל" וְגוֹ', רַבִּי חֲנִינָא וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמְרִין אֵיזוֹ אָמָּה כְּאָמָּה זוֹ שֶׁיּוֹדַעַת אָפְיָהּ שֶׁל אֱלֹהֶיהָ - פֵּרוּשׁ מִנְהָגָיו וְדִינָיו, שֶׁמִּנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם אָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ דִּין לוֹבֵשׁ שְׁחוֹרִים וּמִתְעַטֵּף שְׁחוֹרִים וּמְגַדֵּל זְקָנוֹ וְאֵינוֹ חוֹתֵךְ צִפָּרְנָיו לְפִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵיךְ יֵצֵא דִּינוֹ, אֲבָל יִשְׂרָאֵל אֵינָן כֵּן, לוֹבְשִׁים לְבָנִים וּמִתְעַטְּפִים לְבָנִים וּמְגַלְּחִין זְקָנָם וּמְחַתְּכִין צִפָּרְנֵיהֶם וְאוֹכְלִים וְשׁוֹתִים וּשְׂמֵחִים בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, לְפִי שֶׁיּוֹדְעִין שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יַעֲשֶׂה לָהֶם נֵס.

לְפִיכָךְ נוֹהֲגִין לְסַפֵּר וּלְכַבֵּס בְּעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה וּלְהַרְבּוֹת מָנוֹת בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה. וּמִכָּאן תְּשׁוּבָה לְמִתְעַנִּין בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה.

ה. וְנוֹהֲגִין בְּאַשְׁכְּנַז שֶׁאֵין נְפִילַת אַפַּיִם בְּעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה כְּמוֹ בִּשְׁאָר עַרְבֵי יָמִים טוֹבִים, אַף עַל פִּי שֶׁנּוֹפְלִין עַל פְּנֵיהֶם בַּבֹּקֶר בְּאַשְׁמֹרֶת.

סִימָן תקפב

א. עַרְבִית נִכְנָסִין לְבֵית הַכְּנֶסֶת, וְקוֹרִין קְרִיאַת שְׁמַע בִּבְרָכוֹתֶיהָ, וְחוֹתְמִין 'וּפְרוֹס', וּמִתְפַּלְּלִין שָׁבַע בְּרָכוֹת,

שָׁלֹשׁ רֹאשׁוֹנוֹת וְשָׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת וּקְדֻשַּׁת הַיּוֹם בְּאֶמְצַע, כְּמוֹ בִּשְׁאָר הַמּוֹעֲדוֹת, אֶלָּא שְׁחוֹתְמִין בַּשְּׁלִישִׁית ׳הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ׳, כִּדְאִיתָא בְּפֶרֶק קַמָּא דִּבְרָכוֹת (בְּרָכוֹת יב:): אָמַר רַבִּי חֲנִינָא סָבָא מִשְׁמֵיהּ דְּרַב: כָּל הַשָּׁנָה מִתְפַּלְּלִין ׳הָאֵל הַקָּדוֹשׁ׳, ׳מֶלֶךְ אוֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט׳, חוּץ מֵעֲשָׂרָה יָמִים שֶׁבֵּין רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁאוֹמְרִים ׳הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ׳, ׳הַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט׳. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה, אִם אָמַר ׳הָאֵל הַקָּדוֹשׁ׳, ׳מֶלֶךְ אוֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט׳, ׳הַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט׳. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה, אִם אָמַר ׳הָאֵל הַקָּדוֹשׁ׳, ׳מֶלֶךְ אוֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט׳, רַבָּה אָמַר: ׳הָאֵל הַקָּדוֹשׁ׳, ׳מֶלֶךְ אוֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט׳, רַבָּה אָמַר: ׳הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ׳, ׳הַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט׳. וּבְדִיעֲבַד פְּלִיגִי, מִדְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר ׳יָצָא׳, מִכְּלָל דְּלְרַבָּה אֲפִילּוּ בְּדִיעֲבַד לֹא יָצָא. וְהִלְכְתָא כְּרַבָּה, הִלְכָךְ לֹא יָצָא וְצָרִיךְ לַחֲזֹר.

הִלְכָךְ בְּ׳הָאֵל הַקָּדוֹשׁ׳ אִם טָעָה בּוֹ חוֹזֵר לְרֹאשׁ, כְּדִלְעֵיל (סִימָן קיד), דְּשָׁלֹשׁ רֹאשׁוֹנוֹת חֲשׁוּבוֹת כְּאֶחָת. וְאִם טָעָה בְּ׳הַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט׳, אִם נִזְכָּר קֹדֶם שֶׁעָקַר רַגְלָיו חוֹזֵר לְבִרְכַּת ׳הָשִׁיבָה׳ וְאוֹמֵר מִשָּׁם וָאֵילָךְ עַל הַסֵּדֶר, לְמַאי דְּפָרִישִׁית לְעֵיל גַּבֵּי אֶמְצָעִיּוֹת אֵין לָהֶם סֵדֶר. וְאִם לֹא נִזְכָּר עַד שֶׁעָקַר רַגְלָיו, חוֹזֵר לְרֹאשׁ.

וַאֲבִי הָעֶזְרִי כָּתַב דְּלֹא פְּלִיגִי אֶלָּא לְכַתְּחִלָּה, אֲבָל בְּדִיעֲבַד לְכֻלֵּי עָלְמָא אֵינוֹ חוֹזֵר, וְכֵן כָּתַב הָרַאֲבַ״ד. וְהָרַמְבַּ״ם וְרִי״ף כָּתְבוּ שֶׁחוֹזֵר, וְלָזֶה הִסְכִּים אָדוֹנִי אָבִי הָרֹא״שׁ זַ״ל.

ב. נוֹהֲגִים בְּאַשְׁכְּנַז לְהִתְפַּלֵּל בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים בִּכְרִיעָה, לְפִי שֶׁאָנוּ תְּלוּיִין בַּדִּין, לְפִיכָךְ נָכוֹן לְהִתְפַּלֵּל בְּאֵימָה וּבִירְאָה.

וְהַמְדַקְדְּקִים מְכַוְּנִין לִזְקֹף בְּסוֹף הַבְּרָכוֹת, מִשּׁוּם הָא דְּתַנְיָא בְּפֶרֶק אֵין עוֹמְדִין (בְּרָכוֹת לד:): אֵלּוּ בְּרָכוֹת שֶׁשּׁוֹחִין בָּהֶם תְּחִלָּה וְסוֹף, בְּאָבוֹת וּבְהוֹדָאוֹת, וְאִם בָּא לִשְׁחוֹת בְּסוֹף כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה מְלַמְּדִין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁחוֹת.

וְתִקְּנוּ לְהוֹסִיף בִּבְרָכַת מָגֵן ׳זָכְרֵנוּ לְחַיִּים׳, כִּי בְּחַיִּים נוֹפֵל לְשׁוֹן זִכָּרוֹן, דִּכְתִיב (יְחֶזְקֵאל יח, כז): ״וּבְשׁוּב רָשָׁע מֵרִשְׁעָתוֹ כָּל פְּשָׁעָיו אֲשֶׁר עָשָׂה לֹא יִזָּכְרוּ לוֹ בְּצִדְקָתוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה יִחְיֶה״, וּכְתִיב זִכָּרוֹן בְּאַבְרָהָם, דִּכְתִיב (תְּהִלִּים קה, מב): ״כִּי זָכַר אֶת דְּבַר קָדְשׁוֹ״ וְגוֹ׳, לְפִיכָךְ תִּקְּנוּ זִכָּרוֹן בְּמָגֵן.

וְיֵשׁ בְּמַטְבֵּעַ זֶה י״א תֵּבוֹת עַד ׳מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ׳, וּמִשָּׁם וָאֵילָךְ הוּא מַטְבֵּעַ הַבְּרָכָה, כְּנֶגֶד י״א תֵּבוֹת שֶׁבְּפָסוּק (יְחֶזְקֵאל יח, כג) ״הֶחָפֹץ אֶחְפֹּץ מוֹת רָשָׁע״ וְגוֹ׳, וי״א תֵּבוֹת שֶׁבְּפָסוּק ״וּבְשׁוּב רָשָׁע מֵרִשְׁעָתוֹ״. וְכֵן יֵשׁ בַּפָּסוּק (יְשַׁעְיָה ו, יג) ״וְעוֹד בָּהּ עֲשִׂירִיָּה״ וְגוֹ׳. וְתִקְּנוּ כְּנֶגֶד אֵלּוּ הַפְּסוּקִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם תְּשׁוּבָה, לְפִי שֶׁהֵם יְמֵי תְּשׁוּבָה, וְיֵשׁ בָּהֶם ס״ח אוֹתִיּוֹת כְּמִנְיַן ׳חַיִּים׳, וְזֶהוּ ׳זָכְרֵנוּ לְחַיִּים׳, וּכְנֶגֶד ס״ח תֵּבוֹת שֶׁיֵּשׁ בְּפָרָשַׁת הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּפִנְחָס (בַּמִּדְבָּר כה, א), וּכְנֶגֶד ס״ח אַלְפִּין שֶׁהֵם בַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, עַל שֵׁם (מִשְׁלֵי ג, יח) ״עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ״, וְאָנוּ מְבַקְּשִׁים חַיִּים בִּזְכוּת הַתּוֹרָה.

וְהָרַ״מ מֵרוֹטֶנְבּוּרְג הָיָה אוֹמֵר ׳לְחַיִּים׳ בִּשְׁבָא וְלֹא ׳לַחַיִּים׳ בְּפַתָּח, כִּי ׳לַחַיִּים׳ מַשְׁמַע ׳לֹא חַיִּים׳, כִּדְאִיתָא בִּבְנָדְרִים (נְדָרִים יא.) לַחֹלִין כְּמוֹ לֹא חֹלִין. וְלֹא הָיָה אוֹמֵר ׳לְחַיִּים טוֹבִים׳ אֶלָּא ׳לְחַיִּים׳, עַד לְבַסּוֹף בְּהוֹדָאָה שֶׁהָיָה אוֹמֵר: ׳וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים׳, כִּי הַמְבַקֵּשׁ צָרִיךְ לְבַקֵּשׁ תְּחִלָּה דָּבָר מוּעָט, וְאַחַר כָּךְ מוֹסִיף וְהוֹלֵךְ, כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בְּדָוִד, תְּחִלָּה אָמַר (תְּהִלִּים יט, יג) ״שְׁגִיאוֹת מִי יָבִין״ וְאַחַר כָּךְ בִּקֵּשׁ עַל הַזְּדוֹנוֹת, דִּכְתִיב ״גַּם מִזֵּדִים חֲשֹׂךְ עַבְדֶּךָ״, וְאַחַר כָּךְ ״אַל יִמְשְׁלוּ בִּי אָז אֵיתָם״, פֵּרוּשׁ הָעֲבֵרוֹת הַחֲזָקוֹת. וּמֵבִיא מָשָׁל לְזֶה (שׁוֹחֵר טוֹב יט), אָמַר רַבִּי אַבָּא: כּוּתִים הַלָּלוּ יוֹדְעִים לְבַקֵּשׁ עַל הַפְּתָחִים. תְּחִלָּה אוֹמֵר: תֵּן לִי מְעַט מַיִם, וְנוֹתְנִין לוֹ, תְּנוּ לִי בָּצָל אֶחָד, וְנוֹתְנִין לוֹ, אוֹמֵר: בָּצָל בִּלֹּא פִּתָּא נָסִיב לִיבָּא. כָּךְ הַצַּדִּיקִים יוֹדְעִים לְרַצּוֹת בּוֹרְאָם, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי י, לב): ״שִׂפְתֵי צַדִּיק יֵדְעוּן רָצוֹן״. וְגַם לְפִי חֶשְׁבּוֹן הַתֵּבוֹת שֶׁכְּתַבְתִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אֵין לְאָמְרוֹ.

׳מִי כָמוֹךָ׳ יֵשׁ בּוֹ שְׁמוֹנָה תֵּבוֹת עַד ׳וְנֶאֱמָן אַתָּה׳, כְּנֶגֶד (תְּהִלִּים עח, לט) ״וַיִּזְכֹּר כִּי בָשָׂר הֵמָּה״ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שְׁמוֹנֶה תֵּבוֹת.

׳וּבְכֵן תֵּן פַּחְדְּךָ׳ יֵשׁ בּוֹ מ״ד תֵּבוֹת, וְכֵן יֵשׁ בִּ׳מְלֹךְ׳ עַד ׳בַּכֹּל מָשָׁלְתָּ׳, כְּנֶגֶד מ״ד תֵּבוֹת שֶׁיֵּשׁ מִן (זְכַרְיָה ח, כ): ״כֹּה אָמַר ה׳ צְבָאוֹת״ עַד ״אֲשֶׁר יָבֹא עַמִּי לְחַלּוֹת פְּנֵי״.

וְתִקְּנוּ לוֹמַר ׳וּבְכֵן׳, לְשׁוֹן הַמִּקְרָא (אֶסְתֵּר ד, טז) ״וּבְכֵן אָבֹא אֶל הַמֶּלֶךְ״ וְגוֹ׳, לְפִי שֶׁהוּא עַתָּה יוֹם הַדִּין וְאָנוּ בָּאִין לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. ׳בְּכֵן׳ עוֹלֶה ע״ב, רֶמֶז לְשֵׁם שֶׁל ע״ב, וְשֵׁם שֶׁל ד׳ מִתְגַּלְגֵּל בְּצֵרוּפוֹ ע״ב.

וּמוֹסִיפִין בְּהוֹדָאָה ׳וּכְתֹב לְחַיִּים׳, כְּשֶׁמַּגִּיעִין לְ׳וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶלָה׳ יֹאמַר: ׳וּכְתֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל בְּנֵי בְרִיתֶךָ׳. וּב׳שִׂים שָׁלוֹם׳ סָמוּךְ לַחֲתִימָה מוֹסִיפִין: ׳בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם׳.

וְיֵשׁ מֵהַגְּאוֹנִים שֶׁאָמְרוּ שֶׁאֵין לְאָמְרוֹ, מִשּׁוּם דְּקַיְּמָא לָן (בְּרָכוֹת לד.): לֹא יִשְׁאַל אָדָם צָרְכָיו לֹא בְּשָׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת וְלֹא בְּשָׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת.

וְכֵן כָּתַב בַּעַל הֲלָכוֹת גְּדוֹלוֹת: לֹא יִשְׁאַל אָדָם צָרְכָיו בְּשָׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת וְכוּ', וּמֵהָכָא לֹא שָׁבְקִי רַבָּנָן לְמֵימַר אֲפִלּוּ 'זָכְרֵנוּ לְחַיִּים' בְּמָגֵן, 'וּכְתֹב' בְּמוֹדִים נַמִּי לֹא אָמְרִינַן. אֲבָל 'בְּסֵפֶר חַיִּים' אוֹמְרִים בְּשִׁים שָׁלוֹם, דְּסַלְקוּ לְהוּ שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה וַהֲווּ לְהוּ כְּתַחֲנוּנִים.

וְרַב הַאי כָּתַב שֶׁיֵּשׁ לוֹמַר אוֹתוֹ, וְהַהִיא דְּ'אַל יִשְׁאַל אָדָם צָרְכָיו בְּשָׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת' הַיְנוּ דַּוְקָא בְּצָרְכֵי יָחִיד, אֲבָל בְּצָרְכֵי רַבִּים שָׁרֵי.

וְכֵן יֵשׁ בְּמַסֶּכֶת סוֹפְרִים (פֶּרֶק יט הֲלָכָה ח): כְּשֵׁם שֶׁחֲתִימָתָן שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְשֻׁנָּה מִשְּׁאָר יָמִים טוֹבִים, כָּךְ תְּפִלָּתָן מְשֻׁנָּה. וְאֵין אוֹמְרִים 'זָכְרֵנוּ' בְּשָׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת 'וּכְתֹב' בְּשָׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת אֶלָּא בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים בִּלְבַד, וּבְקֹשִׁי הִתִּירוּ, עַד כָּאן.

וּכְבָר נָהֲגוּ לְאָמְרוֹ כָּל עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה. וְאַדְרַבָּה, תָּמַהְתִּי מֵעוֹלָם לָמָּה אֵין אוֹמְרִים 'וּבְכֵן תֵּן פַּחְדְּךָ' כָּל עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה, דְּמַאי שְׁנָא זֶה הַתּוֹסֶפֶת שֶׁבִּבְרָכַת קְדֻשַּׁת הַשֵּׁם מִמַּה שֶּׁמּוֹסִיפִין בְּאָבוֹת וּגְבוּרוֹת? וְשָׁמַעְתִּי שֶׁיֵּשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנּוֹהֲגִין לְאָמְרוֹ.

ג. וְכָתַב ר"י שֶׁאִם לֹא אָמַר זָכְרֵנוּ וּמִי כָמוֹךָ וּכְתֹב לְחַיִּים וּבְסֵפֶר חַיִּים שֶׁמַּחְזִירִין אוֹתוֹ כְּמוֹ בְּהַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ, וְאִם הוּא מְסֻפָּק אִם אָמַרוֹ אִם לָאו - חוֹזֵר. וְכָתַב אֲדוֹנִי אָבִי הָרֹא"שׁ זַ"ל: אֲנִי תָּמֵהַּ לָמָּה מַחְזִירִין אוֹתוֹ כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ מֻזְכָּר בַּתַּלְמוּד דְּבְהַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ וְהַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט אִיכָּא פְּלוּגְתָּא וּפָסִיק תַּלְמוּדָא דְּלֹא יָצָא אֲבָל בְּזָכְרֵנוּ וּמִי כָמוֹךָ אִם תַּקָּנַת הַגְּאוֹנִים הִיא לְאָמְרוֹ מִנַּלַן דְּמַחְזִירִין אוֹתוֹ אֵין זֶה מְשֻׁנֶּה מִמַּטְבֵּעַ בָּרְכוֹת כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ מֻזְכָּר בַּתַּלְמוּד, עַד כָּאן.

וְכֵן כָּתַב הָרַמְבַּ"ן זַ"ל בְּשֵׁם הַגְּאוֹנִים, שֶׁאֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ בֵּין יָחִיד בֵּין שְׁלִיחַ צִבּוּר.

ד. וְאוֹמֵר 'אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ' וְכוּ', 'וַתִּתֵּן לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת יוֹם הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה'. וְאֵין צָרִיךְ לְהַזְכִּיר רֹאשׁ חֹדֶשׁ לוֹמַר 'וְאֶת יוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ הַזֶּה', דְּקַיְּמָא לָן 'זִכָּרוֹן אֶחָד עוֹלֶה לְכָאן וּלְכָאן', וּכְשֶׁאוֹמֵר 'אֶת יוֹם הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה' גַּם רֹאשׁ חֹדֶשׁ בִּכְלָל, דִּכְתִיב: "וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם", וּכְתִיב "וְהָיָה לָכֶם לְזִכָּרוֹן",

וְאַכּוּלְּהוּ קָאֵי. וְאִם הוּא שַׁבָּת, אוֹמֵר: 'אֶת יוֹם הַמְּנוּחָה הַזֶּה וְאֶת יוֹם הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה'.

ה. וְאֵין אוֹמְרִים 'וַתִּתֵּן לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה חַגִּים וּזְמַנִּים לְשָׂשׂוֹן' לֹא בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְלֹא בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים.

אֲבָל רַב שַׁר שָׁלוֹם כָּתַב: אוֹמְרִים בִּשְׁתֵּי יְשִׁיבוֹת בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים, בֵּין בִּתְפִלָּה בֵּין בְּקְדֻשָּׁה, 'מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה חַגִּים וּזְמַנִּים לְשָׂשׂוֹן אֶת יוֹם הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה', שֶׁהֲרֵי כְּתִיב "אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה'" בְּרֵישׁ עִנְיָנָא, וּבְסוֹף עִנְיָנָא "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מוֹעֲדֵי ה'", וְקָאֵי אַכָּל עִנְיָנָא, אַפְּסַח עֲצֶרֶת רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים סְכּוֹת וּשְׁמִינִי עֲצֶרֶת, כְּלְהוּ אִיתְקוּשׁ לַהֲדָדֵי לְקָרוֹתָם מוֹעֲדֵי ה' מִקְרָאֵי קוֹדֶשׁ.

וְכֵן כָּתַב רַב פַּלְטוֹי גְּאוֹן זַ"ל: וְצָרִיךְ לוֹמַר וַתִּתֵּן לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה חַגִּים וּזְמַנִּים לְשָׂשׂוֹן אֶת יוֹם הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה.

וְכֵן כָּתַב רַב שְׁמוּאֵל בֶּן חָפְנִי: מִנְהַג שְׁתֵּי יְשִׁיבוֹת לְאָמְרוֹ. וְכָתַב עוֹד, שֶׁאִם חָל רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּחוֹל, אוֹמֵר 'יוֹם תְּרוּעָה מִקְרָא קוֹדֶשׁ', וְאִם חָל בְּשַׁבָּת, אוֹמֵר 'זִכְרוֹן תְּרוּעָה מִקְרָא קוֹדֶשׁ', וְכֵן נוֹהֲגִין בְּאַשְׁכְּנַז.

וְכָתַב רַב הַאי שֶׁאֵין מִנְהַג לוֹמַר 'מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה חַגִּים וּזְמַנִּים לְשָׂשׂוֹן', אֶלָּא 'אֶת יוֹם הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה זִכְרוֹן תְּרוּעָה', וְכֵן פָּשַׁט הַמִּנְהָג.

וְנוֹהֲגִין בִּסְפָרַד לוֹמַר 'אֶת יוֹם חַג פְּלוֹנִי הַזֶּה אֶת יוֹם טוֹב מִקְרָא קוֹדֶשׁ הַזֶּה', וּבְחוֹל הַמּוֹעֵד אוֹמְרִים 'אֶת יוֹם חַג פְּלוֹנִי הַזֶּה אֶת יוֹם מִקְרָא קוֹדֶשׁ הַזֶּה', וְהָכִי אִיתָא בְּמַסֶּכֶת סוֹפְרִים (פֶּרֶק יט הֲלָכָה ג,ה): 'בֵּין בַּתְּפִלָּה בֵּין בַּכּוֹס צָרִיךְ לְהַזְכִּיר בְּיוֹם טוֹב מִקְרָא קוֹדֶשׁ הַזֶּה יוֹם חַג פְּלוֹנִי הַזֶּה, וּבְרֹאשׁ הַשָּׁנָה: בְּיוֹם טוֹב מִקְרָא קוֹדֶשׁ, וּבְיוֹם הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה'.

וּבְאַשְׁכְּנַז אֵין נוֹהֲגִין לְאָמְרוֹ, וְהָכִי מִסְתַּבֵּר, דְּכֵיוָן שֶׁאוֹמֵר 'אֶת יוֹם חַג פְּלוֹנִי הַזֶּה' הַכֹּל בִּכְלָל, דְּמַאי שְׁנָא לְהַזְכִּיר מִקְרָא קוֹדֶשׁ טְפֵי מֵאסוּר עֲשִׂית מְלָאכָה וּשְׁאָר כָּל הִלְכוֹתָיו. וְכֵן אָמַר רַב הַאי גְּאוֹן: אֵין אוֹמְרִים בְּבָבֶל אֶלָּא 'וַתִּתֵּן לָנוּ אֶת יוֹם חַג פְּלוֹנִי הַזֶּה'.

וְאוֹמֵר 'יַעֲלֶה וְיָבֹא', 'מְלוֹךְ עַל כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בִּכְבוֹדֶךָ', 'קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת כִּי אַתָּה אֱלֹהִים אֱמֶת וּדְבָרְךָ מַלְכֵּנוּ אֱמֶת וְקַיָּם לָעַד בָּרוּךְ אַתָּה ה' מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ

מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן׳. וְאִם הוּא שַׁבָּת, חוֹתֵם ׳מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן׳.

אֲבָל ׳וְהַשִּׁיאֵנוּ׳ הִנְהִיג רַבֵּנוּ יִצְחָק הַלֵּוִי בְּגַרְמִישָׁ״א שֶׁלֹּא לְאָמְרוֹ, לְפִי שֶׁ׳בְּרִכַּת מוֹעֲדֶיךָ׳ לֹא שַׂיָּךְ אֶלָּא בְּשָׁלֹשׁ רְגָלִים, דִּכְתִיב (דְּבָרִים טז, טז): ״שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָּל זְכוּרְךָ״, וּסְמִיךְ לֵיהּ ״אִישׁ כְּמַתְּנַת יָדוֹ כִּבְרִכַּת ה׳ אֱלֹהֶיךָ״. וְכֵן כָּתַב רַב שְׁאַלְתִּיאֵל, דְּ׳בִרְכַּת מוֹעֲדֶיךָ׳ זֶה קָרְבָּן חֲגִיגָה, דִּכְתִיב ״כִּבִרְכַּת ה׳ אֱלֹהֶיךָ״, וְזֶה אֵינוֹ כִּי אִם שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה. וּמִטַּעַם זֶה אֵין לוֹמַר בְּמוּסָף: ׳וְאֵין אָנוּ יְכוֹלִין לַעֲלוֹת וְלֵרָאוֹת לְפָנֶיךָ׳, אֶלָּא ׳וְאֵין אָנוּ יְכוֹלִין לַעֲשׂוֹת חוֹבוֹתֵינוּ לְפָנֶיךָ׳.

אֲבָל רַבֵּנוּ יִצְחָק בַּר יְהוּדָה הִנְהִיג בְּמַגְנְצָא לְאָמְרוֹ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים בְּשֵׁם רַבֵּנוּ אֶלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל, וְגַם רַבֵּנוּ מְשׁוּלָם שָׁאַל אֶת פִּי רֹאשׁ יְשִׁיבָה שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם וְהֵשִׁיבוּ שֶׁאוֹמֵר אוֹתוֹ, וְכֵן כָּתַב רַב יְהוּדָאִי רֵישׁ מְתִיבְתָּא: ׳יָחִיד צָרִיךְ לוֹמַר בַּתְּפִלָּה בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה ׳מְלוֹךְ׳ וְהַשִּׁיאֵנוּ׳. וּבְאַשְׁכְּנַז וּבְצָרְפַת נוֹהֲגִין שֶׁלֹּא לְאָמְרוֹ, וּבִשְׁאָר אַרְצוֹת אוֹמְרִין אוֹתוֹ.

וּמְקַדֵּשׁ שְׁלִיחַ צִבּוּר בְּבֵית הַכְּנֶסֶת כְּמוֹ בִּשְׁאָר יָמִים טוֹבִים, וְאוֹמֵר זְמַן, דְּהָכִי מַסְקִינָן (עֵרוּבִין מ:): הִלְכְתָא אוֹמְרִים זְמַן בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים. וְנִפְטָרִין לְבָתֵּיהֶם לְשָׁלוֹם.

נוֹהֲגִין בְּאַשְׁכְּנַז כָּל אֶחָד מְבַקֵּר לַחֲבֵרוֹ וְאוֹמֵר לוֹ: תִּכָּתֵב בְּשָׁנָה טוֹבָה.

סִימָן תקפג

גָּרְסִינַן בְּפֶרֶק קַמָּא דְּכֵרוּתוֹת (ה:): אָמַר רַבָּה, מַאן דְּבָעֵי לְמֵידַע אִי מַסִּיק שַׁתָּא אִי לָא, מַיְיתֵי בְּהָדֵין עֲשָׂרָה יוֹמֵי שֶׁבֵּין רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְיוֹם הַכִּפּוּרִים שְׁרָגָא בְּבֵיתָא דְּלָא נָשִׁיב זִיקָא, אִי מְשִׁיךְ נְהוֹרָא, יַדַּע דְּמָשִׁיךְ שַׁתָּא. וּמָאן דְּבָעֵי לְמֵידַע אִי מַצְלַח עִסְקֵיהּ אִי לָא, מְרַבֵּי תַּרְנְגוֹלָא, אִי שָׁמִין שַׁפִּיר, יַדַּע דְּמַצְלָח.

אָמַר אַבַּיֵי: הַשְׁתָּא דְּאָמְרַתְּ סִימָנָא מִלְּתָא הִיא, יְהֵא אִינִישׁ רָגִיל לְמֵיכַל בְּרִישׁ שַׁתָּא אֶתְרוֹגָא, קָרָא, רוּבְיָא, כַּרְתִּי, סִלְקָא, וְתַמְרֵי. רוּבְיָא פֵּרֵשׁ רַשִׁ״י, תִּלְתָּן.

רוּבְיָא, יִרְבּוּ זְכֻיּוֹתֵינוּ. כַּרְתִּי, יִכָּרְתוּ שׂוֹנְאֵינוּ, סִלְקָא, יִסְתַּלְקוּ אוֹיְבֵינוּ, תַּמְרֵי, יִתַּמּוּ שׂוֹנְאֵינוּ. וְקָרָא, מִפְּנֵי שֶׁמְּמַהֵר לְהִיוֹת גָּדֵל.

וּמִזֶּה רַבּוּ הַמִּנְהָגִים, כָּל מָקוֹם וּמָקוֹם לְפִי מִנְהָגוֹ, כְּמוֹ בְּאַשְׁכְּנַז שֶׁרְגִילִין לֶאֱכֹל בְּתְחִלַּת הַסְּעוּדָה תַּפּוּחַ מָתוֹק בְּדְבַשׁ, לוֹמַר: תִּתְחַדֵּשׁ עָלֵינוּ שָׁנָה מְתוּקָה. וּבְפְרוֹבִינְצָ״א נוֹהֲגִין לְהָבִיא עַל הַשֻּׁלְחָן כָּל מִינֵי חִדּוּשׁ.

וְאוֹכְלִין רֹאשׁ כֶּבֶשׂ וְהָרֹאָה, רֹאשׁ כֶּבֶשׂ לוֹמַר: נִהְיֶה לְרֹאשׁ וְלֹא לְזָנָב, וְהָרֹאָה לְפִי שֶׁהִיא קַלָּה. וְהָ״ר מֵאִיר מֵרוֹטֶנְבּוּרְג הָיָה רָגִיל לֶאֱכֹל רֹאשׁ אַיִל, זֵכֶר לְאֵילוֹ שֶׁל יִצְחָק.

סִימָן תקפד

א. שַׁחֲרִית מַשְׁכִּימִין לְבֵית הַכְּנֶסֶת וּמְסַדְּרִין הַבְּרָכוֹת וְקוֹרִין הַזְּמִירוֹת, כְּדֶרֶךְ שֶׁאוֹמְרִים בְּשַׁבָּת. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁמּוֹסִיפִין מִזְמוֹרִין מֵעִנְיָנוֹ שֶׁל יוֹם, כְּגוֹן ״מִלְּפָנֶיךָ מִשְׁפָּטִי יֵצֵא״ (תְּהִלִּים יז), וְ״הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵנוּ״ (תְּהִלִּים פא). וְקוֹרִין קְרִיאַת שְׁמַע בִּבְרָכוֹתֶיהָ וּמִתְפַּלְּלִין כְּדֶרֶךְ שֶׁהִתְפַּלְּלוּ עַרְבִית.

וּמַחֲזִיר שְׁלִיחַ צִבּוּר הַתְּפִלָּה בְּכָוָנָה וּבְנַחַת מִלָּה בְּמִלָּה, וְכָל הַצִּבּוּר יְכַוְּנוּ לְמַה שֶׁאוֹמֵר שְׁלִיחַ צִבּוּר וְלֹא יָשִׂיחוּ שִׂיחָה בְּטֵלָה.

וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנּוֹהֲגִין לוֹמַר פִּיּוּטִים מֵעִנְיָנוֹ שֶׁל יוֹם.

וְאֵין אוֹמְרִים הַלֵּל בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים, דְּאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִפְּנֵי מָה אֵין אוֹמְרִים יִשְׂרָאֵל שִׁירָה לְפָנֶיךָ לֹא בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְלֹא בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים? אָמַר לָהֶם: אֶפְשָׁר אֲנִי יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא דִּין, וְסִפְרֵי חַיִּים וְסִפְרֵי מֵתִים לְפָנַי נִפְתָּחִין, וְיִשְׂרָאֵל יֹאמְרוּ שִׁירָה?

ב. וּמוֹצִיאִין שְׁנֵי סְפָרִים, בְּאֶחָד קוֹרִין חֲמִשָּׁה בְּפָרָשַׁת ״וַיֵּרָא אֵלָיו״ (בְּרֵאשִׁית כא, א) מִן ״וְה׳ פָּקַד אֶת שָׂרָה״ עַד ״וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה״. וְאִם הוּא שַׁבָּת, קוֹרִין בּוֹ שִׁבְעָה. וּמַפְטִיר קוֹרֵא בַּשֵּׁנִי בַּקָּרְבָּנוֹת בְּפָרָשַׁת פִּנְחָס (בַּמִּדְבָּר כט, א) ״וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי״ עַד סוֹף פִּסְקָא, וּמַפְטִיר קוֹרֵא בְּתְחִלַּת סֵפֶר שְׁמוּאֵל ״וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִן הָרָמָתַיִם״ עַד ״וְיָרֹם קֶרֶן מְשִׁיחוֹ״.

סִימָן תקפה

א. וְעוֹמֵד הַתּוֹקֵעַ לְתִקּוֹעַ, שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיִּתְקַע מְעֻמָּד, דִּכְתִיב (בַּמִּדְבָּר כט, א): ״יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם״, וְיָלְפִינַן מִ״לָכֶם״ דִּכְתִיב גַּבֵּי עוֹמֶר (וַיִּקְרָא כג, טו). וּסְפִירַת הָעֹמֶר מְעֻמָּד, דִּכְתִיב (דְּבָרִים טז, ט): ״מֵהָחֵל חֶרְמֵשׁ בַּקָּמָה״, אַל תִּקְרֵי ״בַּקָּמָה״ אֶלָּא ׳בְּקוֹמָה׳ (מִדְרַשׁ לֶקַח טוֹב לְךָ יז, יג).

ב. וְקֹדֶם שֶׁיִּתְקַע יְבָרֵךְ ׳לִשְׁמֹעַ קוֹל שׁוֹפָר׳, וְלֹא ׳לִתְקוֹעַ׳, דְּלָאו בִּתְקִיעָה תַּלְיָא מִלְּתָא אֶלָּא בִּשׁוֹמֵעַ, כִּדְתָנַן (רֹאשׁ הַשָּׁנָה כז:): הַתּוֹקֵעַ לְתוֹךְ הַבּוֹר וְכוּ׳ לֹא יָצָא.

כָּתַב אֲבִי הָעֶזְרִי (רַאֲבִי״ה סִימָן תקלד): וְיבָרֵךְ ׳שֶׁהֶחֱיָנוּ׳.

וְיִתְקַע תשר״ת שָׁלֹשׁ פְּעָמִים וְתש״ת שָׁלֹשׁ פְּעָמִים וְתר״ת שָׁלֹשׁ פְּעָמִים.

ג. וְאִם הִתְחִיל וְלֹא יָכוֹל לְהַשְׁלִים, כָּתַב ר״י: דָּבָר פָּשׁוּט הוּא שֶׁמַּשְׁלִים אַחַר, וַאֲפִלּוּ שְׁלֹשָׁה וְאַרְבָּעָה, וְדַי בִּבְרָכָה שֶׁבֵּרֵךְ הָרִאשׁוֹן, כִּי הָרִאשׁוֹן מְבָרֵךְ בִּשְׁבִיל כָּל הַצִּבּוּר וְתוֹקֵעַ, וְלָמָּה יְבָרֵךְ הַשֵּׁנִי, וַאֲפִלּוּ אִם בֵּרֵךְ וְלֹא יָכוֹל לְתְקוֹעַ כְּלָל, הַשֵּׁנִי תּוֹקֵעַ בְּלֹא בְּרָכָה, וּבְרָכָה לְבַטָּלָה לֹא הָוֵי, כֵּיוָן שֶׁיּוֹצֵא בִּתְקִיעַת הַשֵּׁנִי.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק: לָמָּה תּוֹקְעִין וּמְרִיעִין כְּשֶׁהֵן יוֹשְׁבִין, וְחוֹזְרִין וְתוֹקְעִין וּמְרִיעִין כְּשֶׁהֵן עוֹמְדִין? כְּדֵי לְעַרְבֵּב הַשָּׂטָן. פֵּרוּשׁ: לָמָּה תּוֹקְעִין מְיֻשָּׁב קֹדֶם מוּסָף, וְחוֹזְרִין וְתוֹקְעִין עַל סֵדֶר הַבְּרָכוֹת, לָמָּה מַקְדִּימִין לִתְקוֹעַ מְיֻשָּׁב? כְּדֵי לְעַרְבֵּב הַשָּׂטָן. פֵּרוּשׁ, כְּדֵי שֶׁיִּתְעָרְבֵּב מִיָּד בִּתְקִיעָה רִאשׁוֹנָה שֶׁלִּפְנֵי הַתְּפִלָּה וְלֹא יְקַטְרֵג בִּשְׁעַת תְּפִלָּה.

וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים, שֶׁמִּכֹּחַ תְּקִיעָה רִאשׁוֹנָה מִתְעָרְבֵּב בַּשְּׁנִיָּה, וְהָכִי אִיתָא בִּירוּשַׁלְמִי: ״בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח״ (יְשַׁעְיָהוּ כה ח), וּכְתִיב (יְשַׁעְיָהוּ כז יג): ״וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל״, כַּד שָׁמַע קוֹל שׁוֹפָר חֲדָא זִמְנָא, בָּהִיל וְלֹא בָּהִיל, אָמַר: שְׁמָא הַהִיא זִמְנָא דְּשׁוֹפָר גָּדוֹל מִטָּא זִמְנֵיהּ. כַּד שָׁמַע תִּנְיָנוּת, אָמַר: וַדַּאי מִטָּא זִמְנֵיהּ, וּמִירְתַּת וּמִתְעָרְבֵּב וְלֵית לֵיהּ פְּנַאי לְמֵיעֲבַד קְטֻרְגָּא.

אֲבָל לְעוֹלָם עִקַּר תְּקִיעָה הִיא מְעֻמָּד, שֶׁהִיא עַל סֵדֶר בְּרָכוֹת, כְּדִתְנַן (רֹאשׁ הַשָּׁנָה לב:): הָעוֹבֵר לִפְנֵי הַתֵּבָה בְּיוֹם טוֹב שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, הַשֵּׁנִי מַתְקִיעַ. פֵּרוּשׁ, מִי שֶׁמִּתְפַּלֵּל תְּפִלַּת מוּסָף מַתְקִיעַ.

ד. וְדִקְדֵּק רַב הַאי, מִדְּקָאָמַר ׳מַתְקִיעַ׳ וְלֹא אָמַר ׳תּוֹקֵעַ׳, אַלְמָא אַחַר תּוֹקֵעַ וְלֹא שְׁלִיחַ צִבּוּר.

וְכָתַב אֲדוֹנִי אָבִי הָרֹא״שׁ זַ״ל: וְהַטַּעַם, כִּי הָא דְּתָנַן בְּפֶרֶק אֵין עוֹמְדִין (בְּרָכוֹת לד.): הָעוֹבֵר לִפְנֵי הַתֵּבָה לֹא יַעֲנֶה אָמֵן אַחַר הַכֹּהֲנִים מִפְּנֵי הַטֵּרוּף, פֵּרוּשׁ, שֶׁמָּא תִּטָּרֵף דַּעְתּוֹ בַּעֲנִיַּת אָמֵן וְאָז לֹא יֵדַע מֵהֵיכָן יַתְחִיל לַחֲזֹר. וְאִם אֵין שָׁם כֹּהֵן אֶלָּא הוּא, לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו, מִזֶּה הַטַּעַם עַצְמוֹ. וְאִם הוּא בָּטוּחַ שֶׁנּוֹשֵׂא כַּפָּיו וְחוֹזֵר לִתְפִלָּתוֹ, שֶׁאֵינוֹ מִתְבַּלְבֵּל, רַשַּׁאי. וְכֵן הַטַּעַם בְּכָאן, דִּתְקִיעָה וַדַּאי לֹא הָוֵי הֶפְסֵק, הִלְכָךְ אִם הוּא מֻבְטָח שֶׁחוֹזֵר לִתְפִלָּתוֹ, רַשַּׁאי לִתְקֹעַ.

וְכֵן כָּתַב בַּעַל הָעִטּוּר: מִסְתַּבְּרָא שֶׁאִם שָׁלִיחַ צִבּוּר יוֹדֵעַ לִתְקֹעַ, הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ, אֶלָּא מִנְהַג הָרִאשׁוֹנִים שֶׁהָיוּ זְרִיזִין בְּמִצְוֹת וּמְחַבְּבִין אוֹתָן, כָּל אֶחָד וְאֶחָד נוֹטֵל חֶלְקוֹ כְּדֵי לְקַבֵּל שָׂכָר.

ה וְכֵן כָּתַב אָחִי הַ״ר יְחִיאֵל זַ״ל: וְכֵן עוֹד מִנְהַג בְּאַשְׁכְּנַז שֶׁגְּדוֹלֵי הָעִיר מַקְדִּימִין לִתְקֹעַ כָּל מִי שֶׁזָּרִיז בּוֹ יוֹתֵר, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּסְפָרַד שֶׁבּוֹרְחִים מִן הַמִּצְוֹת עַד שֶׁצְּרִיכִים לִשְׂכֹּר אֶחָד מִן הַשּׁוּק לִתְקֹעַ לָהֶם, וְלֹא יָדַעְתִּי מֵאַיִן מָצְאוּ הֶתֵּר זֶה, כִּי נִרְאֶה לִי שֶׁאָסוּר, כִּדְתָנְיָא (בָּבָא מְצִיעָא נח:): הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל לִשְׁמֹר אֶת הַפָּרָה וְהַתִּינוֹק אֵין נוֹתְנִין לוֹ שְׂכַר שַׁבָּת, אַלְמָא בְּהֶדְיָא קָתָנֵי שֶׁאָסוּר לְטוֹל שְׂכַר שַׁבָּת אֶלָּא עַל יְדֵי הַבְלָעָה, כְּדִמְפָרֵשׁ בְּסֵיפָא דִּבְרֵיהֶן שֶׁשְּׂכָרוֹ לִשְׁמֹר חֹדֶשׁ, מִשָּׁם יֵרָאֶה שֶׁיָּצָא שְׂכָרוֹ בְּהֶפְסֵדוֹ וְעַל זֶה נֶאֱמַר (אָבוֹת פֶּרֶק ד מִשְׁנָה ב) ׳עֲבֵרָה גּוֹרֶרֶת עֲבֵרָה׳, עַד כָּאן.

וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: כָּל שָׁנָה שֶׁאֵין תּוֹקְעִין בָּהּ בִּתְחִלָּתָהּ, מְרִיעִין לָהּ בְּסוֹפָהּ, מַאי טַעֲמָא? מִשּׁוּם דְּלֹא מִעַרְבֵּב שָׂטָן. וּמְפָרֵשׁ בַּעַל הֲלָכוֹת גְּדוֹלוֹת, דְּלֹא דְּאִקְלַע בְּשַׁבְּתָא, אֶלָּא דְּאִיתְיְלִיד אוּנְסָא וְלֹא תָּקְעוּ. וְרָמֵז לַדָּבָר (מְלָכִים א ה יח): ״אֵין שָׂטָן וְאֵין פֶּגַע רָע״, רָאשֵׁי תֵּבוֹת שׁוֹפָר, פֵּרוּשׁ, כְּשֶׁיֵּשׁ שׁוֹפָר אֵין פֶּגַע רָע.

אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שׁוֹפָר מְפָרָשׁ בִּתְקִיעוֹת רֹאשׁ הַשָּׁנָה, אָנוּ לוֹמְדִין אוֹתוֹ מִיּוֹבֵל, דִּכְתִיב בֵּיהּ (וַיִּקְרָא כה, ט): ״וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי״.

סִימָן תקפו

א. שׁוֹפָר שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי לִתְקֹעַ בּוֹ, וְשֶׁיִּתְקַע הַתּוֹקֵעַ בְּמָקוֹם שֶׁרָאוּי לִתְקֹעַ, וְיִהְיֶה הַתּוֹקֵעַ רָאוּי לִתְקֹעַ, וְשֶׁתִּהְיֶה הַתְּקִיעָה כְּסִדְרָהּ וְהֻכְשֶׁרָהּ.

שׁוֹפָר הָרָאוּי לִתְקֹעַ בּוֹ כֵּיצַד? שֶׁיִּהְיֶה שֶׁל אַיִל וְכָפוּף, דְּאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: לָמָּה תּוֹקְעִין בְּשׁוֹפָר שֶׁל אַיִל? אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: תִּקְעוּ לְפָנַי בְּשׁוֹפָר שֶׁל אַיִל כְּדֵי שֶׁאֶזְכֹּר לָכֶם עֲקֵדָתוֹ שֶׁל יִצְחָק, וּמַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּאִלּוּ עֲקַדְתֶּם עַצְמְכֶם לְפָנַי. וְכָפוּף, דְּאָמַר רַבִּי לֵוִי: מִצְוַת שׁוֹפָר שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים בְּכָפוּף, וְאֵיתָא בִּירוּשַׁלְמִי (פֶּרֶק ג הֲלָכָה ד): כְּדֵי שֶׁיִּכָּפְפוּ לִבָּם בַּתְּפִלָּה.

וְדַוְקָא לְכַתְּחִלָּה, אֲבָל בְּדִיעֲבַד, אוֹ שֶׁאֵין לוֹ אַיִל וְכָפוּף, יוֹצֵא בְּשֹׁאָר מִינִים וּבְפָשׁוּט, חוּץ מִבְּשֶׁל פָּרָה, דִּתְנַן: כָּל הַשּׁוֹפָרוֹת כְּשֵׁרִים, חוּץ מִשֶּׁל פָּרָה.

נִמְצָא שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שִׁלְשָׁה חִלּוּקִים: שֶׁל פָּרָה פָּסוּל אֲפִלּוּ בְּדִיעֲבַד. וְכָתַב הָרַמְבַּ״ן: וְהוּא הַדִּין בְּקֶרְנֵי רֹב הַחַיּוֹת, שֶׁהֵם עֶצֶם אֶחָד וְאֵין שְׁמָם בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ שׁוֹפָר, שֶׁאֵין נִקְרָא שׁוֹפָר אֶלָּא מִקַּרְנַיִם הַחֲלוּלִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם זַכְרוּת בִּפְנִים וְנִקְלָף גִּלְדָּן מִן הַזַּכְרוּת, כְּגוֹן שֶׁל כְּבָשִׂים וְאֵילִים וְעִזִּים, אֲבָל רֹב הַחַיּוֹת הֵן שֶׁל עֶצֶם אֶחָד וּפְסוּלִים כְּמוֹ שֶׁל פָּרָה.

וְכָל שְׁאָר מִינִין כְּגוֹן שֶׁל יָעֵל וְעִזִּים כְּשֵׁרִים בְּדִיעֲבַד אֲפִלּוּ הֵם פְּשׁוּטִים.

וּלְכַתְּחִלָּה בָּעִינָן שֶׁיִּהְיֶה כָּפוּף, וַאֲפִלּוּ בְּשֶׁל עִזִּים.

וּמִכָּל מָקוֹם מִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר לְחַזֵּר אַחַר שֶׁל אַיִל, לְזָכֹר עֲקֵדַת יִצְחָק.

וְהָרַמְבַּ״ם זַ״ל כָּתַב (שׁוֹפָר פֶּרֶק א הֲלָכָה א): כָּל הַשּׁוֹפָרוֹת פְּסוּלִים חוּץ מִקֶּרֶן הַכְּבָשִׂים, וְהַכֹּל תָּפְשׂוּ עָלָיו בָּזֶה.

ב. הַגּוֹזֵל שׁוֹפָר וְתָקַע בּוֹ, יָצָא אֲפִלּוּ לֹא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים מִמֶּנּוּ.

ג. שׁוֹפָר שֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁל גּוֹי לֹא יִתְקַע בּוֹ, וְאִם תָּקַע בּוֹ יָצָא. שֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל לֹא יָצָא, שֶׁאֵינָהּ בְּטֵלָה עוֹלָמִית וּכְתוֹתֵי מִכַּתַּת שְׁעוֹרִיהּ. הִלְכָךְ אֲפִלּוּ בְּשֶׁל גּוֹי לֹא יָצָא אֶלָּא אִם כֵּן לֹא נִתְכַּוֵּן לִזְכוֹת בּוֹ, אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן לִזְכוֹת בּוֹ הֲוָה לֵיהּ עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא גָּזוּל, הָא אָמְרִינַן דְּיוֹצֵא בְּגָזוּל.

ד. הַמּוּדָר הֲנָאָה מִשּׁוֹפָר מֻתָּר לְתָקְעַ בּוֹ תְּקִיעַת מִצְוָה, דְּמִצְוֹת לָאו לֵהָנוֹת נִתְּנוּ וְלֹא חָשִׁיב הֲנָאָה מַה שֶּׁיּוֹצֵא בּוֹ יְדֵי חוֹבָתוֹ.

ה. כָּל הַקּוֹלוֹת כְּשֵׁרִים בְּשׁוֹפָר. הִלְכָךְ, הָיָה קוֹלוֹ עָב מְאֹד אוֹ דַּק מְאֹד אוֹ בְּאֵיזֶה עִנְיָן שֶׁיִּהְיֶה, כָּשֵׁר.

ו. נִקַּב וּסְתָמוֹ שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ, אֲפִלּוּ אִם אֵינוֹ מְעַכֵּב הַתְּקִיעָה לְאַחַר הַסְּתִימָה, שֶׁחָזַר קוֹלוֹ לִכְמוֹת שֶׁהָיָה בַּתְּחִלָּה, פָּסוּל אֲפִלּוּ נִשְׁתַּיֵּר בּוֹ רֻבּוֹ.

וּבַעַל הָעִטּוּר כָּתַב (הִלְכוֹת שׁוֹפָר צח ע״ג): וְאִם נִשְׁתַּיֵּר שִׁעוּר שׁוֹפָר מִמְּקוֹם הַנֶּקֶב עַד הֲנָחַת פִּיו כָּשֵׁר, כִּי הֵיכִי דְּאָמְרִינַן בְּנִסְדַּק לְרָחְבּוֹ. וְלֹא נִהִירָא.

סְתָמוֹ בְּמִינוֹ, אִם אֵינוֹ מְעַכֵּב הַתְּקִיעָה וְנִשְׁתַּיֵּר רֹב, כָּשֵׁר, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה מְעַכֵּב קֹדֶם סְתִימָה. וְאִם מְעַכֵּב הַתְּקִיעָה פָּסוּל אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּיֵּר בּוֹ הָרֹב. כָּךְ הִיא דַּעַת הַגְּאוֹנִים, וְכֵן כָּתַב הָרַמְבַּ״ם זַ״ל.

וּלְדַעַת ר״י, אִם סְתָמוֹ בְּמִינוֹ וְנִשְׁתַּיֵּר בּוֹ הָרֹב, אֲפִלּוּ מְעַכֵּב הַתְּקִיעָה, שֶׁלֹּא חָזַר קוֹלוֹ לִכְמוֹת שֶׁהָיָה, כָּשֵׁר. סְתָמוֹ שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ, אִם מְעַכֵּב הַתְּקִיעָה, שֶׁלֹּא חָזַר קוֹלוֹ לִכְמוֹ שֶׁהָיָה כְּשֶׁהָיָה שָׁלֵם, פָּסוּל אֲפִלּוּ אִם נִשְׁתַּיֵּר בּוֹ הָרֹב, וְכֵן אִם נִשְׁאַר קוֹלוֹ כְּמוֹ שֶׁהָיָה קֹדֶם סְתִימָה – פָּסוּל, כֵּיוָן שֶׁנִּשְׁתַּנָּה קוֹלוֹ מִכְּמוֹת שֶׁהָיָה כְּשֶׁהָיָה שָׁלֵם. אֲבָל אִם לֹא הָיָה מְעַכֵּב הַתְּקִיעָה, כָּשֵׁר אַף עַל פִּי שֶׁסְּתָמוֹ שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ, כֵּיוָן שֶׁנִּשְׁתַּיֵּר בּוֹ רֻבּוֹ.

וְכָל זְמַן שֶׁלֹּא סְתָמוֹ, כָּשֵׁר אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּנָּה קוֹלוֹ, שֶׁכָּל הַקּוֹלוֹת כְּשֵׁרִים בְּשׁוֹפָר. וְלָזֶה הִסְכִּים אֲדוֹנִי אָבִי הָרֹא״שׁ זַ״ל.

ז. נִסְדַּק לְאָרְכּוֹ אֲפִלּוּ כָּל שֶׁהוּא, פָּסוּל. וְהָנֵי מִילֵּי שֶׁלֹּא דְּבָקוֹ, אֲבָל דְּבָקוֹ כָּשֵׁר, וְהוּא שֶׁדְּבָקוֹ בְּמִינוֹ. וְכָתַב הָרַמְבַּ״ן, דְּסְתִימַת דֶּבֶק חָשִׁיב שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ, וְלֹא חָשִׁיב בְּמִינוֹ אֶלָּא אִם כֵּן חִמְּמוֹ בָּאוּר עַד שֶׁנִּפְשָׁר וְחִבֵּר קְצוֹתָיו אֶחָד אֶל אֶחָד.

אֲבָל אֲדוֹנִי אָבִי הָרֹא״שׁ זַ״ל כָּתַב שֶׁדֶּבֶק חָשִׁיב בְּמִינוֹ, וְלֹא חָשִׁיב שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ אֶלָּא כְּשֶׁסּוֹתֵם הַנֶּקֶב בַּחֲתִיכָה אַחֶרֶת, אֲבָל כְּשֶׁמְּחַבְּרוֹ בְּדֶבֶק חוֹזֵר לִכְמוֹת שֶׁהָיָה, וְאֵין הַדֶּבֶק נִכָּר בֵּין הַסְּדָקִים.

וְאִם נִסְדַּק כֻּלּוֹ, בֵּין מִצַּד אֶחָד בֵּין מִשְּׁנֵי צְדָדִין, וְדִבְּקוֹ, אֲפִלּוּ חִמְּמוֹ בָּאוּר וְחִבֵּר סְדָקָיו זֶה עִם זֶה, פָּסוּל.

ח. נִסְדַּק לְרָחְבּוֹ, אִם נִשְׁאַר מֵהַסֶּדֶק לְצַד פִּיו שִׁעוּר תְּקִיעָה, כָּשֵׁר אֲפִלּוּ אִם מְעַכֵּב הַתְּקִיעָה, דַּחֲשִׁיב לְאִידָךְ כְּמַאן דְּשָׁקֵיל וַהֲוָה לֵיהּ אָרוֹךְ וְקָצָרוֹ. וְאִם לָאו, פָּסוּל. וְדַוְקָא שֶׁנִּסְדַּק רֹב רָחְבּוֹ, אֲבָל מְעוּטוֹ הֲוָה לֵיהּ נֶקֶב בְּעָלְמָא וְכָשֵׁר.

וְכַמָּה שִׁעוּר תְּקִיעָה? כְּדֵי שֶׁיֹּאחֲזֶנּוּ בְּיָדוֹ וְיֵרָאֶה מִעַט לְכָאן וּלְכָאן, וְהַיְנוּ דְּאָמְרִינַן (נדה כו.): ׳שִׁעוּר שׁוֹפָר טֶפַח׳, דְּהַיְנוּ אַרְבַּע אֶצְבָּעוֹת בַּגּוּדָל שֶׁהֵם שִׁשָּׁה בְּקַטָּנָה, וְיֹאחֲזֶנּוּ בְּאַרְבַּע אֶצְבָּעוֹת בֵּינוֹנִית, וּמַה שֶּׁיֵּרָאֶה מִמֶּנּוּ לְכָאן וּלְכָאן מַשְׁלִים.

וְהָא דְּקָאָמַר ׳כְּדֵי שֶׁיֹּאחֲזֶנּוּ׳, לָאו אַתּוֹקֵי קָאֵי, דְּאִם כֵּן הֲוָה לֵיהּ לְמִתְנֵיהּ בְּהֶדְיָא, ׳הַכֹּל לְפִי מַה שֶּׁהוּא אָדָם׳, וְאֶגְרוֹפוֹ שֶׁל בֶּן אַבְטִיחַ הוּא גָּדוֹל טְפֵי (כֵּלִים פֶּרֶק יז מִשְׁנָה יב), אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיֹּאחֲזֶנּוּ אָדָם סְתָמָא, וְהַיְנוּ טֶפַח כִּדְפָרִישִׁית.

וְהַ״ר יִצְחָק גִּיאַת כָּתַב שֶׁצָּרִיךְ טֶפַח שׁוֹחֵק, כְּדֵי שֶׁיֵּרָאֶה לְכָאן וּלְכָאן. וּלְמַאי דְּפָרִישִׁית אֵין צָרִיךְ.

ט. דִּבֵּק שִׁבְרֵי שׁוֹפָרוֹת אוֹ הוֹסִיף עָלָיו כָּל שֶׁהוּא אוֹ הֶפְכוֹ וְתָקַע בּוֹ אוֹ הָיָה אָרוֹךְ וְקִצְּרוֹ אוֹ גָּרְרוֹ וְהֶעֱמִידוֹ עַל גִּלְדּוֹ אוֹ לֹא הוֹצִיא הַזְּכָרוֹת אֶלָּא נִקֵּב בּוֹ אוֹ הוֹצִיא כָּל הַזְּכָרוֹת וְעָשָׂה מִמֶּנּוּ שׁוֹפָר אוֹ אִם צִפָּהוּ זָהָב בְּמָקוֹם הַנָּחַת פֶּה אוֹ שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם הַנָּחַת פֶּה.

י. דִּבֵּק שִׁבְרֵי שׁוֹפָרוֹת זוֹ עִם זוֹ וְעָשָׂה מֵהֶם שׁוֹפָר, פָּסוּל, אֲפִלּוּ יֵשׁ בַּשֶּׁבֶר שֶׁכְּנֶגֶד פִּיו שִׁעוּר שׁוֹפָר.

יא. הוֹסִיף עָלָיו כָּל שֶׁהוּא, בֵּין בְּמִינוֹ בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ, פָּסוּל, אֲפִלּוּ הָיָה בּוֹ שִׁעוּר שׁוֹפָר.

יב. הֶפְכוֹ וְתָקַע בּוֹ לֹא יָצָא, לֹא שְׁנָא הֶפְכוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁהוֹפְכִין הֶחָלוּק, שֶׁהֶחְזִיר פְּנִימִי חִיצוֹן וְהַחִיצוֹן פְּנִימִי, לֹא שְׁנָא אִם הִנִּיחוֹ כְּמוֹ שֶׁהָיָה אֶלָּא שֶׁהִרְחִיב אֶת הַקָּצָר וְקִצֵּר אֶת הָרָחָב.

יג. הָיָה אָרוֹךְ וְקִצְּרוֹ, אִם נִשְׁאַר בּוֹ שִׁעוּר תְּקִיעָה כָּשֵׁר.

יד. גְּרָדוֹ וְהֶעֱמִידוֹ עַל גִּלְדּוֹ, פָּרוּשׁ, שֶׁעָשָׂאוֹ דַּק מְאֹד כְּמוֹ גֶּלֶד, כָּשֵׁר, בֵּין גְּרָדוֹ מִבִּפְנִים בֵּין גְּרָדוֹ מִבַּחוּץ.

טו. לֹא הוֹצִיא כָּל הַזְּכָרוֹת אֶלָּא נִקֵּב בּוֹ וְתָקַע בּוֹ, כָּשֵׁר. אֲבָל אִם הוֹצִיא כָּל הַזְּכָרוֹת וְעָשָׂה מִמֶּנּוּ שׁוֹפָר, כְּגוֹן שֶׁנִּקֵּב בּוֹ, פָּסוּל.

טז. צִפָּהוּ זָהָב בְּעָבְיוֹ בְּמָקוֹם הַקָּצָר, שֶׁהוּא מְקוֹם הַנָּחַת פִּיו, פָּסוּל. שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם הַנָּחַת פִּיו בְּכָל אֹרֶךְ הַשּׁוֹפָר מִצַּד הַקָּצָר עַד צַד הָרָחָב, אִם נִשְׁתַּנָּה קוֹלוֹ מֵחֲמַת הַצִּפּוּי פָּסוּל, וְאִם לָאו כָּשֵׁר.

יז. וְכָתַב הָרַמְבַּ״ן: לְפִיכָךְ אִלּוּ שֶׁמְּצַיְּרִין צוּרוֹת לְנָאוֹתוֹ, לֹא יָפֶה הֵם עוֹשִׂין, שֶׁמָּא נִשְׁתַּנָּה קוֹלוֹ מֵחֲמַת הַצִּיּוּרִין, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין כָּלוּ מְצֻפֶּה בְּמִינֵי הַצִּיּוּרִין, לִפְעָמִים הַקּוֹל מִשְׁתַּנֶּה בָּהֶן.

יח. אֲבָל אִם נָתַן זָהָב עַל עִבִּי הַשּׁוֹפָר בְּצַד הָרָחָב, הֵינוּ מוֹסִיף עָלָיו כָּל שֶׁהוּא וּפָסוּל אֲפִלּוּ לֹא נִשְׁתַּנָּה קוֹלוֹ.

יט. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים צִפָּהוּ זָהָב בְּמָקוֹם הַנָּחַת פִּיו אֲפִלּוּ בְּאֹרֶךְ הַשּׁוֹפָר, אִם הוּא מִיָּד סָמוּךְ לְרֹאשׁוֹ בְּצַד הַקָּצָר פָּסוּל, לְפִי שֶׁהַתּוֹקֵעַ מַכְנִיס קָצָתוֹ בְּפִיו וּשְׂפָתוֹ מְכַסָּה עָלָיו וְנִמְצָא הַזָּהָב חוֹצֵץ בֵּין שְׂפָתוֹ לַשּׁוֹפָר.

וְלָמְדוּ מִכָּאן שֶׁאִם הִרְחִיק הַשּׁוֹפָר וְנָפַח בּוֹ וְתָקַע בּוֹ, פָּסוּל, כֵּיוָן שֶׁאֵין הַשּׁוֹפָר נוֹגֵעַ בְּפִיו, וְכֵן כָּתַב הָרַמְבַּ״ן.

כ. נָתַן שׁוֹפָר בְּתוֹךְ שׁוֹפָר, אִם שָׁמַע קוֹל פְּנִימִי לְבַד, כְּגוֹן שֶׁהוּא בּוֹלֵט יוֹתֵר מִן הַחִיצוֹן וְנָתַן הַפְּנִימִי בְּפִיו, כָּשֵׁר, וְהוּא שֶׁלֹּא יִשְׁתַּנֶּה קוֹלוֹ בְּמַה שֶׁהוּא נָתוּן בְּתוֹךְ הַחִיצוֹן.

וְאִם אֵינוֹ בּוֹלֵט, אָז אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִשָּׁמַע אֶלָּא קוֹל שְׁנֵיהֶם וְלֹא יָצָא, דְּשׁוֹפָר אֶחָד אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה שׁוֹפָרוֹת.

כא. נָפַל עָלָיו גַּל וְאִי אֶפְשָׁר לִטְלוֹ בְּלֹא טִלְטוּל אֲבָנִים, אָסוּר וְתִדָּחֶה הַתְּקִיעָה. וְכֵן אֵין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ חוּץ לַתְּחוּם, וְלֹא עוֹלִין בִּשְׁבִילוֹ בָּאִילָן, וְלֹא רוֹכְבִין עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה, וְלֹא שָׁטִין בַּמַּיִם לַהֲבִיאוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶם אֶלָּא אִסּוּר דִּרַבָּנָן. וְלֹא חוֹתְכִין אוֹתוֹ לְתַקְּנוֹ אֲפִלּוּ בְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ אֶלָּא אִסּוּר דִּרַבָּנָן, כְּגוֹן מַגָּל שֶׁאֵין דֶּרֶךְ לְתַקְּנוֹ בּוֹ וְהָוֵי כִּלְאַחַר יָד, שֶׁהֶעֱמִידוּ דִּבְרֵיהֶם לְבַטֵּל דִּבְרֵי תּוֹרָה בְּשֵׁב וְאַל תַּעֲשֶׂה.

וְכָתַב ה״ר יוֹנָה: דַּוְקָא יִשְׂרָאֵל אָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ, אֲבָל מֻתָּר לוֹמַר לְגוֹי לַעֲשׂוֹתוֹ כֵּיוָן שֶׁאֵין בּוֹ אֶלָּא מִשּׁוּם שְׁבוּת, דַּאֲמִירָה לְגוֹי שְׁבוּת דִּשְׁבוּת, וּשְׁבוּת דִּשְׁבוּת בְּמָקוֹם מִצְוָה שָׁרִי. וְהַתּוֹסְפוֹת לֹא כָּתְבוּ כֵּן בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת.

כב. וְיָכוֹל לִתֵּן לְתוֹכוֹ מַיִם אוֹ יַיִן לְצַחְצְחוֹ, אֲבָל מֵי רַגְלַיִם אַף בְּחוֹל אָסוּר, מִפְּנֵי הַכָּבוֹד.

סִימָן תקפז

א. מָקוֹם הָרָאוּי לְתִקַּע בּוֹ, כֵּיצַד? כְּגוֹן מָקוֹם שֶׁתִּשְׁמַע בּוֹ הַתְּקִיעָה בְּלֹא עִרְבּוּב. אֲבָל אִם שָׁמַע בְּעִרְבּוּבְיָא לֹא יָצָא. לְפִיכָךְ הָעוֹמֵד בְּבוֹר אוֹ בְּחָבִית גְּדוֹלָה וְתוֹקֵעַ, וְשָׁמְעוּ אֲחֵרִים מִבַּחוּץ, לֹא יָצְאוּ, שֶׁאֵין שׁוֹמְעִין אֶלָּא קוֹל הַבָּרָה. אֲבָל הוּא עַצְמוֹ יָצָא, שֶׁשָּׁמַע קוֹל שׁוֹפָר.

ב. וְאִם הִתְחִיל לְתִקַּע בְּבוֹר וְעָלָה חוּץ לַבּוֹר וּגְמָרָהּ, יָצָא, שֶׁכָּל מַה שֶּׁשָּׁמַע בֵּין בְּפָנִים בֵּין בַּחוּץ הָיָה קוֹל שׁוֹפָר.

ג. וְהָאֲחֵרִים לֹא יָצְאוּ, אַף עַל פִּי שֶׁבְּסוֹף הַתְּקִיעָה שָׁמְעוּ קוֹל שׁוֹפָר, כֵּיוָן שֶׁלֹּא שָׁמְעוּ קוֹלוֹ בַּתְּחִלָּה לֹא יָצְאוּ, שֶׁשּׁוֹמֵעַ תְּחִלַּת תְּקִיעָה בְּלֹא סוֹפָהּ אוֹ סוֹפָהּ בְּלֹא תְּחִלָּתָהּ וְאֵין בְּאוֹתָהּ מִקְצָת שִׁעוּר תְּקִיעָה, לֹא יָצָא. וּבַעַל הָעִטּוּר כָּתַב שֶׁאֲפִלּוּ אִם יֵשׁ בְּמִקְצָתָהּ שִׁעוּר תְּקִיעָה לֹא יָצָא.

סִימָן תקפח

א. בִּזְמַן הָרָאוּי לְתִקַּע כֵּיצַד? מִשְּׁעַת הָנֵץ הַחַמָּה עַד הַלַּיְלָה, דִּתְנַן: כָּל הַיּוֹם כָּשֵׁר לִתְקִיעַת שׁוֹפָר, וְאִם תָּקַע מִשֶּׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר יָצָא. אֲבָל בַּלַּיְלָה לֹא, לְפִיכָךְ שָׁמַע מִקְצָת תְּקִיעָה בַּלַּיְלָה וּמִקְצָתָהּ בַּיּוֹם לֹא יָצָא.

ב. שָׁמַע תֵּשַׁע תְּקִיעוֹת מִתִּשְׁעָה בְּנֵי אָדָם, כְּגוֹן תְּקִיעָה מִזֶּה וּתְרוּעָה מִזֶּה אַחַר כָּךְ, אֲפִלּוּ בְּתֵשַׁע שָׁעוֹת שֶׁשָּׁהוּ בָּהֶן הַרְבֵּה, יָצָא.

ג. שָׁמַע תֵּשַׁע תְּקִיעוֹת מִתְּשָׁעָה בְּנֵי אָדָם שֶׁתָּקְעוּ כֻּלָּם כְּאֶחָד, לֹא יָצָא, שֶׁאֵין כָּאן פְּשׁוּטָה לְפָנֶיהָ וּפְשׁוּטָה לְאַחֲרֶיהָ.

ד. וְשַׁבָּת לָאו זְמַן תְּקִיעָה הוּא, דְּתָנַן: יוֹם טוֹב שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, בַּמִּקְדָּשׁ הָיוּ תּוֹקְעִין אֲבָל לֹא בַּמְּדִינָה, שֶׁאֵין הַכֹּל בְּקִיאִין בִּתְקִיעַת שׁוֹפָר וְחָיְישִׁינַן שֶׁמָּא יִטָּלֶנּוּ בְּיָדוֹ לֵילֵךְ אֵצֶל בָּקִי לְלַמְּדוֹ וְיַעֲבִירֶנּוּ אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים.

וְרִי״ף הָיָה תּוֹקֵעַ בְּבֵית דִּינוֹ, וְסָמַךְ לוֹ עַל הָא דְּתָנַן: מִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הִתְקִין רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי שֶׁיְּהוּ תּוֹקְעִין בְּכָל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית דִּין וְלִפְנֵיהֶם, וְרוֹצֶה לוֹמַר כָּל בֵּית דִּין וַאֲפִלּוּ שֶׁל שִׁלְשָׁה.

וְלֹא נָהֲגוּ כֵּן, שֶׁכָּל הַמְפָרְשִׁים פֵּרְשׁוּ בֵּית דִּין שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה שֶׁהֵן סַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה.

וְאַף עַל פִּי שֶׁשַּׁבָּת לָאו זְמַן תְּקִיעָה הוּא, מָתָר לוֹמַר לְקָטָן שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְחִנּוּךְ שֶׁיִּתְקַע בְּשַׁבָּת כְּדֵי לְהִתְלַמֵּד לִתְקֹעַ, אֲבָל אִם הִגִּיעַ לְחִנּוּךְ אָסוּר לוֹמַר לוֹ לִתְקֹעַ, וְאִם תָּקַע מֵעַצְמוֹ אֵין צָרִיךְ לִמְחוֹת בְּיָדוֹ.

סִימָן תקפט

א. אָדָם הָרָאוּי לִתְקֹעַ, לְאַפּוּקֵי חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, דְּכָל שֶׁאֵינוֹ מְחוּיָב בַּדָּבָר אֵינוֹ מוֹצִיא אֲחֵרִים יְדֵי חוֹבָתָם. וְאִשָּׁה נַמִּי אֵינָהּ חַיֶּבֶת, דְּהָוֵי לֵיהּ מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא.

ב. אַנְדְּרוֹגִינוֹס מוֹצִיא אֶת מִינוֹ, שֶׁאִם זֶה זָכָר גַּם זֶה זָכָר, וְאִם זוֹ נְקֵבָה גַּם זוֹ נְקֵבָה. טֻמְטוּם אֲפִלּוּ מִינוֹ אֵינוֹ מוֹצִיא, שֶׁמָּא זֶה יִקָּרַע וְיִמָּצֵא נְקֵבָה וְהָאַחֵר יִמָּצֵא זָכָר.

ג. מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין, אֲפִלּוּ לְעַצְמוֹ אֵינוֹ מוֹצִיא, דְּלֹא אָתֵי צַד עַבְדוּת וּמוֹצִיא צַד חֵרוּת, וְצָרִיךְ שֶׁיִּתְקַע לוֹ אַחֵר.

ד. וְאַף עַל פִּי שֶׁנָּשִׁים וּקְטַנִּים פְּטוּרִין, יְכוֹלִין לִתְקֹעַ וּלְבָרֵךְ וְאֵין מוֹחִין בְּיָדָן, וְאֵין כָּאן מִשּׁוּם אִסּוּר תְּקִיעָה בְּיוֹם טוֹב וְלֹא מִשּׁוּם בְּרָכָה לְבַטָּלָה.

וְכָתַב בַּעַל הָעִטּוּר: אַחֵר שֶׁיָּצָא כְּבָר אֵינוֹ יָכוֹל לִתְקֹעַ לְהוֹצִיאָן, אֶלָּא אִם כֵּן לֹא יָצָא, שֶׁנִּמְצָא תּוֹקֵעַ לְהוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ. וְכֵן נוֹהֲגִין בְּאַשְׁכְּנַז לִתְקֹעַ לְנָשִׁים הַיּוֹלְדוֹת קֹדֶם שֶׁיִּתְקְעוּ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת כְּדֵי שֶׁיּוֹצִיא הַתּוֹקֵעַ גַּם אֶת עַצְמוֹ. וַאֲבִי הָעֶזְרִי כָּתַב שֶׁאֲפִלּוּ אַחֵר שֶׁיָּצָא יָכוֹל לִתְקֹעַ לָהֶן וּלְהוֹצִיא הַשּׁוֹפָר בִּשְׁבִילָן אֲפִלּוּ דֶּרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים, וְלָזֶה הִסְכִּים אֲדוֹנִי אָבִי הָרֹא״שׁ זַ״ל.

ה. הַמּוּדָר הֲנָאָה מֵחֲבֵרוֹ, מָתָר לִתְקֹעַ לוֹ תְּקִיעָה שֶׁל מִצְוָה, דִּמְצוֹת לָאו לְהָנוֹת נִתְּנוּ.

ו. וְצָרִיךְ שֶׁיְּכַוֵּן הַתּוֹקֵעַ לְהוֹצִיא הַשּׁוֹמֵעַ, שֶׁאִם תָּקַע וְלֹא כִּוֵּן לְהוֹצִיאוֹ לֹא יָצָא, דְּאָמַר לֵיהּ רַבִּי זֵירָא לְשַׁמְעֵיהּ אֵיכַוֵּין וּתְקַע לִי - פֵּרוּשׁ הִתְכַּוֵּן לְהוֹצִיאֵנִי, אַלְמָא בָּעִינַן דַּעַת שׁוֹמֵעַ שֶׁיְּכַוֵּן לָצֵאת וְדַעַת מַשְׁמִיעַ שֶׁיְּכַוֵּן עַל זֶה לְהוֹצִיאוֹ. וְלֵית הִלְכְתָא כְּרָבָא דְּאָמַר הַתּוֹקֵעַ לָשִׁיר - פֵּרוּשׁ לְשׁוֹרֵר וְלֹא נִתְכַּוֵּן לִתְקִיעַת מִצְוָה, יָצָא, דְּקַיְמָא לָן ׳מִצְוֹת צְרִיכוֹת כַּוָּנָה׳, וְכֵן כָּתַב בַּעַל הֲלָכוֹת גְּדוֹלוֹת, הִלְכָךְ הַמִּתְעַסֵּק שֶׁאֵינוֹ מְכַוֵּן לִתְקִיעַת מִצְוָה אֶלָּא מְלַמֵּד לַאֲחֵרִים לִתְקֹעַ לֹא יָצָא, וְהַשּׁוֹמֵעַ מִמֶּנּוּ לֹא יָצָא.

וְהָנֵי מִילֵּי דְּבָעִינַן שֶׁיְּכַוֵּן בִּפְרָט לְהוֹצִיא זֶה הַשּׁוֹמֵעַ, בְּיָחִיד הַתּוֹקֵעַ, אֲבָל שְׁלִיחַ צִבּוּר הַתּוֹקֵעַ מִסְתָּמָא דַּעְתּוֹ לְהוֹצִיא כָּל הַשּׁוֹמְעִים, דְּתָנַן: הָיָה עוֹבֵר אֲחוֹרֵי בֵּית הַכְּנֶסֶת וְשָׁמַע קוֹל שׁוֹפָר אוֹ קוֹל מְגִלָּה, אִם כִּוֵּן לִבּוֹ יָצָא, וְאִם לָאו לֹא יָצָא.

וְהֵרִי״ץ גִּיאַת פָּסַק כְּרָבָא דְּמִצּוֹת אֵין צְרִיכוֹת כַּוָּנָה וְתוֹקֵעַ לָשִׁיר יָצָא, וּמִתְעַסֵּק הַיְנוּ טַעֲמָא דְּלֹא יָצָא שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לִשְׁמֹעַ אֶלָּא לִתְקִיעָה בְּעָלְמָא, וְכֵן פָּסַק רַבֵּנוּ חֲנַנְאֵל, וְרַב שְׁרִירָא גָּאוֹן זַ״ל שַׁדַּר מִמְּתִיבְתָּא דְּהִלְכְתָא כְּרָבָא, וּמִיהוּ מִדְּאַשְׁכְּחַן לְרַבִּי זֵירָא דְּאָמַר לְשַׁמְעֵיהּ אֵיכַוֵּין וּתְקַע לִי, אָמְרִינַן לֹא לַעֲבִיד לְכַתְּחִלָּה אֶלָּא יְכַוֵּן בְּמִצְוָה וְאִם לֹא נִתְכַּוֵּן יָצָא. וַאֲדוֹנִי אָבִי הָרֹא״שׁ זַ״ל פָּסַק דְּמִצּוֹת צְרִיכוֹת כַּוָּנָה.

סִימָן תקצ

א. סֵדֶר תְּקִיעָה וְהֶכְשֵׁרָהּ, דְּתָנַן: ׳סֵדֶר תְּקִיעָה שָׁלֹשׁ שֶׁל שָׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ׳, דְּשָׁלֹשׁ פְּעָמִים כְּתִיבֵי תְּרוּעָה בַּתּוֹרָה שְׁתַּיִם בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְאַחַת בַּיּוֹבֵל וְיָלְפִינַן רֹאשׁ הַשָּׁנָה מִנֵּיהּ, וּבְכָל תְּרוּעָה יָלְפִינַן מִקְּרָאֵי שֶׁיֵּשׁ תְּקִיעָה לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ, הֲרֵי שָׁלֹשׁ פְּעָמִים תְּקִיעָה תְּרוּעָה תְּקִיעָה. וּתְקִיעָה יָלְפִינַן מִקְּרָא שֶׁהוּא הַעֲבָרַת קוֹל פָּשׁוּט.

ב. אֲבָל תְּרוּעָה לֹא יָדְעִינַן מַאי הִיא אֶלָּא מִדְּמִתַּרְגְּמִינַן ׳תְּרוּעָה׳ - ׳יְבָבָא׳ אַלְמָא שֶׁהוּא כְּקוֹל שֶׁאָדָם מַשְׁמִיעַ כְּשֶׁהוּא בּוֹכֶה וּמְיַלֵּל, דְּיָלְפִינַן מֵאִימֵּיהּ דְּסִיסְרָא דִּכְתִיב בָּהּ ״וַתְּיַבֵּב״, וַעֲדַיִן אֵין אָנוּ יוֹדְעִין אִם הוּא כְּאָדָם הַגּוֹנֵחַ מִלִּבּוֹ כְּדֶרֶךְ הַחוֹלֶה שֶׁמַּשְׁמִיעַ קוֹלוֹת קְצָרִים קוֹל אַחַר קוֹל וּמַאֲרִיךְ בָּהֶם קְצָת וְהוּא הַנִּקְרָא ׳גְּנַח׳, אוֹ כְּאָדָם הַמְיַלֵּל וּמְקוֹנֵן שֶׁמַּשְׁמִיעַ קוֹלוֹת קְצָרִים תְּכוּפִים זֶה לְזֶה וְהוּא הַנִּקְרָא ׳יַלֵּל׳, אוֹ אִם הוּא שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד.

הִלְכָךְ מִסְפֵּיקָא אָנוּ עוֹשִׂין הַכֹּל. תְּקִיעָה, וּשְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים שֶׁהוּא גְּנַח, וְקוֹל אַחֵר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קוֹלוֹת קְצָרִים תְּכוּפִים שֶׁהוּא יַלֵּיל, וְאַחַר כָּךְ תְּקִיעָה, וְעוֹשִׂין כֵּן שָׁלֹשׁ פְּעָמִים. וְאַחַר כָּךְ תש״ת שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, שֶׁאִם תְּרוּעָה הִיא שְׁבָרִים לֹא עָשִׂינוּ כְּלוּם, שֶׁ׳יַּלֵּיל׳ הִפְסִיק בֵּין תְּרוּעָה לִתְקִיעָה אַחֲרוֹנָה וַאֲנַן בָּעִינַן שֶׁלֹּא יְהֵא בֵּינֵיהֶם דָּבָר הַמַּפְסִיק. וְאַחַר כָּךְ תר״ת שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, שֶׁאִם תְּרוּעָה יַלֵּיל הִיא, אִם כֵּן הִפְסִיקוּ הַשְּׁבָרִים בֵּין תְּקִיעָה רִאשׁוֹנָה לִתְרוּעָה. עַל כֵּן צָרִיךְ תשר״ת שָׁלֹשׁ פְּעָמִים וּתש״ת שָׁלֹשׁ פְּעָמִים וְתר״ת שָׁלֹשׁ פְּעָמִים.

ג. שִׁעוּר תְּקִיעָה כִּתְרוּעָה, וְשִׁעוּר תְּרוּעָה כְּשָׁלֹשׁ יְבָבוֹת. פֵּרֵשׁ רַשִׁ״י ׳שְׁלֹשָׁה כֹּחוֹת בְּעָלְמָא כָּל שֶׁהוּא׳. וּלְפִי זֶה צָרִיךְ לְזָהֵר בִּשְׁבָרִים שֶׁלֹּא יַאֲרִיךְ בְּכָל שֶׁבֶר כְּשָׁלֹשׁ יְבָבוֹת שֶׁהֵן שְׁלֹשָׁה כֹּחוֹת כָּל שֶׁהוּא, שֶׁאִם כֵּן יָצָא מִכְלָל שֶׁבֶר וְנַעֲשָׂה תְּקִיעָה, שֶׁהֲרֵי שִׁעוּר תְּקִיעָה כִּשְׁלֹשָׁה קוֹלוֹת שֶׁל כָּל שֶׁהוּא.

וְצָרִיךְ לְהַאֲרִיךְ בִּתְקִיעָה שֶׁל תשר״ת יוֹתֵר מִשֶּׁל תש״ת, וּבְשֶׁל תש״ת יוֹתֵר מִבְּשֶׁל תר״ת, דְּהָא שִׁעוּר תְּקִיעָה כִּתְרוּעָה, וּתשר״ת אָנוּ עוֹשִׂין מִשּׁוּם שֶׁמָּא תְּרוּעָה הִיא גְּנַח וְיַלֵּיל, עַל כֵּן צָרִיךְ לְהַאֲרִיךְ בִּתְקִיעָה כְּשִׁעוּר שְׁנֵיהֶם. וּתש״ת מִשּׁוּם שֶׁמָּא תְּרוּעָה הִיא שְׁבָרִים שֶׁהֵם שְׁלֹשָׁה קוֹלוֹת מָפְסְקִים הִלְכָךְ צָרִיךְ לְהַאֲרִיךְ בִּתְקִיעָה כְּשִׁעוּרָן. וּתר״ת מִשּׁוּם שֶׁמָּא הִיא יַלֵּיל שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא קוֹל אֶחָד, לָכֵן אֵין צָרִיךְ לְהַאֲרִיךְ בִּתְקִיעָה אֶלָּא כְּשִׁעוּרוֹ.

וּמִיהוּ אִם מַאֲרִיךְ הַרְבֵּה בְּכָל תְּקִיעָה אֵין לָחוּשׁ, שֶׁאֵין בָּהּ שִׁעוּר לְמַעְלָה וְיָכוֹל לְהַאֲרִיךְ בָּהּ כְּמוֹ שִׁירְצֶה. וְכֵן בִּתְרוּעָה, אַף עַל גַּב דְּשִׁעוּרָהּ כְּשָׁלֹשׁ יְבָבוֹת יָכוֹל לְהַאֲרִיךְ בָּהּ כְּמוֹ שִׁירְצֶה. וְכֵן בִּשְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים אֵין לָחוּשׁ אִם מוֹסִיף עֲלֵיהֶן וְעוֹשֶׂה אַרְבָּעָה אוֹ חֲמִשָּׁה, כִּי שְׁבָרִים תְּרוּעָה הִיא וְיָכוֹל לְהַאֲרִיךְ בָּהּ כְּמוֹ שִׁירְצֶה.

וְרַשִׁ״י פֵּרֵשׁ שְׁבָרִים אֲרֻכִּים מְיֻבָּבוֹת, אֲבָל בַּעַל הָעִטּוּר כָּתַב: מִסְתַּבְּרָא שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים שְׁלֹשָׁה קוֹלוֹת קְטַנִּים מָפְסָקִים, וּשְׁלֹשָׁה יְבָבוֹת כְּשִׁעוּר שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים אֶלָּא שֶׁאֵין הֶפְסֵק בֵּינֵיהֶם, וְלֹא פְּלִיגִי בְּשִׁעוּרָא אֶלָּא שֶׁזֶּה עוֹשֶׂה שְׁבָרִים קְטַנִּים בְּהֶפְסֵק כְּגוֹן גּוֹנַח וְזֶה עוֹשֶׂה בְּלֹא הֶפְסֵק וְהוּא יַלֵּיל וְהַכֹּל שָׁוֶה, וְכֵן כָּתַב הָרַמְבַּ״ם זַ״ל. וּלְפִי זֶה אֵין צָרִיךְ לְהַאֲרִיךְ בִּתְקִיעוֹת שֶׁל תש״ת יוֹתֵר מִשֶּׁל תר״ת. וּסְבָרָא רִאשׁוֹנָה הִיא דַּעַת הַתּוֹסְפוֹת, וְכֵן דַּעַת אֲדוֹנִי אָבִי הָרֹא״שׁ זַ״ל.

ד. כָּתַב רַבֵּנוּ תָּם דִּשְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים צָרִיךְ לַעֲשׂוֹתָן בִּנְשִׁימָה אַחַת שֶׁהוּא בִּמְקוֹם תְּרוּעָה, אֲבָל שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים וּתְרוּעָה דתשר״ת לֹא עָבְדִינַן בִּנְשִׁימָה אַחַת, דְּגַנּוֹחֵי וְיַלּוֹלֵי בִּנְשִׁימָה אַחַת לֹא עַבְדֵי אִינְשֵׁי, וְכֵן כָּתְבוּ רֹב הַמְפָרְשִׁים שֶׁחָשְׁבוּ שְׁלֹשִׁים קוֹלוֹת בַּתְּקִיעוֹת. אֲבָל רִי״ץ גִּיאַת כָּתַב שֶׁצָּרִיךְ לַעֲשׂוֹתָן בִּנְשִׁימָה אַחַת, וְעַל כֵּן לֹא חָשַׁב בָּהֶן אֶלָּא כ״ז קוֹלוֹת.

וְכֵן כָּתַב אֲדוֹנִי אָבִי הָרֹא״שׁ זַ״ל, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: וּשְׁבָרִים וּתְרוּעָה יֵשׁ לַעֲשׂוֹתָם בִּנְשִׁימָה אַחַת מִשּׁוּם דְּלְמָא גְּנוּחֵי גְּנַח וְיַלּוֹלֵי יַלֵּיל וְהַכֹּל תְּרוּעָה אַחַת, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ הָאָדָם לִגְנֹחַ וְלֵילֵיל בִּנְשִׁימָה אַחַת, מִכָּל מָקוֹם תְּרוּעָה הִיא גַּנּוֹחֵי וְיַלֵּיל וּבְעִינַן שֶׁתְּהֵא הַתְּרוּעָה בְּלֹא הֶפְסֵק.

ה. וְאִם תָּקַע תְּקִיעָה וּתְרוּעָה וּתְקִיעָה בִּנְשִׁימָה אַחַת, לְכְאוֹרָה לֹא יָצָא שֶׁאֵין כָּאן לֹא רֹאשׁ וְלֹא סוֹף. וּמִיהוּ בַּיְרוּשַׁלְמִי לֹא מַשְׁמַע כֵּן, דְּגַרְסִינַן הָתָם: ׳עֲשָׂאָן בִּנְפִיחָה אַחַת יָצָא׳. עַד כָּאן.

ו. וְאִם הֶאֱרִיךְ בִּתְקִיעָה אַחֲרוֹנָה שֶׁל תשר״ת כְּשִׁעוּר שְׁתֵּי תְּקִיעוֹת כְּדֵי שֶׁתַּעֲלֶה לְשֵׁם תְּקִיעָה אַחֲרוֹנָה שֶׁל תשר״ת וּבִשְׁבִיל הָרִאשׁוֹנָה שֶׁל תש״ת, קָאָמַר בַּיְרוּשַׁלְמִי שֶׁאֵינָהּ עוֹלָה לוֹ כְּלָל אֲפִלּוּ בִּמְקוֹם אַחֲרוֹנָה שֶׁל תשר״ת, אֲבָל בַּגְּמָרָא דִּידָן מוּכָח שֶׁעוֹלָה לוֹ בִּשְׁבִיל אַחַת וְלֹא בִּשְׁבִיל שְׁתַּיִם.

ז. מַעֲשֶׂה אֵרַע בְּמַגְנְצָא שֶׁטָּעָה הַתּוֹקֵעַ בַּסֵּדֶר, שֶׁאַחַר שֶׁתָּקַע שְׁתֵּי פְּעָמִים תְּקִיעָה שְׁבָרִים תְּרוּעָה תְּקִיעָה, טָעָה בַּשְּׁלִישִׁית וְאַחַר שֶׁתָּקַע שְׁנֵי שְׁבָרִים הִתְחִיל לְהָרִיעַ, וּקְצָת הַקָּהָל הֶחְזִירוּהוּ לְרֹאשׁ וּקְצָתָם אָמְרוּ לוֹ ׳תְּקַע שֶׁבֶר אַחַר וְסַיֵּם׳, וְהוּא הִתְחִיל לִתְקַע כְּבַתְּחִלָּה וְתָקַע שָׁלֹשׁ פְּעָמִים תשר״ת, וְאָמַר ה״ר אֱלִיעֶזֶר בַּר נָתָן דְּשָׁלֹא כְּדִין הֶחְזִירוּהוּ, וְגַם הַתּוֹקֵעַ עָבַר עַל שְׁבוּת דְּרַבָּנָן, שֶׁלֹּא הִפְסִיד סִדְּרוֹ בְּמַה שֶׁהִתְחִיל לְהָרִיעַ אַחַר שְׁנֵי הַשְּׁבָרִים, כֵּיוָן דִּשְׁבָרִים וּתְרוּעָה שְׁנֵיהֶם מִשּׁוּם תְּרוּעָה דִּקְרָא עָבְדִינַן לְהוּ שֶׁמָּא גַּנּוֹחֵי וְיַלֵּיל וְהַכֹּל תְּרוּעָה אַחַת הִיא וְהָוֵי לֵיהּ כְּאִלּוּ נִתְקַלְקֵל בִּשְׁבָרִים שֶׁחוֹזֵר אֵלָיו, אֶלָּא הָיָה לוֹ לַחֲזֹר וְלִתְקוֹעַ שֶׁבֶר אַחַר וּלְהָרִיעַ. וַדַּאי אִם גָּמַר הַתְּרוּעָה שֶׁהִתְחִיל בָּהּ בְּטָעוּת, הָוֵי הֶפְסֵק כֵּיוָן דִּשְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים יֵשׁ לָהֶן לִהְיוֹת זֶה אַחַר זֶה וְהוּפְסְקוּ בִּתְרוּעָה הָוֵי כִּתְרוּעָה שֶׁנֶּחְלְקָה לִשְׁנַיִם וְאֵינָהּ כְּלוּם וְצָרִיךְ לַחֲזֹר וְלִתְקוֹעַ תשר״ת, אֲבָל שְׁנֵי תשר״ת הָרִאשׁוֹנִים לֹא הִפְסִיד.

וַאֲדוֹנִי אָבִי הָרֹא״שׁ זַ״ל כָּתַב: אֲפִלּוּ אִם גָּמַר הַתְּרוּעָה בֵּין הַשְּׁבָרִים לֹא הִפְסִיד הַתְּקִיעָה שֶׁתָּקַע, אֶלָּא חוֹזֵר וְתוֹקֵעַ שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים וּמֵרִיעַ וְתוֹקֵעַ, דְּכֵיוָן שֶׁהַכֹּל הִיא תְּרוּעָה שֶׁהֲרֵי אָנוּ עוֹשִׂין גְּנַח וְיַלֵּיל מִשּׁוּם דְּלְמָא תַּרְוַיְהוּ

תְּרוּעָה, אִם כֵּן חָדָא תְּרוּעָה הִיא אֶלָּא שֶׁנִּתְקַלְקְלָה וְלֹא הָוֵי הֶפְסֵק, מִידֵי דַּהֲוָה אַפְּעָמִים שֶׁהַתּוֹקֵעַ מַתְחִיל לִתְקֹעַ וְאֵין הַקּוֹל עוֹלֶה לוֹ יָפֶה וּפוֹסֵק וְחוֹזֵר וּמַתְחִיל לִתְקֹעַ אוֹ לְהָרִיעַ וְלֹא מִפְסָל מַה שֶּׁתָּקַע כְּבָר בִּשְׁבִיל שֶׁהִפְסִיק בְּקוֹל קָצָר שֶׁהִשְׁמִיעַ בַּשּׁוֹפָר, דְּלֹא מִקְרֵי הַפְסָקָה כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ קוֹל אַחֵר שֶׁאֵינוֹ מֵעֵין הַתְּקִיעָה, וְלֹא דָּמֵי לְהָא דְּתִיקֵּן רַבִּי אַבָּהוּ דְּאָמְרִינַן דִּשְׁבָרִים אוֹ תְּרוּעָה הָוֵי הֶפְסֵק, דְּהָתָם אִם תְּרוּעָה גָּנַח הָוֵי יַלֵּיל קוֹל אַחֵר לְגַמְרֵי, וְאִם הוּא יַלִּיל הָוֵי גָּנַח קוֹל אַחֵר לְגַמְרֵי, אֲבָל הָכָא שְׁנֵיהֶם קוֹל אֶחָד שֶׁל תְּרוּעָה.

וְאִם עָשָׂה אַרְבָּעָה אוֹ חֲמִשָּׁה שְׁבָרִים זֶה אַחַר זֶה בְּלִי הֶפְסֵק אֵין בְּכָךְ כְּלוּם, שֶׁהֲרֵי לְכַתְּחִלָּה יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מֵהֶם כַּמָּה שֶׁיִּרְצֶה.

אֲבָל אִם עָשָׂה שְׁתֵּי תְּרוּעוֹת זוֹ אַחַר זוֹ, אוֹ שֶׁתָּקַע אַחַר הַתְּרוּעָה תְּקִיעָה כְּמִתְעַסֵּק שֶׁלֹּא לְשֵׁם תְּקִיעָה וְהִפְסִיק בָּהּ בֵּין תְּרוּעָה לִתְקִיעָה, אוֹ לְאַחַר שֶׁתָּקַע שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים שָׁתַק וְהִפְסִיק וְאַחַר כָּךְ תָּקַע שְׁבָרִים אֲחֵרִים, יֵשׁ אוֹמְרִים דְּלֹא הָוֵי הֶפְסֵק אֶלָּא כְּשֶׁמַּפְסִיק בִּתְרוּעָה בֵּין שְׁבָרִים לִתְקִיעָה, אוֹ שֶׁמַּפְסִיק בִּשְׁבָרִים בֵּין תְּקִיעָה לִתְרוּעָה, אֲבָל כִּי הַאי שֶׁתָּקַע שְׁתֵּי תְּרוּעוֹת זוֹ אַחַר זוֹ, אוֹ שֶׁתָּקַע בְּאֶמְצַע תְּקִיעָה כְּמִתְעַסֵּק, לֹא הָוֵי הֶפְסֵק לַחֲזֹר לְרֹאשׁ אֶלָּא גּוֹמֵר וְיוֹצֵא וְלֹא נִתְקַלְקֵל הַסֵּדֶר.

וְהָרַמְבַּ״ן כָּתַב דִּבְכוּלְּהוּ הָוֵי הֶפְסֵק, וְהֵבִיא הַתּוֹסֶפְתָּא: ׳תָּקַע וְהֵרִיעַ וְחָזַר וְהֵרִיעַ וְחָזַר וְתָקַע אֵין בְּיָדוֹ אֶלָּא אַחַת׳, פֵּרוּשׁ תְּקִיעָה הָאַחֲרוֹנָה, אֲבָל הָרִאשׁוֹנָה הִפְסִיד בִּשְׁבִיל הַתְּרוּעָה שֶׁהִפְסִיק בְּאֶמְצַע.

וּמִזּוֹ הַתּוֹסֶפְתָּא אֵין קוֹשְׁיָא לְדִבְרֵי אֲדוֹנִי אָבִי הָרֹא״שׁ זַ״ל שֶׁכָּתַב שֶׁאִפְלּוּ אִם גָּמַר הַתְּרוּעָה בְּטָעוּת לֹא הָוֵי הֶפְסֵק, שֶׁהוּא לֹא אָמַר כֵּן אֶלָּא בתשר״ת, שֶׁהַתְּרוּעָה שֶׁל הַטָּעוּת הִיא מֵעֵין הַתְּרוּעָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ לִתְקֹעַ, אֲבָל בתר״ת שֶׁגָּמַר הַתְּרוּעָה, מַה שֶּׁמֵּרִיעַ אַחַר כָּךְ הָוֵי הֶפְסֵק.

וְאִם תָּקַע שְׁנֵי תשר״ת אוֹ תש״ת אוֹ תר״ת כַּהֹגֶן וְטָעָה בַּשְּׁלִישִׁית, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁצָּרִיךְ לַחֲזֹר כָּל הַסִּימָן מֵרֹאשׁ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְהָרַמְבַּ״ן כָּתַב שֶׁאֵין צָרִיךְ לַחֲזֹר אֶלָּא לְאַחֲרוֹן שֶׁטָּעָה בּוֹ.

סִימָן תקצא

א. וְאַחַר שֶׁיִּגְמֹר הַתְּקִיעוֹת מַיְשִׁיב יַתְחִיל שְׁלִיחַ צִבּוּר ״אַשְׁרֵי הָעָם יֹדְעֵי תְרוּעָה״ וְגוֹ׳ ״עַד תָּרוּם קַרְנֵנוּ״, וְיֹאמַר ״אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ״ וְגוֹ׳, וּמַחֲזִיר סֵפֶר תּוֹרָה לְמְקוֹמוֹ, וְאוֹמֵר קַדִּישׁ.

וּמִתְפַּלְּלִין הַצִּבּוּר בְּלַחַשׁ תְּפִלַּת מוּסָף, אַף עַל גַּב דְּקַיְּמָא לָן כְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל דְּאָמַר שְׁלִיחַ צִבּוּר פּוֹטְרָן, דְּתַנַּן: כֹּשֵׁם שֶׁשְּׁלִיחַ צִבּוּר חַיָּב כָּךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד חַיָּב, רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר שְׁלִיחַ צִבּוּר פּוֹטֵר אֶת הָרַבִּים, וְאָסִיקְנָא הֲלָכָה כְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל דְּאָמַר בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים שְׁלִיחַ צִבּוּר מוֹצִיא לְכָל מִי שֶׁהוּא בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וְשָׁמְעוּ מִמֶּנּוּ הַתְּפִלָּה מֵרֹאשׁ וְעַד סוֹף אֲפִלּוּ אִם הוּא בָּקִי וְיוֹדֵעַ לְהִתְפַּלֵּל, וּמִי שֶׁהוּא אָנוּס וְאֵינוֹ יָכוֹל לָבֹא לְבֵית הַכְּנֶסֶת כְּגוֹן עִם שֶׁבַּשָּׂדוֹת וְזָקֵן וְחוֹלֶה הוּא פּוֹטְרוֹ אֲפִלּוּ לֹא בָּא לְבֵית הַכְּנֶסֶת.

מִכָּל מָקוֹם מוּטָב שֶׁיִּתְפַּלְּלוּ יְחִידִים, כִּי מִי שֶׁיִּרְצֶה לָצֵאת בִּתְפִלַּת שְׁלִיחַ צִבּוּר צָרִיךְ שֶׁיְּכַוֵּן לְכָל מַה שֶּׁאוֹמֵר שְׁלִיחַ צִבּוּר וְאִם חִסֵּר אֲפִלּוּ מִלָּה אַחַת שֶׁלֹּא כִּוֵּן לָהּ לֹא יָצָא, וְאֵין כָּל אָדָם יָכוֹל לַעֲמֹד בָּזֶה. וְכָל שֶׁכֵּן לְבַעַל הָעִטּוּר שֶׁכָּתַב שֶׁאֵין שְׁלִיחַ צִבּוּר פּוֹטֵר אֶלָּא מִי שֶׁאֵינוֹ בָּקִי, אֲבָל בָּקִי אֲפִלּוּ אִם הוּא בְּבֵית הַכְּנֶסֶת אֵינוֹ פּוֹטְרוֹ, הִלְכָךְ טוֹב הוּא שֶׁיִּתְפַּלֵּל כָּל יָחִיד וְיָחִיד, וְכֵן נוֹהֲגִין.

וּבְעִנְיַן תְּפִלַּת הַמּוּסָף שֶׁל צִבּוּר, כָּתַב הַרִי״ץ גִּיאַת שֶׁנָּהֲגוּ בִּשְׁתֵּי יְשִׁיבוֹת בְּבָבֶל שֶׁאֵין הַצִּבּוּר מִתְפַּלְּלִין אֶלָּא שֶׁבַע וּשְׁלִיחַ צִבּוּר יוֹרֵד וּמִתְפַּלֵּל תֵּשַׁע, וְהֵבִיא תְּשׁוּבוֹת הַרְבֵּה לַגְּאוֹנִים לְרַב נָטְרוֹנַאי וּלְרַב עַמְרָם שֶׁמֵּעוֹלָם לֹא הִתְפַּלְּלוּ צִבּוּר בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה אֶלָּא שֶׁבַע, וְרַב הַאי וְרַב שְׁרִירָא כָּךְ אָמְרוּ.

וְהוּא כָּתַב: קִבַּלְנוּ מֵחֲכָמִים גְּדוֹלִים וּבַעֲלֵי הוֹרָאָה וְאַנְשֵׁי מַעֲשֶׂה שֶׁקִּבְּלוּ גַּם הֵם מֵחֲכָמִים גְּדוֹלִים שֶׁלְּפָנֵיהֶם כְּגוֹן רַב שְׁמוּאֵל הַלֵּוִי שֶׁקִּבֵּל מֵרַב חֲנוֹךְ גָּדוֹל שֶׁבַּדּוֹר הֲלָכָה לְמַעֲשֶׂה שֶׁמִּתְפַּלְּלִין תֵּשַׁע.

וְהָרַמְבַּ״ן זַ״ל דָּחַק לְהַעֲמִיד דִּבְרֵי הַגְּאוֹנִים, כִּי אָמַר שֶׁכָּךְ הָיָה הַמִּנְהָג בְּרֹב יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁבָּא הַרִי״ץ גִּיאַת וְהֶחֱזִיר מִקְצָת הַמַּעֲרָב לְמִנְהַג שֶׁלָּנוּ, עַל כֵּן דָּחַק לְיַשֵּׁב מִנְהַג הָרִאשׁוֹן.

וְלֹא נְהִירָא לַאֲדוֹנִי אָבִי הָרֹא״שׁ זַ״ל, וְכָתַב: אַדְרַבָּה מִי שֶׁמִּתְפַּלֵּל שֶׁבַע הָוֵי בְּרָכָה לְבַטָּלָה כֵּיוָן שֶׁמְּחַסֵּר מֵהַבְּרָכוֹת, וּמִנְהַג אֲבוֹתֵינוּ תּוֹרָה הִיא וְאֵין לְשַׁנּוֹת.

וְאוֹמֵר אָבוֹת וּגְבוּרוֹת וּקְדֻשַּׁת הַשֵּׁם, מַלְכִיּוֹת וְכוֹלֵל עִמָּהֶם קְדֻשַּׁת הַיּוֹם, זִכְרוֹנוֹת, וְשׁוֹפָרוֹת, עֲבוֹדָה וְהוֹדָאָה וּבִרְכַּת כֹּהֲנִים.

ב. כָּתַב רַבֵּנוּ תָּם שֶׁצָּרִיךְ לְהַזְכִּיר קָרְבָּנוֹת הַמּוּסָפִין בְּכָל תְּפִלּוֹת שֶׁל מוּסָף שֶׁהֵן בְּמְקוֹם הַקָּרְבַּת הַמּוּסָפִין, וְאֵין יוֹצְאִין בְּמַה שֶּׁאוֹמֵר ׳כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה

עַבְדְּךָ׳, אֲבָל שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֵין צָרִיךְ לְהַזְכִּיר בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, שֶׁדַּי לוֹ בְּמַה שֶׁאוֹמֵר ׳מִלְבַד עוֹלַת הַחֹדֶשׁ וּמִנְחָתָהּ׳, שֶׁבָּזֶה נִכְלָל כָּל מוּסְפֵי רֹאשׁ חֹדֶשׁ הָעוֹלוֹת, וּכְדֵי לְהַזְכִּיר גַּם הַשָּׁעִיר שֶׁהוּא חַטָּאת יֹאמַר ׳וּשְׁנֵי שְׂעִירִים לְכַפֵּר וּשְׁנֵי תְּמִידִים כְּהִלְכָתָם׳.

וּשְׁאָר הַמְּפָרְשִׁים לֹא פֵּרְשׁוּ כֵּן, אֶלָּא שֶׁיּוֹצֵא יְדֵי הַמּוּסָפִין בַּמֶּה שֶׁאוֹמֵר ׳כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ׳ וְכוּ׳, כִּי הֵיכִי שֶׁיּוֹצֵא בּוֹ יְדֵי מַלְכֻיּוֹת זִכְרוֹנוֹת וְשׁוֹפָרוֹת, וְכֵן נוֹהֲגִין בְּסִפְרַד שֶׁאֵין אוֹמְרִים פְּסוּקֵי הַקָּרְבָּנוֹת אֶלָּא בְּשַׁבָּת וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ דִּרְגִילִי בְּהוּ וְלֹא אָתוּ לְמִטְעֵי, אֲבָל בְּשְׁאָר מוֹעֲדִים דְּלֹא רְגִילִי בְּהוּ אָתוּ לְמִטְעֵי לְכָךְ אֵין מַזְכִּירִין אוֹתָם.

וּבַעַל הָעִטּוּר כָּתַב כֵּיוָן שֶׁאוֹמֵר ׳יוֹם הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה׳ אֵין צָרִיךְ לוֹמַר ׳רֹאשׁ חֹדֶשׁ הַזֶּה׳, שֶׁבִּכְלָל יוֹם הַזִּכָּרוֹן הוּא, וְאִם בָּא לוֹמַר מוּסְפֵי הַחֹדֶשׁ וְהַזִּכָּרוֹן, כּוֹלֵל אוֹתָם בִּכְלָל הַזִּכָּרוֹן וְאוֹמֵר ׳אֶת מוּסָף יוֹם הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ כְּאָמוּר וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי וְגוֹ׳ וּבְרֹאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם׳ וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר ׳יוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ הַזֶּה׳.

וְרַב עַמְרָם כָּתַב שֶׁאֵין אוֹמְרִים רַק ׳מִלְבַד עוֹלַת הַחֹדֶשׁ וּמִנְחָתָהּ וּשְׁנֵי תְּמִידִים כְּהִלְכָתָם׳.

וּגְדוֹלֵי מַגְנִצָא הִנְהִיגוּ שֶׁאֵין לְהַזְכִּיר רֹאשׁ חֹדֶשׁ כְּלָל, וַאֲפִלּוּ ׳מִלְבַד עוֹלַת הַחֹדֶשׁ וּמִנְחָתָהּ׳ אֵין לוֹמַר, וְכֵן פֵּרֵשׁ בָּעָרוּךְ אֵיזֶה חַג שֶׁהַחֹדֶשׁ מִתְכַּפֶּה בּוֹ - שֶׁאֵין אוֹמְרִים ׳וּבְרֹאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם׳, לֹא בַּתְּפִלָּה וְלֹא בְּזוּלָתָהּ - פֵּרוּשׁ לֹא בְּמוּסָף וְלֹא בַּבֹּקֶר כְּשֶׁקּוֹרִין פָּרָשַׁת הַקָּרְבָּנוֹת, שֶׁיֵּשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁקּוֹרִין בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ בַּבֹּקֶר לְאַחַר שֶׁקָּרְאוּ פָּרָשַׁת הַתָּמִיד ״וּבְרֹאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם״, כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִים בְּשַׁבָּת ״וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת״.

וְכֵן כָּתְבוּ קְצָת מֵהַגְּאוֹנִים שֶׁאֵין לוֹמַר ״וּבְרֹאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם״ שַׁחֲרִית בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה כִּי הֵיכִי דְּלֹא לִזַּלְזְלוּ בַּמּוֹעֲדוֹת, שֶׁאִם יֹאמְרוּ אוֹתוֹ בַּשֵּׁנִי יֹאמְרוּ שֵׁנִי עִקָּר כְּמוֹ בְּשְׁאָר רָאשֵׁי חֳדָשִׁים שֶׁל כָּל הַשָּׁנָה וְאָתוּ לְמִימְנִי מוֹעֲדִים מִשֵּׁנִי.

אֲבָל הַ״ר יִצְחָק בַּ״ר אֶלְעָזָר כָּתַב שֶׁיֵּשׁ לְאָמְרוֹ בַּשֵּׁנִי כְּמוֹ בָּרִאשׁוֹן, כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִים בַּשֵּׁנִי ״וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ״, הָכִי נַמִּי אָמְרִינַן ״וּבְרֹאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם״, דְּהַיְנוּ רֹאשׁ חֹדֶשׁ הַיְנוּ אֶחָד לַחֹדֶשׁ.

וַאֲדוֹנִי אָבִי הָרֹא״שׁ זַ״ל הָיָה נוֹהֵג לוֹמַר בְּמוּסָף פְּסוּקֵי הַקָּרְבָּנוֹת כְּמוֹ רֹאשׁ חֹדֶשׁ.

ג. וְאוֹמֵר ׳עָלֵינוּ לְשַׁבֵּחַ׳. וְרַב עַמְרָם כָּתַב שֶׁאֵין לְיָחִיד לְאָמְרוֹ בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ שְׁלִיחַ צִבּוּר, וּכְבָר נוֹהֲגִין לְאָמְרוֹ, וְכֵן כָּתַב רַב מֹשֶׁה גָּאוֹן: יָחִיד דְּמַצְלֵי בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בִּלְחִישָׁה אִי גְּמַר ׳עָלֵינוּ לְשַׁבֵּחַ׳ לֵימָא וְאִי לֹא לֵימָא ׳מְלוֹךְ׳.

וְ׳אוֹחִילָה׳ - נִרְאֶה מִתּוֹכוֹ שֶׁאֵין לְיָחִיד לְאָמְרוֹ שֶׁהוּא רְשׁוּת לְשְׁלִיחַ צִבּוּר.

ד. אֵין פּוֹחֲתִין מֵעֲשָׂרָה פְּסוּקִים שֶׁמַּלְכוּת בְּכָל אֶחָד מֵהֶם, וּמֵעֲשָׂרָה זִכְרוֹנוֹת וּמֵעֲשָׂרָה שׁוֹפָרוֹת, וְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אָמַר אֲפִלּוּ לֹא אָמַר אֶלָּא שָׁלֹשׁ מַלְכֻיּוֹת וְשָׁלֹשׁ זִכְרוֹנוֹת וְשָׁלֹשׁ שׁוֹפָרוֹת, כְּגוֹן שֶׁאָמַר אֶחָד שֶׁל תּוֹרָה וְאֶחָד שֶׁל נְבִיאִים וְאֶחָד שֶׁל כְּתוּבִים יָצָא, וְהִלְכְתָא כְּוָתֵיהּ.

וַאֲפִלּוּ לֹא אָמַר מֵהֶם כְּלוּם אֶלָּא ׳וּבְתוֹרָתְךָ כָּתוּב לֵאמֹר׳ יָצָא, וַדַּאי אִם הִתְחִיל פָּסוּק אֶחָד שֶׁל תּוֹרָה צָרִיךְ לוֹמַר עוֹד אֶחָד שֶׁל כְּתוּבִים וְאֶחָד שֶׁל נְבִיאִים, אֲבָל אִם אֵינוֹ רוֹצֶה לוֹמַר כְּלוּם, יָכוֹל לִפְטֹר עַצְמוֹ בְּמַה שֶׁאוֹמֵר ׳כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ׳, שֶׁאָז כּוֹלֵל אוֹתָם כֻּלָּם בְּיַחַד, שֶׁגַּם נְבִיאִים וּכְתוּבִים מִקְרוּ תּוֹרָה.

וּמִכָּל מָקוֹם נוֹהֲגִין כְּתַנָּא קַמָּא לוֹמַר עֲשָׂרָה, וּמַתְחִיל בְּשֶׁל תּוֹרָה וְאוֹמֵר ׳כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ׳ וְאוֹמֵר שְׁלֹשָׁה שֶׁל תּוֹרָה, וְאַחַר כָּךְ ׳וּבְדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר׳ וְאוֹמֵר שְׁלֹשָׁה שֶׁל כְּתוּבִים, וְאַחַר כָּךְ ׳וְעַל יְדֵי עַבְדֶּיךָ הַנְּבִיאִים כָּתוּב לֵאמֹר׳ וְאוֹמֵר שְׁלֹשָׁה שֶׁל נְבִיאִים, וְחוֹזֵר וְאוֹמֵר ׳וּבְתוֹרָתְךָ כָּתוּב לֵאמֹר׳ וּמְסַיֵּם בְּשֶׁל תּוֹרָה. וְאִם סִיֵּם בְּשֶׁל נְבִיא יָצָא.

וְאִם בָּא לְהוֹסִיף עַל עֲשָׂרָה, כָּתַב אֲבִי הָעֶזְרִי שֶׁיָּכוֹל לְהוֹסִיף, וְכֵן כָּתַב הָרַמְבַּ״ם זַ״ל בְּשֵׁם הַגְּאוֹנִים שֶׁלֹּא אָמְרוּ אֶלָּא ׳אֵין פּוֹחֲתִין׳ אֲבָל אִם בָּא לְהוֹסִיף מוֹסִיף.

כָּתַב רַב הַאי: וְנָהֲגוּ לוֹמַר מַלְכֻיּוֹת כְּסֵדֶר שֶׁהֵם כְּתוּבִים בַּתּוֹרָה, ״ה׳ יִמְלוֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד״, ״לֹא הִבִּיט אָוֶן״, ״וַיְהִי בִּישֻׁרוּן״, וְאַף עַל גַּב דְּבַגְּמָרָא אֵינוֹ מַזְכִּירָן בְּזֶה הַסֵּדֶר. וְאוֹמֵר מְלוֹךְ, וְחוֹתֵם מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ כוּ׳.

וְאֵין הַיְחִידִים נוֹהֲגִין לוֹמַר בְּאַשְׁכְּנַז ׳הַיּוֹם הֲרַת עוֹלָם׳ אֶלָּא בַּחֲזָרַת שְׁלִיחַ צִבּוּר הַתְּפִלָּה עַל הַתְּקִיעוֹת.

״שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה׳ אֱלֹהֵינוּ ה׳ אֶחָד״ הָוֵי מַלְכוּת וְיוֹצֵא בּוֹ יְדֵי מַלְכוּת, וְכֵן ״וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבוֹתָ אֶל לְבָבֶךָ״, וְכֵן ״אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת״. ״שְׁאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם״ קַדְמָאָה

עוֹלֶה בְּמָקוֹם שְׁנַיִם, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁתֵּי פְּעָמִים מֶלֶךְ, וּבַתְּרָאָה עוֹלֶה בְּמָקוֹם שְׁלֹשָׁה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים מֶלֶךְ.

זִכְרוֹנוֹת. אַתָּה זוֹכֵר וְכוּ׳. וְנָהֲגוּ לְהַפְסִיק בֵּין שְׁנֵי פְּסוּקִים שֶׁבְּיִרְמְיָה לוֹמַר בְּאֶמְצַע פָּסוּק אֶחָד שֶׁל יְחֶזְקֵאל לְפִי שֶׁדּוֹמִין זֶה לָזֶה.

וּבְטוֹלִיטוּלָא נוֹהֲגִין לוֹמַר ׳יַעֲלֶה וְיָבֹא׳ בְּזִכְרוֹנוֹת, וּמִנְהָג טוֹב הוּא, וּבְאַשְׁכְּנַז אֵין נוֹהֲגִין. וְחוֹתְמִין בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ זוֹכֵר הַבְּרִית. פִּקָּדוֹנוֹת - ״וה׳ פָּקַד אֶת שָׂרָה״ עוֹלֶה בְּמָקוֹם זִכְרוֹנוֹת, וְכֵן ״פָּקֹד פָּקַדְתִּי אֶתְכֶם״ דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אֵינוֹ כְּזִכְרוֹנוֹת, וַהֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי וּמִכָּל מָקוֹם נָהֲגוּ כְּרַבִּי יְהוּדָה.

שׁוֹפָרוֹת. אַתָּה נִגְלֵית וְכוּ׳, וְחוֹתֵם ׳בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ שׁוֹמֵעַ קוֹל תְּרוּעַת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם בְּרַחֲמִים׳. וְנוֹהֲגִין לְהַרְבּוֹת בִּפְסוּקֵי דְּשׁוֹפָרוֹת וְאֵין לָחוּשׁ. תְּרוּעָה הֲרֵי הִיא כְּשׁוֹפָרוֹת, כְּגוֹן ״יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם״, הִלְכָךְ זִכָּרוֹן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תְּרוּעָה כְּגוֹן ״שַׁבָּתוֹן זִכְרוֹן תְּרוּעָה״ יָכוֹל לְאָמְרוֹ עִם הַזִּכְרוֹנוֹת וְעִם הַשּׁוֹפָרוֹת, וּמַלְכֻיּוֹת שֶׁיֵּשׁ עִמָּהֶם תְּרוּעָה כְּגוֹן ״וּתְרוּעַת מֶלֶךְ בּוֹ״ יָכוֹל לְאָמְרוֹ עִם הַמַּלְכֻיּוֹת וְעִם הַשּׁוֹפָרוֹת.

ה. כָּתַב אֲבִי הָעֶזְרִי יֵשׁ שֶׁאֵין מַשְׁלִימִין לְמִנְיַן עֲשָׂרָה פְּסוּקִים שֶׁל זִכְרוֹנוֹת ״וְזָכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית רִאשׁוֹנִים״, וְכֵן ״וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם״, לְפִי שֶׁאֵינָן סְמוּכִים לִשְׁאָר הַמִּקְרָאוֹת כְּמוֹ מַלְכֻיּוֹת שֶׁאוֹמֵר מִיָּד ׳וּבְתוֹרָתְךָ כָּתוּב לֵאמֹר שְׁמַע יִשְׂרָאֵל׳, וְעוֹד שֶׁאֵין בּוֹ שׁוֹפָר אֶלָּא חֲצוֹצְרוֹת. וְלֹא יִתְכֵּן דִּבְרֵיהֶם, שֶׁהֲרֵי שָׁנִינוּ ׳וּמַשְׁלִים בַּתּוֹרָה׳ וּלְדִבְרֵיהֶם לֹא הִשְׁלִימוּ בַּתּוֹרָה, וּמַה שֶּׁהִרְחִיקוּם לְפִי שֶׁהַפָּסוּק נוֹפֵל עַל לָשׁוֹן שֶׁל תְּפִלָּה. וּמִיהוּ תֵּימָה לָמָּה תִּקְּנוּ לוֹמַר פָּסוּק שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֲצוֹצְרוֹת וְלֹא שׁוֹפָר, הִלְכָךְ עַל כָּרְחִין צְרִיכִינָן לְמֵימַר שֶׁאֵינוֹ מַשְׁלִים, וּמַה שֶּׁאָמַר ׳וּמַסֵּים בַּתּוֹרָה׳ הַיְנוּ הֵיכָא שֶׁלֹּא אָמַר אֶלָּא עֲשָׂרָה, אֲבָל אִם הוֹסִיף לֹא חָיְשִׁינַן וּמַסֵּים כִּדְבָעֵי, וְאָנוּ מוֹסִיפִין פְּסוּקִים בְּזִכְרוֹנוֹת וְשׁוֹפָרוֹת, וּמִכָּל מָקוֹם סוֹדְרֵי הַתְּפִלָּה חָזְרוּ אַחַר פָּסוּק שֶׁל תּוֹרָה.

וְהָרַמְבַּ״ן הָיָה מְסַיֵּם בְּשׁוֹפָרוֹת ״לֹא הִבִּיט אָוֶן בְּיַעֲקֹב״ אַף עַל פִּי שֶׁכְּבָר אָמְרוּ עִם הַמַּלְכֻיּוֹת, הָא אָמְרִינַן ׳אִם רָצָה אָמְרוּ עִם הַמַּלְכֻיּוֹת וְעִם הַשּׁוֹפָרוֹת׳, וְהֵרִי״ץ גִּיאַת הָיָה אוֹמֵר ״יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם״, וַאֲדוֹנִי אָבִי הָרֹא״שׁ זַ״ל כָּתַב: וַאֲנִי אוֹמֵר שֶׁאֵין לְשַׁנּוֹת מִמַּטְבֵּעַ שֶׁנָּהֲגוּ בּוֹ אֲבוֹתֵינוּ, וְכִי הֵיכִי דִּתְרוּעָה בְּלֹא שׁוֹפָר מִקְרֵי שׁוֹפָר הוּא הַדִּין נַמִּי תְּקִיעָה, וּמְשׁוּם דִּכְתִיב בֵּיהּ ׳חֲצוֹצְרוֹת׳ לֹא גָּרַע, וְהָכִי מוּכָח בִּירוּשַׁלְמִי שֶׁהָיוּ מַשְׁלִימִין בּוֹ בַּשּׁוֹפָרוֹת.

ו. אֵין אוֹמְרִים מַלְכֻיּוֹת זִכְרוֹנוֹת וְשׁוֹפָרוֹת שֶׁל פּוּרְעָנוּת. מַלְכֻיּוֹת, כְּגוֹן ״חַי אֲנִי נְאֻם ה׳ אֱלֹהִים אִם לֹא בְּיָד חֲזָקָה [וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה] וּבְחֵמָה שְׁפוּכָה אֶמְלוֹךְ עֲלֵיכֶם״, זִכְרוֹנוֹת, כְּגוֹן ״וַיִּזְכּוֹר כִּי בָשָׂר הֵמָּה״, שׁוֹפָרוֹת, כְּגוֹן ״תִּקְעוּ שׁוֹפָר בַּגִּבְעָה״. אֲבָל אִם בָּא לוֹמַר מַלְכֻיּוֹת זִכְרוֹנוֹת וְשׁוֹפָרוֹת מִפָּרְעָנֻיּוֹת שֶׁל אוּמוֹת הָעוֹלָם אוֹמֵר. מַלְכֻיּוֹת, ״ה׳ מֶלֶךְ עוֹלָם וָעֶד אָבְדוּ גּוֹיִם מֵאַרְצוֹ״, זִכְרוֹנוֹת, ״זְכוֹר ה׳ לִבְנֵי אֱדוֹם״, שׁוֹפָרוֹת, ״וה׳ אֱלֹהִים בַּשּׁוֹפָר יִתְקָע וְהָלַךְ״ וְגוֹ׳.

וְאֵין אוֹמְרִים זִכְרוֹנוֹת שֶׁל יָחִיד אֲפִלּוּ הֵן לְטוֹבָה, כְּגוֹן ״זָכְרָה לִּי אֱלֹהַי לְטוֹבָה״, ״זָכְרֵנִי ה׳ בִּרְצוֹן עַמֶּךָ״.

ז. אָמַר רַב יוֹסֵף: לֹא לִיצַלֵּי אִינִישׁ צְלוֹתָא דְּמוּסְפֵי דְּרֵישׁ שַׁתָּא בִּתְלָת שָׁעֵי קַמַּיְתָא בְּיָחִיד, זִימְנִין דְּמִיפְקַד דִּינָא עֲלֵיהּ וּמִידְחֵי.

סִימָן תקצב

א. וְאַחַר כָּךְ מַחֲזִיר שְׁלִיחַ צִבּוּר הַתְּפִלָּה כְּדֵי לְתִקַּע עַל סֵדֶר הַבְּרָכוֹת, דְּתָנַן: ׳מִי שֶׁבֵּרַךְ וְאַחַר כָּךְ נִתְמַנָּה לוֹ שׁוֹפָר תּוֹקֵעַ וּמֵרִיעַ וְתוֹקֵעַ׳, פֵּרוּשׁ שֶׁהִתְפַּלֵּל תֵּשַׁע בְּרָכוֹת וְלֹא הָיָה לוֹ שׁוֹפָר וְאַחַר כָּךְ נִזְדַּמֵּן לוֹ שׁוֹפָר. וְדָיְיקִינַן ׳טַעֲמָא שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ שׁוֹפָר אֲבָל אִם יֵשׁ לוֹ שׁוֹפָר תּוֹקֵעַ עַל סֵדֶר הַבְּרָכוֹת׳. וּמוֹקְמִינַן לֵיהּ דַּוְקָא בְּצִבּוּר אֲבָל יָחִיד אֲפִלּוּ אִם יֵשׁ לוֹ שׁוֹפָר אֵינוֹ מַפְסִיק בִּבְרָכוֹת לְתִקַּע, הִלְכָךְ מַחֲזִיר שְׁלִיחַ צִבּוּר הַתְּפִלָּה.

ב. וְתוֹקְעִין לְמַלְכֻיּוֹת תשר״ת פַּעַם אַחַת וּלְזִכְרוֹנוֹת תש״ת וּלְשׁוֹפָרוֹת תר״ת. וּמִן הָרָאוּי שֶׁיִּתְקְעוּ לְמַלְכֻיּוֹת תשר״ת תש״ת תר״ת פַּעַם אַחַת, וְכֵן לְזִכְרוֹנוֹת וְכֵן לְשׁוֹפָרוֹת, וְהָכִי אִיתָא בָּעָרוּךְ שֶׁכָּתַב (עֵרֶךְ ערב): וְהָנֵי דְּמַחֲמִירִין וְתוֹקְעִין שְׁלֹשִׁים כִּדְיָתְבִין וּשְׁלֹשִׁים בְּלַחַשׁ וּשְׁלֹשִׁים עַל הַסֵּדֶר כְּנֶגֶד מֵאָה פְּעִיּוֹת דְּפַעְיָא אִימֵּיהּ דְּסִיסְרָא, וְאִילֵּין עֶשְׂרָה אִינּוּן כְּשֶׁגּוֹמְרִין כָּל הַתְּפִלָּה, דְּכָל תְּקִיעָתָא דִּיחִידָאֵי מִיבָּעֵי לְהֵיוֹת עֶשְׂרָה תשר״ת תש״ת תר״ת וְאִנּוּן מֵאָה.

וְרַבֵּנוּ תָּם הִנְהִיג לִתְקֹעַ תשר״ת לְמַלְכֻיּוֹת וְכֵן לְזִכְרוֹנוֹת וּלְשׁוֹפָרוֹת, וְעוֹד מִנְהָגִים אֲחֵרִים, וְהָעִקָּר כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי.

וְכֵן כָּתַב רַב אַלְפַס: בַּדִּין הוּא שֶׁיִּהְיוּ תּוֹקְעִין עַל סֵדֶר בְּרָכוֹת כְּדֶרֶךְ שֶׁתּוֹקְעִין כְּשֶׁהֵן יוֹשְׁבִין, אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁאֵין הַבְּרָכוֹת מְעַכְּבוֹת הַתְּקִיעוֹת הֲרֵי יָצְאוּ יְדֵי חוֹבָתָן בְּאוֹתָן שֶׁתָּקְעוּ כְּשֶׁהֵן יוֹשְׁבִין, וְדַי לָהֶם לִתְקֹעַ תשר״ת תש״ת תר״ת עַל סֵדֶר בְּרָכוֹת פַּעַם אַחַת שֶׁלֹּא לְהַטְרִיחַ הַצִּבּוּר, וְכֵן הַמִּנְהָג בְּכָל הָעוֹלָם וּבִשְׁתֵּי יְשִׁיבוֹת (עַד כָּאן).

ג. וְאִם שָׁח בֵּין הַתְּקִיעוֹת שֶׁמִּישָׁב, אוֹ אַחַר שֶׁגָּמַר שֶׁמִּישָׁב קֹדֶם לְאוֹתָן שֶׁמִּעֲמָד שָׁהֵם עַל סֵדֶר הַבְּרָכוֹת, אֵין צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ. וּמֵיהוּ יֵשׁ לִגְעֹר בְּמִי שֶׁמְּשִׂיחַ, לֹא שְׁנָא תּוֹקֵעַ וְלֹא שְׁנָא צִבּוּר, שֶׁאֵינוֹ מְבָרֵךְ ׳לִתְקֹעַ׳ אֶלָּא ׳לִשְׁמֹעַ׳ קוֹל שׁוֹפָר, וּבִשְׁבִיל כָּל הַצִּבּוּר הוּא מְבָרֵךְ.

סִימָן תקצג

א. בְּרָכוֹת שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ. שֶׁאִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ כֻּלָּם, לֹא יֹאמַר מַה שֶּׁיּוֹדֵעַ מֵהֶם אֶלָּא לֹא יֹאמַר כְּלָל.

ב. וְכֵן בִּתְקִיעוֹת, אִם הוּא בָּקִי בִּתְקִיעָה תְּרוּעָה תְּקִיעָה יִתְקַע, וְאִם אֵינוֹ בָּקִי בִּשְׁלָשְׁתָּן לֹא יִתְקַע כְּלָל. אֲבָל בְּרָכוֹת וּתְקִיעוֹת אֵין מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ, וְאֵיזֶה שֶׁיּוֹדֵעַ מֵהֶם יַעֲשֶׂה.

סִימָן תקצד

יָחִיד שֶׁלֹּא תָקַע, חֲבֵרוֹ יָכוֹל לְתָקְעַ לוֹ לְהוֹצִיאוֹ יְדֵי חוֹבָתוֹ כְּכָל הַמִּצְוֹת שֶׁאָדָם מוֹצִיא אֶת חֲבֵרוֹ.

יָחִיד שֶׁלֹּא הִתְפַּלֵּל תְּשַׁע בְּרָכוֹת אֵין חֲבֵרוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ, שֶׁאֵין יָחִיד נַעֲשֶׂה שָׁלִיחַ לַחֲבֵרוֹ לְהוֹצִיאוֹ יְדֵי תְּפִלָּה אֶלָּא אִם כֵּן בַּעֲשָׂרָה.

כָּתַב הַרִי״ץ גִּיאַת: הָא דְּאָמְרִינַן ׳סוֹפֵר מְבָרֵךְ וּבוּר יוֹצֵא׳, דַּוְקָא בִּבְרִכַּת הַמָּזוֹן וּבִרְכַּת הַמִּצוֹת שֶׁנָּהֲגוּ לְהַשְׁמִיעָן אֲפִלּוּ לְיָחִיד, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּתְפִלָּה שֶׁלֹּא נִתְקְנָה אֶלָּא בְּלַחַשׁ. וְהָכִי שַׁדַּר רַב שְׁרִירָא: אֵין רְשׁוּת לַמִּתְפַּלֵּל לְהַשְׁמִיעַ קוֹלוֹ וּלְהוֹצִיא אֶת שֶׁאֵינוֹ בָּקִי עַד שֶׁיֵּרֵד לִפְנֵי הַתֵּבָה.

סִימָן תקצה

מִצְוָה בְּתוֹקְעִין יוֹתֵר מִבְּמְבָרְכִין. כֵּיצַד? שְׁתֵּי עֲיָרוֹת, בְּאַחַת תּוֹקְעִין וְאֵין מְבָרְכִין שֶׁאֵינָן יוֹדְעִין הַבְּרָכוֹת, וּבְאַחַת מְבָרְכִין וְאֵין לָהֶם שׁוֹפָר לִתְקֹעַ, הוֹלֵךְ לְמָקוֹם שֶׁתּוֹקְעִין וְלֹא לְמָקוֹם שֶׁמְּבָרְכִין, אֲפִלּוּ הַתְּקִיעָה סָפֵק וְהַבְּרָכָה וַדַּאי.

סִימָן תקצו

כָּתַב רַב עַמְרָם: לְאַחַר תְּפִלָּה מְרִיעִין לִתְרוּעָה גְּדוֹלָה בְּלֹא תְּקִיעָה כְּדֵי לְעַרְבֵּב הַשָּׂטָן.

וְרַב הַאי כָּתַב: לֹא מִתּוֹרַת מִנְהָג אָנוּ עוֹשִׂין, אֶלָּא מִכִּי אָתָא רַבִּי יִצְחָק וְאָמַר מִכִּי מְסַיְּם שְׁלִיחַ צִבּוּר תְּקִיעָתָא בְּיַבְנֶה לֹא שָׁמַע אִינִישׁ אוּדְנֵיהּ מִקַּל תְּקִיעָתָא (רֹאשׁ הַשָּׁנָה ל.), לָמַדְנוּ שֶׁיְּחִידִים הָיוּ רְגִילִין לִתְקֹעַ אַחַר הַתְּפִלָּה, וְאִם אֵין עוֹשִׂין כֵּן אֵין עִכּוּב בַּדָּבָר, שֶׁכְּבָר יָצְאוּ יְדֵי חוֹבָתָם.

וְאַחַר שֶׁגָּמַר שְׁלִיחַ צִבּוּר הַתְּפִלָּה אוֹמֵר קַדִּישׁ, וְנִפְטָרִין לְבָתֵּיהֶם לְשָׁלוֹם.

סִימָן תקצז

א. וְאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין וּשְׂמֵחִין, וְאֵין לְהִתְעַנּוֹת בּוֹ כְּלָל. וְרַב נַטְרוֹנַאי זַ״ל כָּתַב: בְּיוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה אִי אֶפְשָׁר לֵישֵׁב בּוֹ בְּתַעֲנִית מִשּׁוּם דְּמִדְּאוֹרַיְתָא הוּא, אֲבָל בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי וְשַׁבָּת לֵית בְּהוּ קוּשְׁיָא, מִשּׁוּם דַּעֲשָׂרָה יָמִים אִינּוּן מְשֻׁנִּין מִכָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה לְפִיכָךְ נָהֲגוּ רַבּוֹתֵינוּ לֵישֵׁב בָּהֶן בְּתַעֲנִית בֵּין בְּחוֹל בֵּין בְּשַׁבָּת.

וְכָתַב אֲדוֹנִי אָבִי הָרֹא״שׁ זַ״ל: דְּבָרָיו תְּמוּהִין שֶׁאוֹסֵר לְהִתְעַנּוֹת בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְהִתִּיר לְהִתְעַנּוֹת בְּשַׁבָּת, וְנִרְאִין דִּבְרֵי רַבֵּנוּ הַאי שֶׁכָּתַב: לְהִתְעַנּוֹת בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה אָנוּ רוֹאִין שֶׁיֶּפֶה הוּא שֶׁלֹּא לְהִתְעַנּוֹת, שֶׁכָּךְ אָמְרוּ פַּרְנְסֵי יִשְׂרָאֵל הָרִאשׁוֹנִים לְיִשְׂרָאֵל ״לְכוּ אִכְלוּ מַשְׁמַנִּים וּשְׁתוּ מַמְתַקִּים״ (נְחֶמְיָה ח, י), וְכֵן בְּשַׁבָּת שׁוּבָה אֵין אָנוּ רוֹאִין שֶׁיִּתְעַנֶּה הָאָדָם, שֶׁהֲרֵי תִּשְׁעָה בְּאָב שֶׁהוּא תַּעֲנִית חָמוּר לֹא רָצוּ לְקַבּוֹעַ בְּשַׁבָּת.

וְכֵן כָּתַב הַרִי״ץ גִּיאַת שֶׁאֵין לְהִתְעַנּוֹת, דְּ׳עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה׳ אִיקְּרוּ, ׳יְמֵי צוֹם׳ לֹא אִיקְּרוּ.

וְכֵן יָרֵאָה מִמִּדְרָשׁ שֶׁהֵבֵאתִי לְמַעְלָה (סִימָן תקפא) ״כִּי מִי גּוֹי גָּדוֹל״ וְכוּ׳ עַד ׳וְאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין וּשְׂמֵחִין בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה׳, וְהָכִי אִיתָא בַּיְרוּשַׁלְמִי (תַּעֲנִית פֶּרֶק ג הֲלָכָה ג) ׳בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה מַתְרִיעִין וְלֹא מִתְעַנְּיִין׳.

סִימָן תקצח

מִנְחָה, אוֹמֵר שְׁלִיחַ צִבּוּר ״תְּהִלָּה לְדָוִד״, וְאוֹמֵר סֵדֶר קְדֻשָּׁה וְקַדִּישׁ, וּמִתְפַּלְּלִין כְּמוֹ בְּיוֹצֵר.

וְאִם חָל בְּשַׁבָּת, כָּתַב רַב עַמְרָם שֶׁאוֹמְרִין צוֹ״צ כְּמוֹ בְּשַׁבָּת דְּעָלְמָא, דְּכֵינָן שֶׁהוּא יוֹם דִּין אוֹמְרִין צוֹ״צ מִשּׁוּם צְדוּק הַדִּין, שֶׁרָאוּי לְאָמְרוֹ בְּיוֹם הַדִּין.

סִימָן תקצט

עַרְבִית, מִתְפַּלְּלִין כְּמוֹ בְּלֵיל רִאשׁוֹן. וְאִם חָל בְּשַׁבָּת, כָּתַב אַבִי הָעֶזְרִי: שָׁאַלְתִּי לְרַבּוֹתַי אִם יֵשׁ לוֹמַר ׳וַתּוֹדִיעֵנוּ׳, מִפְּנֵי שֶׁאוֹמְרִים בּוֹ ׳וַחֲגִיגַת הָרֶגֶל׳ וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה אֵינוֹ לֹא חַג וְלֹא רֶגֶל, וְהֶשִׁיבוּנִי דְּאַף עַל פִּי כֵן אוֹמְרִים ׳וַתּוֹדִיעֵנוּ׳, כִּי הֵיכִי דְּאָמְרִינַן בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב בְּהַבְדָּלָה ׳בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה׳,

דְּאָמְרִינַן ׳סֵדֶר הַבְדָּלוֹת הוּא מוֹנֶה׳, הָכָא נַמִּי סֵדֶר הַתְּקוּן הוּא אוֹמֵר.

סִימָן תר

א. בֵּיצָה שֶׁנּוֹלְדָה בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, אוֹ שׁוּם דָּבָר אַחֵר שֶׁנִּתְלַשׁ בּוֹ מִן הַמְּחֻבָּר, אָסוּר גַּם בַּשֵּׁנִי. אַף עַל גַּב דְּבִשְׁאָר יוֹם טוֹב מֻתָּר בַּשֵּׁנִי, הָכָא אָסוּר דְּתַרְוַיְהוּ חֲשִׁיבֵי כַּחֲדָא קְדוּשָׁתָא.

ב. וּלְעִנְיַן זְמַן בְּלֵיל יוֹם טוֹב שֵׁנִי עַל הַקִּדּוּשׁ וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי עַל הַשּׁוֹפָר, כָּתַב רַשְׁ״י בְּתְשׁוּבָה: רַבּוֹתַי אוֹמְרִין שֶׁאֵין אוֹמְרִים זְמַן אֶלָּא בָּרִאשׁוֹן דְּקֻדָּשָׁה אַחַת הֵן וּכְחַד יוֹמָא אֲרִיכָא דְּמֵי, אֲבָל אֲנִי אוֹמֵר שֶׁצָּרִיךְ לוֹמַר זְמַן, וְכֵן נוֹהֲגִין בְּמִקּוֹמֵנוּ וּבְכָל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁעָבַרְתִּי, וְאֵין חִלּוּק בֵּין יוֹם טוֹב שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה לִשְׁאָר יָמִים טוֹבִים שֶׁל גָּלֻיּוֹת אֶלָּא לְעִנְיַן בֵּיצָה וּמְחֻבָּר לֶאֱסֹר שֶׁל זֶה בָּזֶה, וְטַעֲמָא מִשּׁוּם דְּאַף בִּזְמַן בֵּית דִּין פְּעָמִים הָיוּ עוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה שָׁם סָפֵק שֶׁיּוֹם שֵׁנִי הָיָה עִקָּר יוֹם טוֹב וְהָיוּ גּוֹמְרִים יוֹם רִאשׁוֹן בְּקֻדָּשָׁה שֶׁלֹּא יְזַלְזְלוּ בּוֹ לְשָׁנָה הַבָּאָה, אֲבָל לְעִנְיַן זְמַן מִמַּה נַּפְשָׁךְ, אִי סָפֵק הוּא אוֹמֵר זְמַן, וְאִי אַמִּנְהָגָא דְּבֵית דִּין סָמְכִינַן שֶׁהָיוּ נוֹהֲגִין הַיּוֹם קוֹדֶשׁ וּלְמָחָר קוֹדֶשׁ, אוֹמְרִים זְמַן, דְּהָא מִיּוֹם שֵׁנִי הָיוּ מוֹנִין תִּקּוּן הַמּוֹעֲדוֹת וְהוּא עִקַּר רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְצָרִיךְ לוֹמַר בּוֹ זְמַן, וְכֵן הֲלָכָה.

וְכֵן כָּתַב רַשְׁבַּ״ם בְּשֵׁם זְקֵנוֹ רַשְׁ״י, וְכָתַב דְּמִסְתַּבֵּר טַעֲמֵיהּ. וְכֵן דַּעַת בַּעַל הָעִטּוּר (הִלְכוֹת שׁוֹפָר קד ע״ג).

וְהַגְּאוֹנִים כָּתְבוּ שֶׁאֵין לוֹמַר זְמַן בַּשֵּׁנִי לֹא בְּקִדּוּשׁ וְלֹא בְּשׁוֹפָר.

וְכָתַב אֲדוֹנִי אָבִי הָרֹא״שׁ זַ״ל: וְטוֹב שֶׁיִּקַּח אָדָם פְּרִי חָדָשׁ וְיַנִּיחֵנּוּ לְפָנָיו וִיבָרֵךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ וּתְהֵא דַּעְתּוֹ גַּם עַל הַפְּרִי וְיֵצֵא יְדֵי סָפֵק, וְכֵן הָיָה נוֹהֵג ה״ר מֵאִיר מֵרוֹטֶנְבּוּרְג. עַד כָּאן.

וְנִרְאֶה לִי שֶׁאִם חָל יוֹם רִאשׁוֹן בְּשַׁבָּת, דִּלְכוּלֵּי עָלְמָא יֵשׁ לוֹמַר זְמַן בְּשׁוֹפָר בְּיוֹם שֵׁנִי, כֵּיוָן שֶׁלֹּא תָּקְעוּ בָּרִאשׁוֹן.

סִימָן תרא

בַּשֵּׁנִי מִתְפַּלְּלִין וְתוֹקְעִין כְּמוֹ בָּרִאשׁוֹן. וְקוֹרִין בְּפָרָשַׁת ״וַיֵּרָא אֵלָיו״ מִן ״וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם״ עַד סוֹף סִדְרָא. וּמַפְטִיר קוֹרֵא כְּמוֹ אֶתְמוֹל, וּמַפְטִיר בְּיִרְמְיָה: ״כֹּה אָמַר ה׳ מָצָא חֵן בַּמִּדְבָּר״ עַד ״הַבֵּן יַקִּיר לִי אֶפְרַיִם״. וּבְמוֹצָאֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה מַבְדִּילִין כְּמוֹ בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, אֶלָּא שֶׁאֵין מְבָרְכִין עַל הַבְּשָׂמִים וְעַל הָאֵשׁ.

סִימָן תרב

לְמָחָרָתוֹ מִתְעַנִּין, וּמִתְפַּלְּלִין תְּפִלַּת תַּעֲנִית. וְהוּא צוֹם הַשְּׁבִיעִי הָאָמוּר בַּפָּסוּק (זְכַרְיָה ח, יט), וּבְהִלְכוֹת תַּעֲנִית פֵּרַשְׁתִּיו.

וּבְכָל הַיָּמִים שֶׁבֵּין רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְיוֹם הַכִּפּוּרִים מַרְבִּין בִּתְפִלּוֹת וּבְתַחֲנוּנִים כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי לְמַעְלָה (סִימָן תקפא), וּמוֹסִיפִין בְּאָבוֹת ׳זָכְרֵנוּ׳ וּבִגְבוּרוֹת ׳מִי כָמוֹךְ׳ וּבְהוֹדָאָה ׳וּכְתוֹב לְחַיִּים׳ וּבְשִׂים שָׁלוֹם ׳בְּסֵפֶר חַיִּים׳.

וּבְאַשְׁכְּנַז נוֹהֲגִין לוֹמַר בֹּקֶר וְעֶרֶב אַחַר סִיּוּם שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה ׳אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ׳ עַל סֵדֶר אַלְפָא בֵּיתָא, וְכֵן כָּתַב רַב עַמְרָם.

וְהַיְחִידִים מִתְעַנִּין בָּהֶן חוּץ מִבְּשַׁבָּת שֶׁאֵין לְהִתְעַנּוֹת בּוֹ כְּלָל. וְנוֹהֲגִין בִּסְפָרַד שֶׁגַּם בְּשַׁבָּת מַרְבִּין לוֹמַר סְלִיחוֹת וְתַחֲנוּנִים, וַאֲנִי תָּמֵהַּ עַל מִנְהָגָם שֶׁהֲרֵי אֵין מְרִיעִין בְּשַׁבָּת, וְאֵיכָא מַאן דְּאָמַר הָרָעָה בְּפֶה - פֵּרוּשׁ לוֹמַר הָעֲנִיּוֹת, וְהֵם אוֹמְרִים עֲנִיּוֹת וְתַחֲנוּנִים. וּבְאַשְׁכְּנַז אֵין נוֹהֲגִין כֵּן.

סִימָן תרג

יְרוּשַׁלְמִי (שַׁבָּת פֶּרֶק א הֲלָכָה ג): רַבִּי חִיָּיא מַפְקִיד לְרַב, אִי אַתְּ יָכוֹל לְמֵיכַל כְּלֵי שַׁתָּא בְּטַהֲרָה אֲכוֹל, וְאִי לֹא אֲכוֹל שִׁבְעַת יָמִים בְּשַׁתָּא. וְכָתַב אַבִי הָעֶזְרִי: קִבַּלְתִּי אֵלּוּ הֵם שִׁבְעָה יָמִים שֶׁבֵּין רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְיוֹם הַכִּפּוּרִים. עַד כָּאן.

וְקוֹרֵא אוֹתָן שִׁבְעָה יָמִים, לְפִי שֶׁבְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה לֹא הָיָה צָרִיךְ לְהַזְהִירוֹ לֶאֱכֹל בְּטַהֲרָה, שֶׁפְּשִׁיטָא שֶׁיֹּאכַל בְּטַהֲרָה שֶׁחַיָּב אָדָם לְטַהֵר עַצְמוֹ בָּרֶגֶל (רֹאשׁ הַשָּׁנָה טז:), וְלֹא נִשְׁאַר עֲדַיִן אֶלָּא שִׁבְעָה יְמֵי חוֹל שֶׁהֻצְרַךְ לְהַזְהִירוֹ עֲלֵיהֶם.

וְעַל כֵּן נוֹהֲגִין בְּאַשְׁכְּנַז שֶׁאַף מִי שֶׁאֵינוֹ נִזְהָר בְּכָל הַשָּׁנָה מִפַּת שֶׁל גּוֹיִם, בַּעֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה הוּא נִזְהָר.

נשלמה הלכות ראש־השנה

שֻׁלְחַן־עָרוּךְ

הִלְכוֹת רֹאשׁ הַשָּׁנָה

סִימָן תקפא – דִּינֵי יְמֵי תַּחֲנוּנִים וְעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וּבוֹ ד׳ סְעִיפִים

א נוֹהֲגִים לָקוּם בְּאַשְׁמֹרֶת לוֹמַר סְלִיחוֹת וְתַחֲנוּנִים מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ אֱלוּל וָאֵילָךְ עַד יוֹם הַכִּפּוּרִים. הגה: וּמְנָהָג בְּנֵי אַשְׁכְּנַז אֵינוֹ כֵּן, אֶלָּא מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ וָאֵילָךְ מַתְחִילִין לְתִקְעַ אַחַר הַתְּפִלָּה שַׁחֲרִית, וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁתּוֹקְעִין גַּם כֵּן עַרְבִית; וְעוֹמְדִים בְּאַשְׁמוֹרֶת לוֹמַר סְלִיחוֹת בְּיוֹם א׳ שֶׁלְּפָנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה; וְאִם חָל רֹאשׁ הַשָּׁנָה ב׳ (או) ג׳, אָז מַתְחִילִין מִיּוֹם א׳ שֶׁבּוּעַ שֶׁלְּפָנָיו. וְאָבֵל אָסוּר לָצֵאת מִבֵּיתוֹ כְּדֵי לִכָּנֵס לְבֵית הַכְּנֶסֶת לִשְׁמֹעַ הַסְּלִיחוֹת, מִלְּבַד בְּעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁמַּרְבִּים סְלִיחוֹת יָכוֹל הָאָבֵל לִכָּנֵס לְבֵית הַכְּנֶסֶת. וְיַדְקְדְּקוּ לַחֲזֹר אַחַר שְׁלִיחַ צִבּוּר הַיּוֹתֵר הָגוּן וְהַיּוֹתֵר גָּדוֹל בְּתוֹרָה וּמַעֲשִׂים שֶׁאֶפְשָׁר לְמְצֹא, שֶׁיִּתְפַּלֵּל סְלִיחוֹת וְיָמִים נוֹרָאִים; וְשֶׁיִּהְיֶה בֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנִים, גַּם שֶׁיִּהְיֶה נָשׂוּי. מִיהוּ כָּל יִשְׂרָאֵל כְּשֵׁרִים הֵם, רַק שֶׁיִּהְיֶה מְרֻצֶּה לַקָּהָל; אֲבָל אִם מִתְפַּלֵּל בְּחָזְקָה, אֵין עוֹנִין אַחֲרָיו אָמֵן. וְכֵן צָרִיךְ שֶׁיּוֹצִיא כָּל אָדָם בִּתְפִלָּתוֹ; וְאִם יִהְיֶה לוֹ שׁוֹנֵא וּמְכַוֵּן שֶׁלֹּא לְהוֹצִיאוֹ, גַּם אוֹהֲבָיו אֵינָם יוֹצְאִים בִּתְפִלָּתוֹ (הַגָּהוֹת מִנְהָגִים יְשָׁנִים). וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת נוֹהֲגִים שֶׁהַמִּתְפַּלֵּל סְלִיחוֹת מִתְפַּלֵּל כָּל הַיּוֹם.

ב נוֹהֲגִים לְהִתְעַנּוֹת עֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה. הגה: וְהַמְדַקְדְּקִים נָהֲגוּ שֶׁכָּל אֶחָד מִתְעַנֶּה הָעֲשָׂרָה יָמִים, וְכֵן נָכוֹן לַעֲשׂוֹת. וְכָל אֵלּוּ הַתַּעֲנִיּוֹת אֵין צְרִיכִין לְהַשְׁלִים, וְאֵין קוֹרִין בב׳ וה׳ וַיְחַל, אֲפִלּוּ עֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְעַיֵּן לְעֵיל סִי׳ תקס״ב סָעִיף ב׳, וְאִם חָל בְּרִית מִילָה בְּעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה, יְכוֹלִים לֶאֱכֹל. וְרַבִּים נוֹהֲגִין לֶאֱכֹל בְּעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה קֹדֶם עֲלוֹת הַשַּׁחַר; מִשּׁוּם חֻקּוֹת הָעַכּוּ״ם הַנּוֹהֲגִים לְהִתְעַנּוֹת בְּעֶרֶב חַגֵּיהֶם וְיכוֹלִין לֶאֱכֹל בְּלֹא תְנַאי אַחַר שֶׁכֵּן נָהֲגוּ.

ג אֵין נוֹפְלִים עַל פְּנֵיהֶם בְּעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה בַּתְּפִלָּה, אַף עַל פִּי שֶׁנּוֹפְלִים עַל פְּנֵיהֶם בְּאַשְׁמֹרֶת בַּסְּלִיחוֹת, וְאֵין תּוֹקְעִין בְּעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה.

ד מְכַבְּסִין וּמִסְתַּפְּרִין בְּעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה. וְיֵשׁ נוֹהֲגִין לִטְבֹּל בְּעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה מִשּׁוּם קֶרִי. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת נוֹהֲגִין לֵילֵךְ עַל הַקְּבָרוֹת וּלְהַרְבּוֹת שָׁם בִּתְחִנּוֹת, וְנוֹתְנִים שָׁם צְדָקָה לָעֲנִיִּים.

סִימָן תקפב – סֵדֶר תְּפִלַּת עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה, וּבוֹ ט׳ סְעִיפִים

א בַּעֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה אוֹמֵר: הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ, הַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט; וְאִם טָעָה אוֹ שֶׁהוּא מְסֻפָּק אִם הוּא בְּהַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ, חוֹזֵר לְרֹאשׁ; וְאִם הוּא בְּהַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט, אִם נִזְכַּר קֹדֶם שֶׁעָקַר רַגְלָיו, חוֹזֵר לִבְרָכַת הָשִׁיבָה וְאוֹמֵר מִשָּׁם וָאֵילָךְ עַל הַסֵּדֶר; וְאִם לֹא נִזְכַּר עַד שֶׁעָקַר רַגְלָיו עַיֵּן לְעֵיל סוֹף סִימָן קי״ז, חוֹזֵר לְרֹאשׁ עַיֵּן לְעֵיל סִימָן קי״ח.

ב אִם אָמַר: הָאֵל הַקָּדוֹשׁ, וְתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר נִזְכַּר וְאָמַר: הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ, אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר; וְכֵן הַדִּין בְּהַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט.

ג בְּשַׁבָּת בֵּינָתַיִם, עַרְבִית יֹאמַר בִּבְרָכַת מֵעֵין שֶׁבַע: הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ. הגה: וְה״ה אִם חָל רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּשַׁבָּת; וְחוֹתֵם בְּשֶׁל שַׁבָּת לְבַד, וְכֵן כְּשֶׁחָל יוֹם כִּפּוּר בְּשַׁבָּת.

ד יֵשׁ נוֹהֲגִים לְהִתְפַּלֵּל בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים בְּכִרְיָעָה, וּצְרִיכִין הֵם לִזָּקֵף בְּסוֹף הַבְּרָכוֹת.

ה אִם לֹא אָמַר: זָכְרֵנוּ, וּמִי כָּמוֹךָ, אֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ. הגה: וַאֲפִלּוּ לֹא עָקַר רַגְלָיו עֲדַיִן, רַק שֶׁסִּיֵּם אוֹתָהּ בְּרָכָה, וְהוּא הַדִּין אִם לֹא אָמַר: וּכְתֹב, וּבְסֵפֶר, נָמֵי דִּינָא הָכִי.

ו אוֹמֵר בַּתְּפִלָּה: וַתִּתֶּן לָנוּ אֶת יוֹם הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה, וְאֵינוֹ מַזְכִּיר רֹאשׁ חֹדֶשׁ.

ז אִם חָל בַּחֹל, אוֹמֵר: יוֹם תְּרוּעָה מִקְרָא קֹדֶשׁ; וְאִם חָל בְּשַׁבָּת, אוֹמֵר: זִכְרוֹן תְּרוּעָה.

ח אֵינוֹ אוֹמֵר: מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה, חַגִּים וּזְמַנִּים לְשָׂשׂוֹן; וְכֵן אֵינוֹ אוֹמֵר: וַהֲשִׁיאֵנוּ; וּבְתְפִלַּת מוּסָף אֵינוֹ אוֹמֵר: וְאֵין אָנוּ יְכוֹלִין לַעֲלוֹת וְלֵרָאוֹת לְפָנֶיךָ, אֶלָּא וְאֵין אָנוּ יְכוֹלִים לַעֲשׂוֹת חוֹבוֹתֵינוּ לְפָנֶיךָ וְחוֹתְמִין וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְכוּ'.

ט אַף עַל פִּי שֶׁכָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה מִתְפַּלְּלִים בְּלַחַשׁ, בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים נוֹהֲגִין לוֹמַר בְּקוֹל רָם. וּלְהַטְעוֹת לֹא חַיִּישִׁינַן, כֵּיוָן שֶׁמְּצוּיִים בְּיָדָם מַחְזוֹרִים. הגה: וְנוֹהֲגִין שֶׁכָּל אֶחָד אוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: לְשָׁנָה טוֹבָה תִּכָּתֵב.

סִימָן תקפג – דְּבָרִים שֶׁנּוֹהֲגִים לֶאֱכֹל בְּלֵיל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וּבוֹ ב׳ סְעִיפִים

א יְהֵא אָדָם רָגִיל לֶאֱכֹל בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה רֹבִּיא דְּהַיְנוּ תִּלְתָּן, כַּרְתִּי, סִלְקָא, תַּמְרֵי, קָרָא. וּכְשֶׁיֹּאכַל רֹבִּיא יֹאמַר: יְהִי רָצוֹן שֶׁיִּרְבּוּ זְכֻיּוֹתֵינוּ; כַּרְתִּי, יִכָּרְתוּ שׂוֹנְאֵינוּ; סִלְקָא, יִסְתַּלְקוּ אוֹיְבֵינוּ; תַּמְרֵי, יִתַּמּוּ שׂוֹנְאֵינוּ; קָרָא, יִקָּרַע גְּזַר דִּינֵנוּ וְיִקָּרְאוּ לְפָנֶיךָ זְכֻיּוֹתֵינוּ. הגה: וְיֵשׁ נוֹהֲגִין לֶאֱכֹל תַּפּוּחַ מָתוֹק בִּדְבַשׁ, וְאוֹמְרִים: תִּתְחַדֵּשׁ עָלֵינוּ שָׁנָה מְתוּקָה, וְכֵן נוֹהֲגִין. וְיֵשׁ אוֹכְלִים רִמּוֹנִים וְאוֹמְרִים: נִרְבֶּה זְכֻיּוֹת כְּרִמּוֹן; וְנוֹהֲגִין לֶאֱכֹל בָּשָׂר שָׁמֵן וְכָל מִינֵי מְתִיקָה.

ב אוֹכְלִים רֹאשׁ כֶּבֶשׂ לוֹמַר: נִהְיֶה לְרֹאשׁ וְלֹא לְזָנָב, וְזֶכֶר לְאֵילוֹ שֶׁל יִצְחָק. הגה: יֵשׁ מְדַקְדְּקִים שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל אֱגוֹזִים, שֶׁאֱגוֹז בְּגִימַטְרִיָּא חֵטְא, וְעוֹד שֶׁהֵן מַרְבִּים כִּיחָה וְנִיעָה וּמְבַטְּלִים הַתְּפִלָּה. וְהוֹלְכִין אֶל הַנָּהָר לוֹמַר פָּסוּק: וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצֻלוֹת יָם כָּל חַטֹּאותָם וְגוֹ' (מִיכָה ז, יט). וְגַם נוֹהֲגִים שֶׁלֹּא לִישַׁן בְּיוֹם רֹאשׁ הַשָּׁנָה (יְרוּשַׁלְמִי), וּמִנְהָג נָכוֹן הוּא.

סִימָן תקפד – סֵדֶר קְרִיאַת הַתּוֹרָה בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, וּבוֹ ד׳ סְעִיפִים

א אֵין אוֹמְרִים הַלֵּל בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים. הגה: וְנוֹהֲגִין לוֹמַר אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עַל הַסֵּדֶר, וְאִם הוּא שַׁבָּת אֵין אוֹמְרִים אוֹתוֹ. וּמַאֲרִיכִים בְּפִיּוּטִים וּתְפִלּוֹת עַד חֲצוֹת.

ב מוֹצִיאִין ב׳ סִפְרֵי תוֹרָה; בְּאֶחָד קוֹרִין חֲמִשָּׁה מִוִּה׳ פָּקַד אֶת שָׂרָה עַד וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, וְאִם הוּא שַׁבָּת קוֹרִין בּוֹ ז׳, וּמַפְטִיר קוֹרֵא בְּשֵׁנִי בְּפָרָשַׁת פִּנְחָס: וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי, וּמַפְטִיר: וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִן הָרָמָתַיִם, עַד וְיָרֵם קֶרֶן מְשִׁיחוֹ. הגה: וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנּוֹהֲגִים לִקְרוֹת הַתּוֹקֵעַ מִמְּנִין הַחֲמִשָּׁה הָעוֹלִים לְסֵפֶר תּוֹרָה.

ג בְּנֵי אָדָם הַחֲבוּשִׁים בְּבֵית הָאֲסוּרִים אֵין מְבִיאִין אֶצְלָם סֵפֶר תּוֹרָה, אֲפִלּוּ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים. וְעַיֵּן לְעֵיל ס״ס קל״ה.

ד מָלִין בֵּין קְרִיאַת הַתּוֹרָה לִתְקִיעַת שׁוֹפָר.

סִימָן תקפה – דִּין בְּרֵכַת הַשּׁוֹפָר, וּבוֹ ה׳ סְעִיפִים

א צָרִיךְ לִתְקֹעַ מֵעֲמָד. הגה: וְנוֹהֲגִין לִתְקֹעַ עַל הַבִּימָה בַּמָּקוֹם שֶׁקּוֹרִין.

ב קֹדֶם שֶׁיִּתְקַע יְבָרֵךְ: לִשְׁמֹעַ קוֹל שׁוֹפָר, וִיבָרֵךְ: שֶׁהֶחֱיָנוּ; הגה: וְאֵין חִלּוּק בֵּין אִם יְבָרֵךְ לְעַצְמוֹ, אוֹ שֶׁכְּבָר יָצָא וּמְבָרֵךְ לְהוֹצִיא אֲחֵרִים, אֲפִלּוּ הָכִי מְבָרֵךְ הַתּוֹקֵעַ שְׁתֵּי בְּרָכוֹת הַנִּזְכָּרוֹת; וְיִתְקַע תַּשְׁרַ״ת ג׳ פְּעָמִים, וְתַשַׁ״ת ג׳ פְּעָמִים, וְתַרַ״ת ג׳ פְּעָמִים; הגה: וְטוֹב לִתְקֹעַ בְּצַד יָמִין, אִם אֶפְשָׁר לִתְקֹעַ בְּכָךְ, וְכֵן יַהֲפֹךְ הַשּׁוֹפָר לְמַעְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: עָלָה אֱלֹהִים בִּתְרוּעָה (תְּהִלִּים מז, ו).

ג אִם הִתְחִיל לִתְקֹעַ וְלֹא יָכוֹל לְהַשְׁלִים, יַשְׁלִים אַחֵר וַאֲפִלּוּ ג׳ אוֹ ד׳; וְדֵי בַּבְּרָכָה שֶׁבֵּרַךְ הָרִאשׁוֹן, וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ שָׁם הַתּוֹקְעִים הָאַחֲרוֹנִים בְּשָׁעַת

בְּרָכָה; וַאֲפִלּוּ אִם בֵּרַךְ וְלֹא יָכוֹל לִתְקֹעַ כְּלָל, הַשֵּׁנִי תּוֹקֵעַ בְּלֹא בְּרָכָה וְלֹא הָוְיָא בְּרָכָה לְבַטָּלָה.

ד אַחַר תּוֹקֵעַ וְלֹא שְׁלִיחַ צִבּוּר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְבַּלְבֵּל; וְאִם הוּא מֻבְטָח שֶׁחוֹזֵר לִתְפִלָּתוֹ, רַשַּׁאי לִתְקֹעַ. הגה: וְדַוְקָא תְּקִיעוֹת שֶׁעַל סֵדֶר הַתְּפִלָּה אָסוּר לִשְׁלִיחַ צִבּוּר לִתְקֹעַ; אֲבָל תְּקִיעוֹת שֶׁתּוֹקְעִין מִישֶׁב, דְּהַיְנוּ קֹדֶם שֶׁמִּתְפַּלְּלִין מוּסָף, מֻתָּר לִשְׁלִיחַ צִבּוּר לִתְקֹעַ; וְאִם אֵין הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר תּוֹקֵעַ מִיֶּשֶׁב, רָאוּי שֶׁאוֹתוֹ הַתּוֹקֵעַ יִתְקַע גַּם כֵּן עַל סֵדֶר הַבְּרָכוֹת; כִּי הַמַּתְחִיל בְּמִצְוָה אוֹמְרִים לוֹ: גְּמֹר; נוֹהֲגִין לְהַקְרוֹת לִפְנֵי הַתּוֹקֵעַ סֵדֶר הַתְּקִיעוֹת מִלָּה בְּמִלָּה כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְעֶה, וְנָכוֹן הוּא.

ה הַנּוֹטֵל שָׂכָר לִתְקֹעַ שׁוֹפָר בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, אוֹ כְּדֵי לְהִתְפַּלֵּל אוֹ לְתַרְגֵּם בְּשַׁבָּתוֹת וְיוֹם טוֹב, אֵינוֹ רוֹאֶה מֵאוֹתוֹ שָׂכָר סִימָן בְּרָכָה.

סִימָן תקפו – דִּינֵי שׁוֹפָר שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וּבוֹ כ״ג סְעִיפִים

א שׁוֹפָר שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה מִצְוָתוֹ בְּשֶׁל אַיִל וְכָפוּף; וּבְדִיעֲבַד, כָּל הַשּׁוֹפָרוֹת כְּשֵׁרִים, בֵּין פְּשׁוּטִים בֵּין כְּפוּפִים, וּמִצְוָה בִּכְפוּפִים יוֹתֵר מִבִּפְשׁוּטִים; וְשֶׁל פָּרָה פָּסוּל בְּכָל גַּוְנָא; וְכֵן קַרְנֵי רֹב הַחַיּוֹת שֶׁהֵם עֶצֶם אֶחָד וְאֵין לָהֶם מִבִּפְנִים זְכָרוּת, פְּסוּלִים. וְכֵן שׁוֹפָר מִבְּהֵמָה טְמֵאָה, פָּסוּל.

ב הַגּוֹזֵל שׁוֹפָר וְתָקַע בּוֹ, יָצָא אֲפִלּוּ לֹא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים מִמֶּנּוּ.

ג תָּקַע בְּשׁוֹפָר שֶׁל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁל יִשְׂרָאֵל, לֹא יָצָא. שֶׁאֵינָהּ בְּטֵלָה עוֹלָמִית וְכַתּוֹתֵי מִכַּתַּת שְׁעוּרֵיהּ; אֲבָל בְּשֶׁל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְכֵן בְּמִשַּׁמְּשֵׁי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים, לֹא יִתְקַע; וְאִם תָּקַע בּוֹ, יָצָא וְהוּא שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לִזְכוֹת בּוֹ; אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן לִזְכוֹת בּוֹ, לֹא יָצָא דַּהֲוָה לֵיהּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְיֵשׁ מַחְמִירִין דַּאֲפִלּוּ בְּשֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים אֵינוֹ יוֹצֵא אֶלָּא בְּנִתְבַּטֵּל בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב, וְעַיֵּן לְעֵיל סִי׳ תרמ״ט (סָעִיף ג׳).

ד שׁוֹפָר שֶׁל תִּקְרֹבֶת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אֲפִלּוּ הָיָה שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים, שֶׁתָּקַע בּוֹ, לֹא יָצָא מִשּׁוּם דְּאֵינָהּ בְּטֵלָה עוֹלָמִית.

ה הַמַּדֵּר הֲנָאָה מִשּׁוֹפָר, אָדָם אַחֵר תּוֹקֵעַ בּוֹ וְזֶה יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָה; אֲבָל אִם אָמַר: קוֹנָם לִתְקִיעָתוֹ עָלַי, אָסוּר לִתְקֹעַ בּוֹ אֲפִלּוּ תְּקִיעָה שֶׁל מִצְוָה.

ו הָיָה קוֹלוֹ עָב מְאֹד אוֹ דַק מְאֹד, כָּשֵׁר, שֶׁכָּל הַקּוֹלוֹת כְּשֵׁרִים בַּשּׁוֹפָר.

ז אִם נִקַּב, אִם לֹא סְתָמוֹ אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּנָּה קוֹלוֹ, כָּשֵׁר מִיהוּ אִם יֵשׁ שׁוֹפָר אַחֵר אֵין לִתְקֹעַ בָּזֶה, כִּי יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵין לִתְקֹעַ בְּשׁוֹפָר נָקוּב; וְאִם סְתָמוֹ שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְעַכֵּב אֶת הַתְּקִיעָה לְאַחַר סְתִימָה, שֶׁחָזַר קוֹלוֹ לִכְמוֹת שֶׁהָיָה בַּתְּחִלָּה, פָּסוּל אֲפִלּוּ נִשְׁתַּיֵּר בּוֹ רֻבּוֹ; וְאִם סְתָמוֹ בְּמִינוֹ, אִם נִשְׁתַּיֵּר רֻבּוֹ שָׁלֵם וְלֹא עִכְּבוּ הַנְּקָבִים שֶׁנִּסְתְּמוּ אֶת הַתְּקִיעָה, אֶלָּא חָזַר קוֹלוֹ לִכְמוֹת שֶׁהָיָה קֹדֶם שֶׁנִּקַּב, כָּשֵׁר, וְאִם חָסֵר אַחַת מִשָּׁלֹשׁ אֵלֶּה, פָּסוּל. וְאִם הוּא שְׁעַת הַדְּחַק, שֶׁאֵין שׁוֹפָר אַחֵר מָצוּי, יֵשׁ לְהַכְשִׁיר בִּסְתָמוֹ בְּמִינוֹ אִם נִשְׁתַּיֵּר רֻבּוֹ, אֲפִלּוּ לֹא חָזַר קוֹלוֹ לִכְמוֹת שֶׁהָיָה; וְכֵן יֵשׁ לְהַכְשִׁיר בִּסְתָמוֹ שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ, אִם נִשְׁתַּיֵּר רֻבּוֹ וְחָזַר קוֹלוֹ לִכְמוֹת שֶׁהָיָה בִּתְחִלָּה קֹדֶם שֶׁנִּקַּב.

ח נִסְדַּק לְאָרְכּוֹ, פָּסוּל. יֵשׁ אוֹמְרִים אֲפִלּוּ בְּכָל שֶׁהוּא פָּסוּל, אֶלָּא אִם כֵּן הִדְּקוֹ הַרְבֵּה בְּחוּט אוֹ בְּמִשִּׁיחָה וְנִשְׁתַּיֵּר שִׁעוּר הַתְּקִיעָה מִמְּקוֹם הַקְּשִׁירָה וּלְמַעְלָה לְצַד הַפֶּה, וְיֵשׁ אוֹמְרִים דַּוְקָא בְּרֻבּוֹ; וְאִם דְּבָקוֹ, כָּשֵׁר אֲפִלּוּ אִם דְּבָקוֹ בְּדֶבֶק; וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁאֵינוֹ כָּשֵׁר אֶלָּא כְּשֶׁדְּבָקוֹ בְּעַצְמוֹ, שֶׁחִמְּמוֹ בָּאוּר עַד שֶׁנִּפְשַׁר וְחִבֵּר קְצוֹתָיו זֶה עִם זֶה; וְאִם נִסְדַּק כֻּלּוֹ, אֲפִלּוּ מִצַּד אֶחָד, פָּסוּל אֲפִלּוּ חִמְּמוֹ בָּאוּר וְחִבֵּר סְדָקָיו זֶה עִם זֶה.

ט נִסְדַּק לְרָחְבּוֹ בְּמְעוּטוֹ, כָּשֵׁר; בְּרֻבּוֹ, פָּסוּל אֶלָּא אִם כֵּן נִשְׁאַר מֵהַסֶּדֶק לְצַד פִּיו שִׁעוּר תְּקִיעָה, דְּהַיְנוּ אַרְבָּעָה גּוּדָלִים, וּכְשֶׁנִּשְׁתַּיֵּר בּוֹ כָּךְ כָּשֵׁר

אֲפִלּוּ אִם מְעַכֵּב אֶת הַתְּקִיעָה; וְיֵשׁ מַכְשִׁירִים בִּנְשִׁתַּיֵּר אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא לְצַד פִּיו.

י דְּבֵק שִׁבְרֵי שׁוֹפָרוֹת זֶה עִם זֶה וְעָשָׂה מֵהֶם שׁוֹפָר, פָּסוּל וַאֲפִלּוּ אִם יֵשׁ בַּשֶּׁבֶר שֶׁכְּנֶגֶד פִּיו שִׁעוּר שׁוֹפָר.

יא הוֹסִיף עָלָיו כָּל שֶׁהוּא, בֵּין בְּמִינוֹ בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ, פָּסוּל, אֲפִלּוּ הָיָה בּוֹ מִתְּחִלָּה שִׁעוּר שׁוֹפָר.

יב הַפָּכוֹ וְתָקַע בּוֹ, לֹא יָצָא; בֵּין הַפָּכוֹ כְּדַרְכּוֹ שֶׁהוֹפְכִים הֶחָלוּק שֶׁהֶחֱזִיר פְּנִימִי לַחִיצוֹן, בֵּין שֶׁהִנִּיחוֹ כְּמוֹ שֶׁהָיָה אֶלָּא שֶׁהִרְחִיב אֶת הַקָּצָר וְקִצֵּר אֶת הָרָחָב וְהוּא הַדִּין אִם תָּקַע בַּמָּקוֹם הָרָחָב פָּסוּל.

יג הָיָה אָרֹךְ וְקִצְּרוֹ, אִם נִשְׁאַר בּוֹ שִׁעוּר תְּקִיעָה, כָּשֵׁר.

יד גֵּרְדוֹ מִבִּפְנִים אוֹ מִבַּחוּץ עַד שֶׁעָשָׂאוֹ דַּק מְאֹד כְּמוֹ גָּלֶד, כָּשֵׁר.

טו לֹא הוֹצִיא זַכְרוּתוֹ אֶלָּא נָקַב בּוֹ, כָּשֵׁר; אֲבָל אִם הוֹצִיא הַזַּכְרוּת וְעָשָׂה מִמֶּנּוּ שׁוֹפָר, כְּגוֹן שֶׁנָּקַב בּוֹ, פָּסוּל.

טז צִפָּהוּ זָהָב בְּמָקוֹם הֲנָחַת פֶּה, פָּסוּל; שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם הֲנָחַת פֶּה, כָּשֵׁר. צִפָּהוּ זָהָב מִבִּפְנִים, פָּסוּל; מִבַּחוּץ, אִם נִשְׁתַּנָּה קוֹלוֹ מִכְּמוֹת שֶׁהָיָה, פָּסוּל, וְאִם לָאו כָּשֵׁר. יֵשׁ מְפָרְשִׁים מָקוֹם הֲנָחַת פֶּה הַיְנוּ עִבּוּי הַשּׁוֹפָר לְצַד פְּנִימִי שֶׁמְּנִיחַ שָׁם פִּיו, וְהַצַּד הַחִיצוֹן מִן הָעִבּוּי עַצְמוֹ קָרוּי שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם הֲנָחַת פֶּה; וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים דְּעִבּוּי בַּמָּקוֹם הַקָּצָר הוּא מָקוֹם הֲנָחַת פֶּה, וְשֶׁלֹּא בְּמָקוֹם הֲנָחַת פֶּה הַיְנוּ כָּל אֹרֶךְ הַשּׁוֹפָר מִצַּד הַקָּצָר עַד צַד הָרָחָב.

יז הַמְצַיְּרִים בַּשּׁוֹפָר צוּרוֹת בִּמְיֻנֵי צְבָעוֹנִים כְּדֵי לְנָאוֹתוֹ, לֹא יָפֶה הֵם עוֹשִׂים. אֲבָל מֻתָּר לַחֲקֹק בַּשּׁוֹפָר עַצְמוֹ צוּרוֹת כְּדֵי לְנָאוֹתוֹ.

יח אִם נָתַן זָהָב עַל עִבּוּי הַשּׁוֹפָר בַּצַּד הָרָחָב, הַיְנוּ הוֹסִיף עָלָיו כָּל שֶׁהוּא וּפָסוּל.

יט הִרְחִיק אֶת הַשּׁוֹפָר וְנָפַח בּוֹ וְתָקַע בּוֹ, פָּסוּל.

כ נָתַן שׁוֹפָר לְתוֹךְ שׁוֹפָר, אִם הַפְּנִימִי עוֹדֵף עַל הַחִיצוֹן מִשְּׁנֵי צְדָדִין וְנָתַן הַפְּנִימִי בְּפִיו וְתָקַע בּוֹ, כָּשֵׁר; הגה: וְלִי נִרְאֶה דַּאֲפִלּוּ אֵינוֹ בּוֹלֵט בַּצַּד הָרָחָב רַק שָׁוֶה לַחִיצוֹן, הוֹאִיל וּבוֹלֵט לְצַד הַפֶּה וְתָקַע בַּפְּנִימִי יָצָא, כֵּן נ"ל; וְהוּא שֶׁלֹּא יִשַּׁנֶּה קוֹלוֹ בְּמַה שֶּׁהוּא נָתוּן בְּתוֹךְ הַחִיצוֹן; וְאִם לָאו, פָּסוּל.

כא שׁוֹפָר שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה אֵין מְחַלְּלִין עָלָיו יוֹם טוֹב אֲפִלּוּ בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִשּׁוּם שְׁבוּת. כֵּיצַד, הָיָה הַשּׁוֹפָר בְּרֹאשׁ הָאִילָן אוֹ מֵעֵבֶר הַנָּהָר וְאֵין לוֹ שׁוֹפָר אֶלָּא הוּא, אֵינוֹ עוֹלֶה בָּאִילָן וְאֵינוֹ שָׁט עַל פְּנֵי הַמַּיִם כְּדֵי לַהֲבִיאוֹ; וְעַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי מֻתָּר, דְּהַוֵי שְׁבוּת דִּשְׁבוּת (פרוש, אסור אֲמִירָה לְעַכּוּ"ם בְּאִסּוּר דְּאוֹרַיְתָא הוּא מִשּׁוּם שְׁבוּת שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה לִשְׁבֹּת מִזֶּה אֲמִירָה לְעַכּוּ"ם וּבְאִסּוּר דְּרַבָּנָן הוּא שְׁבוּת דִּשְׁבוּת); וּבִמְקוֹם מִצְוָה לֹא גָּזְרוּ (רַבָּנָן) וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן ש"ז.

כב אִם עַכּוּ"ם הֵבִיא שׁוֹפָר מִחוּץ לַתְּחוּם, תּוֹקְעִין בּוֹ; וְהוּא הַדִּין אִם עָשָׂה עַכּוּ"ם שׁוֹפָר בְּיוֹם טוֹב, מֻתָּר לִתְקֹעַ בּוֹ.

כג יָכוֹל לִתֵּן בְּתוֹכוֹ מַיִם אוֹ יַיִן לְצַחְצְחוֹ; אֲבָל מֵי רַגְלַיִם, אַף בַּחֹל אָסוּר מִפְּנֵי הַכָּבוֹד.

סִימָן תקפז – דִּין הַתּוֹקֵעַ לְתוֹךְ הַבּוֹר, וּבוֹ ג' סְעִיפִים

א הַתּוֹקֵעַ בְּתוֹךְ הַבּוֹר אוֹ בְּתוֹךְ הַמְּעָרָה, אוֹתָם הָעוֹמְדִים בְּתוֹךְ הַבּוֹר וְהַמְּעָרָה יָצְאוּ; וְהָעוֹמְדִים בַּחוּץ, אִם קוֹל שׁוֹפָר שָׁמְעוּ, יָצְאוּ, וְאִם קוֹל הֶבְרֵה שָׁמְעוּ, לֹא יָצְאוּ; וְכֵן הַתּוֹקֵעַ לְתוֹךְ חָבִית גְּדוֹלָה וְכֵיוֹצֵא בָּהּ, אִם קוֹל שׁוֹפָר שָׁמַע, יָצָא, וְאִם קוֹל הֶבְרֵה שָׁמַע, לֹא יָצָא.

ב אִם הִתְחִיל לִתְקֹעַ בַּבּוֹר וְעָלָה חוּץ לַבּוֹר וּגְמָרָהּ, יָצָא, שֶׁכָּל מַה שֶּׁשָּׁמַע בֵּין בִּפְנִים בֵּין בַּחוּץ הָיָה קוֹל שׁוֹפָר. הגה: וְכֵן אוֹתָם שֶׁהָיוּ בַּבּוֹר בִּתְחִלַּת הַתְּקִיעָה.

ג הַשּׁוֹמֵעַ מִקְצָת תְּקִיעָה שֶׁלֹּא בְּחִיּוּב, וּמִקְצָתָהּ בְּחִיּוּב; אוֹ שֶׁאָמַר לַתּוֹקֵעַ כְּמִתְעַסֵּק: כְּדֵי לְהוֹצִיאֵנִי יְדֵי חוֹבָתִי, וְתָקַע וּמָשַׁךְ בָּהּ שִׁעוּר תְּקִיעָה, לֹא יָצָא; וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁיָּצָא אִי אִיכָּא שִׁעוּר תְּקִיעָה בְּחִיּוּב; הגה: וְהוּא הַדִּין אִם שָׁמַע מִקְצָת הַתְּקִיעָה קוֹל הַבָּרָה, כְּגוֹן שֶׁהָיָה הַתּוֹקֵעַ בְּבוֹר וְהוּא עוֹמֵד בַּחוּץ וּבְאֶמְצַע הַתְּקִיעָה יָצָא לַחוּץ.

סִימָן תקפח – זְמַן תְּקִיעַת שׁוֹפָר, ובו ה׳ סְעִיפִים

א זְמַן תְּקִיעַת שׁוֹפָר בַּיּוֹם וְלֹא בַּלַּיְלָה; וּמְצוָתָהּ מִשְּׁעַת הָנֵץ הַחַמָּה וָאֵילָךְ, וְאִם תָּקַע מִשֶּׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר יָצָא. וְאִם שָׁמַע מִקְצָת תְּקִיעָה קֹדֶם שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר, וּמִקְצָתָהּ אַחַר שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר, לֹא יָצָא. הגה: וְאִם הָיָה שִׁעוּר תְּקִיעָה בְּמַה שֶּׁשָּׁמַע בַּיּוֹם, נִתְבָּאֵר בְּסִימָן תקפ״ז סָעִיף ג׳.

ב שָׁמַע ט׳ תְּקִיעוֹת בְּט׳ שָׁעוֹת בַּיּוֹם, יָצָא וַאֲפִלּוּ הֵם מִט׳ בְּנֵי אָדָם תְּקִיעָה מִזֶּה וּתְרוּעָה מִזֶּה וּתְקִיעָה מִזֶּה; וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּדַוְקָא בְּשֶׁלֹּא הִפְסִיק בֵּינֵיהֶם בְּקוֹל שׁוֹפָר שֶׁאֵינוֹ רָאוּי בְּאוֹתָהּ בָּבָא.

ג שָׁמַע ט׳ תְּקִיעוֹת מִט׳ בְּנֵי אָדָם שֶׁתָּקְעוּ כֻּלָּם כְּאֶחָד, לֹא יָצָא, שֶׁאֵין כָּאן פְּשׁוּטָה לְפָנֶיהָ וּפְשׁוּטָה לְאַחֲרֶיהָ. הגה: וְאִם שְׁנַיִם תָּקְעוּ כְּאֶחָד כָּל הַסֵּדֶר, וַאֲפִלּוּ אֶחָד תָּקַע בַּחֲצוֹצְרוֹת, יָצָא דְּיָהִיב דַּעְתֵּיהּ עַל הַשּׁוֹפָר.

ד הָיָה זֶה צָרִיךְ פְּשׁוּטָה רִאשׁוֹנָה וְזֶה צָרִיךְ פְּשׁוּטָה אַחֲרוֹנָה, תְּקִיעָה אַחַת מוֹצִיאָה אֶת שְׁנֵיהֶם.

ה יוֹם טוֹב שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת אֵין תּוֹקְעִין בְּשׁוֹפָר. הגה: וְאָסוּר לְטַלְטְלוֹ, אִם לֹא לְצֹרֶךְ גּוּפוֹ וּמְקוֹמוֹ.

סִימָן תקפט – מִי הֵם הָרְאוּיִם לִתְקִיעַת שׁוֹפָר, ובו ט׳ סְעִיפִים

א כָּל שֶׁאֵינוֹ מְחֻיָּב בַּדָּבָר אֵינוֹ מוֹצִיא אֲחֵרִים יְדֵי חוֹבָתָן.

ב חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן פְּטוּרִים; וְחֵרֵשׁ, אֲפִלּוּ מְדַבֵּר וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ, אֵינוֹ מוֹצִיא דְּכֵיוָן דְּאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ לָאו בַּר חִיּוּבָא הוּא. הגה: אֲבָל שׁוֹמֵעַ וְאֵינוֹ מְדַבֵּר, מוֹצִיא אֲחֵרִים יְדֵי חוֹבָתָן.

ג אִשָּׁה פְּטוּרָה מִשּׁוּם דְּהָוֵי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא.

ד אַנְדְּרוֹגִינוּס מוֹצִיא אֶת מִינוֹ; טֻמְטוּם, אֲפִלּוּ אֶת מִינוֹ אֵינוֹ מוֹצִיא.

ה מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין אֵינוֹ מוֹצִיא אֲפִלּוּ עַצְמוֹ, וְצָרִיךְ שֶׁיִּתְקַע לוֹ בֶּן חוֹרִין לְהוֹצִיאוֹ.

ו אַף עַל פִּי שֶׁנָּשִׁים פְּטוּרוֹת, יְכוֹלוֹת לִתְקֹעַ; וְכֵן אַחֵר שֶׁיָּצָא כְּבָר, יָכוֹל לִתְקֹעַ לְהוֹצִיאָן, אֲבָל אֵין מְבָרְכוֹת וְלֹא יְבָרְכוּ לָהֶן. הגה: וְהַמִּנְהָג שֶׁהַנָּשִׁים מְבָרְכוֹת עַל מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא עַל כֵּן גַּם כָּאן מְבָרְכוֹת לְעַצְמָן, אֲבָל אֲחֵרִים לֹא יְבָרְכוּ לָהֶן אִם כְּבָר יָצְאוּ. וְאֵינָן תּוֹקְעִין רַק לְנָשִׁים, אֲבָל אִם תּוֹקְעִין לְאִישׁ הַמְחֻיָּב, מְבָרְכִין לוֹ אַף עַל פִּי שֶׁכְּבָר יָצְאוּ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר סִימָן תקפ״ה סָעִיף ב׳ בַּהַגָּהָה א׳.

ז הַמַּדֵּר הֲנָאָה מֵחֲבֵרוֹ מֻתָּר לִתְקֹעַ לוֹ תְּקִיעָה שֶׁל מִצְוָה; וְדַוְקָא כְּשֶׁהוּא תּוֹקֵעַ מֵאֲלָיו לְהוֹצִיאוֹ, אֲבָל אִם אָמַר לוֹ הַמֻּדָּר: תְּקַע וְהוֹצִיאֵנִי, אָסוּר. הגה: וְאִם אָמַר: קוֹנָם תְּקִיעוֹתָיו עָלַי, בְּכָל עִנְיָן אָסוּר.

ח הַמִּתְעַסֵּק בִּתְקִיעַת שׁוֹפָר לְהִתְלַמֵּד, לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ; וְכֵן הַשּׁוֹמֵעַ מִן הַמִּתְעַסֵּק, לֹא יָצָא; וְכֵן הַתּוֹקֵעַ לְשׁוֹרֵר וְלֹא נִתְכַּוֵּן לִתְקִיעַת מִצְוָה, לֹא יָצָא. נִתְכַּוֵּן שׁוֹמֵעַ לָצֵאת יְדֵי חוֹבָתוֹ, וְלֹא נִתְכַּוֵּן הַתּוֹקֵעַ לְהוֹצִיאוֹ; אוֹ שֶׁנִּתְכַּוֵּן הַתּוֹקֵעַ לְהוֹצִיאוֹ וְלֹא נִתְכַּוֵּן הַשּׁוֹמֵעַ לָצֵאת, לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ עַד שֶׁיִּתְכַּוְּנוּ שׁוֹמֵעַ וּמַשְׁמִיעַ.

ט מִי שֶׁתָּקַע וְנִתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא כָּל הַשּׁוֹמֵעַ תְּקִיעָתוֹ, וְשָׁמַע הַשּׁוֹמֵעַ וְנִתְכַּוֵּן לָצֵאת יְדֵי חוֹבָתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַתּוֹקֵעַ מִתְכַּוֵּן לִפְלוֹנִי זֶה שֶׁשָּׁמַע תְּקִיעָתוֹ, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ, יָצָא שֶׁהֲרֵי נִתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא לְכָל מִי שֶׁיִּשְׁמָעֵנוּ; לְפִיכָךְ מִי שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ

אוֹ יוֹשֵׁב בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְשָׁמַע תְּקִיעוֹת מִשְׁלִיחַ צִבּוּר, יָצָא, אִם נִתְכַּוֵּן לָצֵאת, שֶׁהֲרֵי שְׁלִיחַ צִבּוּר מִתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא אֶת הָרַבִּים יְדֵי חוֹבָתָן.

סִימָן תקצ – סֵדֶר הָרְאוּי לִתְקִיעַת שׁוֹפָר, וּבוֹ ט׳ סְעִיפִים

א כַּמָּה תְּקִיעוֹת חַיָּב אָדָם לִשְׁמֹעַ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, תֵּשַׁע; לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: תְּרוּעָה בַּיּוֹבֵל וּבְרֹאשׁ הַשָּׁנָה ג׳ פְּעָמִים, וְכָל תְּרוּעָה פְּשׁוּטָה לְפָנֶיהָ וּפְשׁוּטָה לְאַחֲרֶיהָ, וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ שֶׁכָּל תְּרוּעוֹת שֶׁל חֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי אֶחָד הֵן, בֵּין בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בֵּין בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁל יוֹבֵל, תֵּשַׁע תְּקִיעוֹת תּוֹקְעִין בְּכָל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם: תר״ת, תר״ת, תר״ת.

ב תְּרוּעָה זוֹ הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה, נִסְתַּפֵּק לָנוּ אִם הִיא הַיְלָלָה שֶׁאָנוּ קוֹרִים תְּרוּעָה, אוֹ אִם הִיא מַה שֶּׁאָנוּ קוֹרִים שְׁבָרִים, אוֹ אִם הֵם שְׁנֵיהֶם יַחַד; לְפִיכָךְ, כְּדֵי לָצֵאת יְדֵי סָפֵק צָרִיךְ לִתְקֹעַ תשר״ת ג׳ פְּעָמִים, וְתש״ת ג׳ פְּעָמִים, וְתר״ת ג׳ פְּעָמִים.

ג יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁשִּׁעוּר תְּקִיעָה כִּתְרוּעָה, וְשִׁעוּר תְּרוּעָה כִּשְׁלֹשָׁה יְבָבוֹת, דְּהַיְנוּ ג׳ כְּחוֹת בְּעָלְמָא כָּל שֶׁהוּא וְהֵם נִקְרָאִין טְרוּמִיטִין; וּלְפִי זֶה צָרִיךְ לְזָהֵר שֶׁלֹּא יַאֲרִיךְ בְּשֶׁבֶר כִּשְׁלֹשָׁה טְרוּמִיטִין, שֶׁאִם כֵּן יָצָא מִכְּלַל שֶׁבֶר וְנַעֲשָׂה תְּקִיעָה; וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאֵין לָחוּשׁ אִם הָאֲרִיךְ בַּשְּׁבָרִים קְצָת, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַאֲרִיךְ יוֹתֵר מִדַּאי וְכֵן נוֹהֲגִין, וְצָרִיךְ לְהַאֲרִיךְ בַּתְּקִיעָה שֶׁל תשר״ת יוֹתֵר מִבְּשֶׁל תש״ת, וּבְשֶׁל תש״ת יוֹתֵר מִבְּשֶׁל תר״ת; וּמִיהוּ אִם מַאֲרִיךְ הַרְבֵּה בְּכָל תְּקִיעָה אֵין לָחוּשׁ, שֶׁאֵין לָהּ שִׁעוּר לְמַעְלָה; וְכֵן בִּתְרוּעָה יָכוֹל לְהַאֲרִיךְ בָּהּ כְּמוֹ שֶׁיִּרְצֶה; וְכֵן אִם מוֹסִיף עַל ג׳ שְׁבָרִים וְעוֹשֶׂה ד׳ אוֹ ה׳, אֵין לָחוּשׁ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁשִּׁעוּר יְבָבָא ג׳ טְרוּמִיטִין; וְשִׁעוּר תְּרוּעָה כִּשְׁלֹשָׁה יְבָבוֹת, שֶׁהֵם ט׳ טְרוּמִיטִין; וְשִׁעוּר תְּקִיעָה גַּם כֵּן תִּשְׁעָה טְרוּמִיטִין, כִּתְרוּעָה; וּלְפִי זֶה אֵין לָחוּשׁ אִם הָאֲרִיךְ קְצָת בַּשְּׁבָרִים; וְצָרִיךְ לְהַאֲרִיךְ בַּתְּקִיעָה שֶׁל תשר״ת כְּשִׁעוּר י״ב טְרוּמִיטִין, וּמִי שֶׁלֹּא הֶאֱרִיךְ בַּתְּקִיעָה כַּשִּׁעוּר הַזֶּה וְהֶאֱרִיךְ בַּשְּׁבָרִים, לֹא קַיֵּם הַמִּצְוָה לֹא כְּמַר וְלֹא כְּמַר.

ד ג׳ שְׁבָרִים צָרִיךְ לַעֲשׂוֹתָם בִּנְשִׁימָה אַחַת, אֲבָל ג׳ שְׁבָרִים וּתְרוּעָה דְּתשר״ת יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹתָם בִּנְשִׁימָה אַחַת, וְהוּא שֶׁלֹּא יִשְׁהֶה בַּהַפְסָקָה יוֹתֵר מִכְּדֵי נְשִׁימָה, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁצָּרִיךְ לַעֲשׂוֹתָם בִּנְשִׁימָה אַחַת; וְיֵרָא שָׁמַיִם יֵצֵא יְדֵי כֻּלָּם, וּבִתְקִיעוֹת דְּמֵישַׁב יַעֲשֶׂה בִּנְשִׁימָה אַחַת; וּבִתְקִיעוֹת דְּמֵעֲמַד יַעֲשֶׂה בִּב׳ נְשִׁימוֹת. הגה: וְהַמִּנְהָג הַפָּשׁוּט לַעֲשׂוֹת הַכֹּל בִּב׳ נְשִׁימוֹת, וְאֵין לְשַׁנּוֹת.

ה אִם תָּקַע תר״ת בִּנְשִׁימָה אַחַת, יָצָא; וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁלֹּא יָצָא.

ו אִם הֶאֱרִיךְ בִּתְקִיעָה אַחֲרוֹנָה שֶׁל תשר״ת כְּשִׁעוּר ב׳ תְּקִיעוֹת, כְּדֵי שֶׁתַּעֲלֶה לְשֵׁם תְּקִיעָה אַחֲרוֹנָה שֶׁל תשר״ת וּבִשְׁבִיל הָרִאשׁוֹנָה שֶׁל תש״ת, לֹא עָלְתָה לוֹ אֶלָּא בִּשְׁבִיל תְּקִיעָה אַחַת; וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאִפְלוּ בִּשְׁבִיל אַחַת לֹא עָלְתָה לוֹ. הגה: וְאִם תָּקַע תְּקִיעָה אַחַת בֵּין ב׳ סְדָרִים וְהִתְנָה שֶׁאֵיזֶה מִן הַסְּדָרִים הוּא הַנָּכוֹן תַּעֲלֶה לוֹ אוֹתָהּ תְּקִיעָה, יָצָא.

ז אִם טָעָה בִּתשר״ת וְאַחַר שֶׁתָּקַע ב׳ שְׁבָרִים טָעָה וְהִתְחִיל לְהָרִיעַ, אִם נִזְכַּר מִיָּד יִתְקַע שֶׁבֶר אַחֵר; וְאִם לֹא נִזְכַּר עַד שֶׁגָּמַר הַתְּרוּעָה שֶׁהִתְחִיל בָּהּ בְּטָעוּת, לֹא הִפְסִיד הַתְּקִיעָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁתָּקַע, אֶלָּא חוֹזֵר וְתוֹקֵעַ ג׳ שְׁבָרִים וּמֵרִיעַ וְתוֹקֵעַ; אֲבָל אִם אֵרַע בִּתש״ת אוֹ תר״ת, הִפְסִיד גַּם תְּקִיעָה רִאשׁוֹנָה.

ח אִם הִפְסִיק בִּתְרוּעָה בֵּין תְּקִיעָה לִשְׁבָרִים, אוֹ שֶׁהִפְסִיק בִּשְׁבָרִים בֵּין תְּרוּעָה לִתְקִיעָה, וְכֵן אִם הֵרִיעַ ב׳ תְּרוּעוֹת זוֹ אַחַר זוֹ, אוֹ שֶׁתָּקַע אַחַר הַתְּרוּעָה תְּקִיעָה כְּמִתְעַסֵּק שֶׁלֹּא לְשֵׁם תְּקִיעָה וְהִפְסִיק בָּהּ בֵּין תְּרוּעָה לִתְקִיעָה; אוֹ לְאַחַר שֶׁתָּקַע שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים שָׁתַק וְהִפְסִיק וְאַחַר כָּךְ

תָּקַע שְׁבָרִים אֲחֵרִים, וַאֲפִלּוּ שֶׁבֶר אֶחָד, בְּכָל אֵלּוּ הָוֵי הֶפְסֵק וְהִפְסִיד גַּם תְּקִיעָה רִאשׁוֹנָה.

ט אִם תָּקַע שְׁנֵי תשר״ת, אוֹ שְׁנֵי תש״ת, אוֹ שְׁנֵי תר״ת כַּהֹגֶן וְטָעָה בַּשְּׁלִישִׁי, אֵין צָרִיךְ לַחֲזֹר אֶלָּא לָאַחֲרוֹן שֶׁטָּעָה בּוֹ. אִם תָּקַע בַּצַּד הָרָחָב שֶׁל הַשּׁוֹפָר, לֹא יָצָא. הגה: וְאַחַר שֶׁתָּקְעוּ אוֹמֵר הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר פָּסוּק אַשְׁרֵי הָעָם יֹדְעֵי תְרוּעָה, וְאַשְׁרֵי, וּמַחֲזִירִין הַסֵּפֶר לִמְקוֹמוֹ.

סִימָן תקצא – סֵדֶר תְּפִלַּת מוּסָף בְּיָחִיד, וּבוֹ ח׳ סְעִיפִים

א יִתְפַּלְּלוּ הַצִּבּוּר בְּלַחַשׁ תְּפִלַּת מוּסָף ט׳ בְּרָכוֹת, וּשְׁלִיחַ צִבּוּר יִתְפַּלֵּל גַּם כֵּן עִמָּהֶם בְּלַחַשׁ.

ב הַמִּנְהָג פָּשׁוּט בְּכָל בְּנֵי סְפָרַד שֶׁאֵין מַזְכִּירִין פְּסוּקֵי קָרְבַּן מוּסָף כְּלָל. הגה: וְהַמִּנְהָג הַפָּשׁוּט בְּאַשְׁכְּנַז וּבִגְלִילוֹת אֵלּוּ לוֹמַר פְּסוּקֵי מוּסָף רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְאֵין אוֹמְרִים פְּסוּקֵי מוּסָף רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֶלָּא אוֹמְרִים: מִלְּבַד עוֹלַת הַחֹדֶשׁ וּמִנְחָתָהּ וְעוֹלַת הַתָּמִיד וְכוּ׳ וּשְׁנֵי שְׂעִירִים לְכַפֵּר וּשְׁנֵי תְּמִידִין כְּהִלְכָתָן; וְאוֹמְרִים גַּם כֵּן מוּסְפֵי יוֹם הַזִּכָּרוֹן.

ג צָרִיךְ לוֹמַר: אֶת מוּסְפֵי יוֹם הַזִּכָּרוֹן, כְּדֵי לִכְלֹל גַּם מוּסַף רֹאשׁ חֹדֶשׁ; וְגַם בְּיוֹם שֵׁנִי יֹאמַר: אֶת מוּסְפֵי.

ד אוֹמְרִים עֲשָׂרָה פְּסוּקִים שֶׁל מַלְכִיּוֹת, וְי׳ שֶׁל זִכְרוֹנוֹת, וְי׳ שֶׁל שׁוֹפָרוֹת בְּכָל בְּרָכָה; ג׳ מֵהֶם שֶׁל תּוֹרָה, ג׳ שֶׁל כְּתוּבִים, ג׳ שֶׁל נְבִיאִים וְא׳ שֶׁל תּוֹרָה; וְאִם רָצָה לְהוֹסִיף עַל אֵלּוּ י׳, רַשַּׁאי מֵיהוּ אִם לֹא הִתְחִיל בְּשׁוּם פָּסוּק רַק אָמַר: וּבְתוֹרָתְךָ כָּתוּב לֵאמֹר, יָצָא.

ה אֵין אוֹמְרִים פָּסוּק בְּמַלְכִיּוֹת, וְלֹא בְּזִכְרוֹנוֹת וְלֹא בְּשׁוֹפָרוֹת, שֶׁל פּוּרְעָנִיּוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל; וְאֵין אוֹמְרִים פָּסוּק זִכְרוֹנוֹת שֶׁל יָחִיד.

ו יֵשׁ קוֹרִים תִּגָּר עַל מַה שֶּׁנּוֹהֲגִים לְהַשְׁלִים פְּסוּקֵי שׁוֹפָרוֹת בַּפָּסוּק וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם, שֶׁאֵין מַזְכִּיר בּוֹ שׁוֹפָר אֶלָּא חֲצוֹצְרוֹת, וְהָרַא״שׁ וְהָרַ״ן כָּתְבוּ לְקַיֵּם הַמִּנְהָג.

ז וַעֲקֵדַת יִצְחָק הַיּוֹם לְזַרְעוֹ תִּזָּכֵר, כָּךְ הִיא הַנֻּסְחָא הַמְפֹרֶסֶמֶת; וְהַמְדַקְדֵּק לוֹמַר: לְזֶרַע יַעֲקֹב תִּזָּכֵר, מְשַׁנֶּה מִמַּטְבֵּעַ שֶׁטָּבְעוּ חֲכָמִים בַּבְּרָכוֹת וְאֵינוֹ אֶלָּא טוֹעֶה. הגה: וְאוֹמְרִים: עָלֵינוּ, וּמִלְּךָ, וְהַשְׁלִיחַ צִבּוּר מוֹסִיף: אוֹחִילָה וּשְׁאָר פִּיּוּטִים, כָּל מָקוֹם לְפִי מִנְהָגוֹ.

ח לֹא יִתְפַּלֵּל בְּיָחִיד תְּפִלַּת מוּסָף בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה עַד אַחַר ג׳ שְׁעוֹת הַיּוֹם.

סִימָן תקצב – תְּפִלַּת מוּסָף בְּקוֹל (רָם) וְסֵדֶר הַתְּקִיעוֹת, וּבוֹ ד׳ סְעִיפִים

א מַחֲזִיר שְׁלִיחַ צִבּוּר הַתְּפִלָּה, וְתוֹקְעִין עַל סֵדֶר הַבְּרָכוֹת לְמַלְכִיּוֹת תשר״ת פַּעַם אַחַת, וּלְזִכְרוֹנוֹת תש״ת, וּלְשׁוֹפָרוֹת תר״ת; וְעַכְשָׁו נוֹהֲגִים לִתְקֹעַ לְמַלְכִיּוֹת תשר״ת שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים, לְזִכְרוֹנוֹת תש״ת שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים, וּלְשׁוֹפָרוֹת תר״ת שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים. הגה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁתּוֹקְעִים תשר״ת לְמַלְכִיּוֹת פַּעַם אַחַת, וְכֵן לְזִכְרוֹנוֹת, וְכֵן לְשׁוֹפָרוֹת, וְכֵן הַמִּנְהָג בִּמְדִינוֹת אֵלּוּ. וְנָהֲגוּ לוֹמַר כָּל פַּעַם אַחַר שֶׁתָּקְעוּ: הַיּוֹם הָרַת עוֹלָם, וַאֲרֻשַׁת; וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת שֶׁאֵין תּוֹקְעִין, אוֹמְרִים: הַיּוֹם הָרַת עוֹלָם, אֲבָל לֹא אֲרֻשַׁת.

ב יָחִיד אֵינוֹ מַפְסִיק לִתְקֹעַ בַּבְּרָכוֹת, וַאֲפִלּוּ יֵשׁ לוֹ מִי שֶׁיִּתְקַע לוֹ. הגה: אֶלָּא תּוֹקְעִים לוֹ קֹדֶם שֶׁיִּתְפַּלֵּל מוּסָף, וְאֵין צְרִיכִין לִתְקֹעַ לוֹ שֵׁנִית.

ג לֹא יָשִׂיחַ, לֹא הַתּוֹקֵעַ וְלֹא הַצִּבּוּר, בֵּין תְּקִיעוֹת שֶׁמְּיַשֵּׁב לִתְקִיעַת שֶׁמְּעַמֵּד מִיהוּ בְּעִנְיַן הַתְּקִיעוֹת וְהַתְּפִלּוֹת אֵין הֶפְסֵק, וְאִם סָח דְּבָרִים בְּטֵלִים אֵין צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁלֹּא יָשִׂיחוּ בֵּין בְּרָכָה לַתְּקִיעוֹת, אִם לֹא בְּעִנְיַן הַתְּקִיעוֹת.

ד זֶה שֶׁתּוֹקֵעַ כְּשֶׁהֵן יוֹשְׁבִין, תּוֹקֵעַ עַל סֵדֶר הַבְּרָכוֹת. הגה: וּמִיהוּ אֵינוֹ מְעַכֵּב וְיָכוֹל אַחֵר לִתְקֹעַ, אֶלָּא שֶׁרָאוּי לַעֲשׂוֹת כָּךְ; וּכְבָר כָּתַבְתִּי לְעֵיל סימן תקפ״ה.

סִימָן תקצג – אִם הַבְּרָכוֹת וְהַתְּקִיעוֹת מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ, וּבוֹ ב׳ סְעִיפִים

א בְּרָכוֹת שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ, שֶׁאִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ כְּלָם לֹא יֹאמַר מַה שֶּׁיּוֹדֵעַ מֵהֶם, אֶלָּא לֹא יֹאמַר כְּלוּם.

ב וְכֵן תְּקִיעוֹת מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ; וְהָנֵי מִלֵּי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֶלָּא מִקְצָת הַסִּימָן, שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה אוֹתוֹ מִקְצָת שֶׁיּוֹדֵעַ, אֲבָל תשר״ת, תש״ת, תר״ת אֵין מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה, וְאִם יָדַע לַעֲשׂוֹת אֶחָד מֵהֶם אוֹ שְׁנַיִם, עוֹשֶׂה. הגה: אֲבָל הַבְּרָכוֹת אֵין מְעַכְּבִין הַתְּקִיעוֹת, וְכֵן הַתְּקִיעוֹת אֵין מְעַכְּבִין הַבְּרָכוֹת וְאֵיזֶה מֵהֶם שֶׁיּוֹדֵעַ, יַעֲשֶׂה; וְכֵן סִדְרָן אֵינוֹ מְעַכֵּב, וְאִם הִתְפַּלֵּל קֹדֶם שֶׁתָּקַע, יָצָא.

סִימָן תקצד – יָחִיד שֶׁלֹּא הִתְפַּלֵּל אֵין חֲבֵרוֹ מוֹצִיאוֹ, וּבוֹ סְעִיף אֶחָד

א יָחִיד שֶׁלֹּא תָּקַע, חֲבֵרוֹ יָכוֹל לִתְקֹעַ לוֹ לְהוֹצִיאוֹ יְדֵי חוֹבָה; אֲבָל יָחִיד שֶׁלֹּא הִתְפַּלֵּל ט׳ בְּרָכוֹת, אֵין חֲבֵרוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ. הגה: וְיֵשׁ חוֹלְקִין וְאוֹמְרִים דְּאִם לֹא יָכוֹל לְהִתְפַּלֵּל, חֲבֵרוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ בִּתְפִלָּתוֹ.

סִימָן תקצה – מִי שֶׁאֵינוֹ בָּקִי לֹא בַּתְּקִיעוֹת וְלֹא בִּתְפִלָּה, וּבוֹ סְעִיף אֶחָד

א מִי שֶׁאֵינוֹ בָּקִי בַּתְּקִיעוֹת וְלֹא בְּסֵדֶר תְּפִלַּת מוּסָף, וּלְפָנָיו שְׁתֵּי עֲיָרוֹת בְּאַחַת בְּקִיאִים בַּתְּקִיעוֹת וְלֹא בִּתְפִלַּת מוּסָף וּבְאַחַת בְּקִיאִין בִּתְפִלַּת מוּסָף וְלֹא בַּתְּקִיעוֹת, הוֹלֵךְ לְמָקוֹם שֶׁבְּקִיאִים בַּתְּקִיעוֹת, אֲפִלּוּ שֶׁל מוּסָף וַדַּאי וְשֶׁל תְּקִיעוֹת סָפֵק. הגה: מִיהוּ אִם יָכוֹל לֵילֵךְ לְמָקוֹם שֶׁמִּתְפַּלְּלִים וְיֵשׁ שְׁהוֹת בַּיּוֹם שֶׁיִּשְׁמַע אַחַר כָּךְ הַתְּקִיעוֹת בַּמָּקוֹם שֶׁתּוֹקְעִין, יִקַּיֵּם שְׁתֵּי הַמִּצְוֹת, דְּכָל הַיּוֹם כָּשֵׁר לִתְקֹעַ.

סִימָן תקצו – תְּשִׁלּוּם תְּקִיעוֹת לְאַחַר הַתְּפִלָּה, וּבוֹ סְעִיף אֶחָד

א לְאַחַר הַתְּפִלָּה מְרִיעִים תְּרוּעָה גְּדוֹלָה בְּלֹא תְּקִיעָה. הגה: וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת נוֹהֲגִין לַחֲזֹר וְלִתְקֹעַ ל׳ קוֹלוֹת; וּלְאַחַר שֶׁיָּצְאוּ בָּזֶה, שׁוּב אֵין לִתְקֹעַ עוֹד בְּחִנָּם; אֲבָל קָטָן, אֲפִלּוּ הִגִּיעַ לְחִנּוּךְ, מֻתָּר לוֹמַר לוֹ שֶׁיִּתְקַע, וּמֻתָּר לוֹ לִתְקֹעַ כָּל הַיּוֹם.

סִימָן תקצז – אִם מֻתָּר לְהִתְעַנּוֹת בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, וּבוֹ ג׳ סְעִיפִים

א אוֹכְלִים וְשׁוֹתִים וּשְׂמֵחִים, וְאֵין מִתְעַנִּין בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְלֹא בְּשַׁבַּת שׁוּבָה; אָמְנָם לֹא יֹאכְלוּ כָּל שָׁבְעָם, לְמַעַן לֹא יָקֵלּוּ רֹאשָׁם וְתִהְיֶה יִרְאַת ה׳ עַל פְּנֵיהֶם.

ב יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁקִּבָּלָה בְּיָדָם שֶׁכָּל מִי שֶׁרָגִיל לְהִתְעַנּוֹת בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וּמְשַׁנֶּה רְגִילָתוֹ וְאֵינוֹ מִתְעַנֶּה, אֵינוֹ מַשְׁלִים שְׁנָתוֹ. הגה: וּמִי שֶׁאֵינוֹ יָרֵא לְנַפְשׁוֹ אֵין צָרִיךְ לְהִתְעַנּוֹת כָּל יָמָיו, רַק צָרִיךְ הַתָּרָה, כְּמוֹ שְׁאָר נֶדֶר.

ג הַמִּתְעַנֶּה פַּעַם אַחַת בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה תַּעֲנִית חֲלוֹם; אִם הָיָה בְּיוֹם רִאשׁוֹן, צָרִיךְ לְהִתְעַנּוֹת שְׁנֵי הַיָּמִים כָּל יָמָיו; וְאִם הָיָה בְּיוֹם שֵׁנִי, יִתְעַנֶּה כָּל יָמָיו יוֹם שֵׁנִי בִּלְבַד. הגה: וְאֵין צָרִיךְ לְמֵיתַב תַּעֲנִית לְתַעֲנִיתוֹ, דְּהָא יֵשׁ אוֹמְרִים דְּמִצְוָה לְהִתְעַנּוֹת בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה. וְאֵין אוֹמְרִים עֲנֵנוּ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, כְּמוֹ שֶׁאֵין אוֹמְרִים בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים.

סִימָן תקצח – וּבוֹ סְעִיף אֶחָד

א רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת אוֹמְרִים צִדְקָתְךָ, בְּמִנְחָה. הגה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁלֹּא לְאָמְרוֹ, וְכֵן אָנוּ נוֹהֲגִים.

סִימָן תקצט – וּבוֹ סְעִיף אֶחָד

א לֵיל רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, אוֹמְרִים: וַתּוֹדִיעֵנוּ.

סִימָן תר – בֵּיצָה שֶׁנּוֹלְדָה בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְדִינֵי הַקִּדּוּשׁ, וּבוֹ ג׳ סְעִיפִים

א בֵּיצָה שֶׁנּוֹלְדָה בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן, וְכֵן מַה שֶּׁנִּצּוֹד בּוֹ, וְכֵן מַה שֶּׁנִּתְלַשׁ בּוֹ, אָסוּר בַּשֵּׁנִי. הגה: וּכְבָר נִתְבָּאֵר לְעֵיל סִימָן תקי״ג (סָעִיף ה׳) וְסִימָן תקט״ו.

ב בְּקִדּוּשׁ לֵיל שֵׁנִי יִלְבַּשׁ בֶּגֶד חָדָשׁ אוֹ מַנִּיחַ פְּרִי חָדָשׁ וְאוֹמֵר שֶׁהֶחֱיָנוּ; וְאִם אֵין מָצוּי (בֶּגֶד חָדָשׁ אוֹ) פְּרִי חָדָשׁ, עִם כָּל זֶה יֹאמַר שֶׁהֶחֱיָנוּ.

ג אִם חָל יוֹם רִאשׁוֹן בְּשַׁבָּת, אוֹמְרִים שֶׁהֶחֱיָנוּ, בַּשּׁוֹפָר בְּיוֹם שֵׁנִי. הגה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים לְאוֹמְרוֹ אֲפִלּוּ אִם חָל יוֹם רִאשׁוֹן בַּחֹל, וְכֵן הַמִּנְהָג בִּמְדִינוֹת אֵלּוּ.

סִימָן תרא – סֵדֶר יוֹם שֵׁנִי שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, ובו ב׳ סְעִיפִים

א בְּיוֹם שֵׁנִי מִתְפַּלְּלִים כְּמוֹ בְּיוֹם רִאשׁוֹן, וְקוֹרִים מִוּהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם עַד סוֹף סִדְרָא, וּמַפְטִיר קוֹרֵא כְּמוֹ אֶתְמוֹל וּמַפְטִיר בְּיִרְמְיָה (יִרְמְיָה לא, א) כֹּה אָמַר ה׳ מָצְאוּ חֵן בַּמִּדְבָּר עַד הֲבֵן יַקִּיר לִי אֶפְרַיִם; וּבְמוֹצָאֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה מַבְדִּילִין כְּמוֹ בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, אֶלָּא שֶׁאֵין מְבָרְכִין עַל הַבְּשָׂמִים וְעַל הָאֵשׁ.

ב אַף בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים רֹאשׁ הַשָּׁנָה שְׁנֵי יָמִים.

סִימָן תרב – סֵדֶר עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה, ובו סְעִיף אֶחָד

הגה: וּמִתְעַנִּים לְמָחֳרַת רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְהוּא תַּעֲנִית צִבּוּר.

א בְּכָל הַיָּמִים שֶׁבֵּין רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְיוֹם הַכִּפּוּרִים מַרְבִּים בִּתְפִלּוֹת וְתַחֲנוּנִים. הגה: וְאוֹמְרִים אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֶרֶב וָבֹקֶר, מִלְבַד בְּשַׁבָּת; וַאֲפִלּוּ אִם חָל מִילָה, שֶׁאֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן, אֲפִלּוּ הָכִי אוֹמְרִים אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ; וְאוֹמְרִים בְּכָל יוֹם שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים וּדְוִי קֹדֶם עֲלוֹת הַשַּׁחַר, מִלְבַד בְּעֶרֶב יוֹם כִּפּוּר שֶׁאֵין אוֹמְרִים אוֹתוֹ אֶלָּא פַּעַם אַחַת; וְאֵין נוֹתְנִין חֵרֶם, וְכֵן אֵין מַשְׁבִּיעִין אָדָם בְּבֵית דִּין, עַד אַחַר יוֹם כִּפּוּר. אֵין מְקַדְּשִׁין הַלְּבָנָה עַד מוֹצָאֵי יוֹם כִּפּוּר; וְשַׁבָּת שֶׁבֵּין רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְיוֹם כִּפּוּר הַמִּנְהָג לוֹמַר בּוֹ צו״ץ.

סִימָן תרג – ובו סְעִיף אֶחָד

א אַף מִי שֶׁאֵינוֹ נִזְהָר מִפַּת שֶׁל עַכּוּ״ם, בַּעֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה צָרִיךְ לְזָהֵר. הגה: וְיֵשׁ לְכָל אָדָם לְחַפֵּשׂ וּלְפַשְׁפֵּשׂ בְּמַעֲשָׂיו וְלָשׁוּב מֵהֶם בַּעֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה; וּסְפֵק עֲבֵרָה צָרִיךְ יוֹתֵר תְּשׁוּבָה מֵעֲבֵרָה וַדַּאי, כִּי יוֹתֵר מִתְחָרֵט כְּשֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁעָשָׂה מִשֶּׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ, וְלָכֵן קָרְבַּן אָשָׁם תָּלוּי הֵצֶרֶךְ לִהְיוֹת יוֹתֵר בִּיקֹר מֵחַטָּאת.

***

לעילוי נשמת

ר׳ בנימין ביינוש בן ר׳ יחזקאל שרגא ז״ל

מרת רעכיל בת ר׳ יצחק ע״ה

מרת ליאת שרה בת מרדכי ע״ה